

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI İLE SUÇ EĞİLİMİ
ARASINDA YALNIZLIĞIN ARACI ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Seda POMAKOĞLU

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

İstanbul – 2023

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Seda POMAKOĞLU

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Çocukluk Çağı Travması İle Suç Eğilimi Arasında Yalnızlığın Aracı Etkisi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 14.06.2023

Sayfa Sayısı : 110

Tez : Dr. Öğr. Üyesi FATİH BAL

Danışmanları

Dizin Terimleri : Çocukluk çağı travması, yalnızlık, suç, suça yönelik eğilim

Türkçe Özet : Araştırmanın amacı çocukluk çağı travmaları ile suç eğilimleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide yalnızlığın aracılık etkisini belirlemektir. Araştırmada 410 yetişkine ulaşılmış çocukluk çağı travmaları, yalnızlık ve suça yönelik tutumlara ilişkin bulgular verilmiştir. Araştırma betimsel ilişkiel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, t-testi, anova, pearson korelasyon ve lineer regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukluk çağı travmasının suça yönelik tutumlar üzerine pozitif etkisinin bulunduğu belirlenmiştir. Yalnızlığın çocukluk çağı travması ile suça yönelik tutumlar

arasında aracı değişken olduğu saptanmıştır.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Seda POMAKOğLU

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI İLE SUÇ EĞİLİMİ
ARASINDA YALNIZLIĞIN ARACI ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Seda POMAKOĞLU

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

İstanbul – 2023

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Seda POMAKOĞLU

.../.../2023

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Seda POMAKOĞLU' nun "Çocukluk Çağı Travması İle Suç Eğilimi Arasında Yalnızlığın Aracı Etkisi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / / 2023

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Araştırmanın amacı çocukluk çağı travmaları ile suç eğilimleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide yalnızlığın aracılık etkisini belirlemektir. Araştırmada 410 yetişkine ulaşılmış çocukluk çağı travmaları, yalnızlık ve suça yönelik tutumlara ilişkin bulgular verilmiştir. Araştırma betimsel ilişkiyel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, t-testi, anova, pearson korelasyon ve lineer regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukluk çağı travmasının suça yönelik tutumlar üzerine pozitif etkisinin bulunduğu belirlenmiştir. Yalnızlığın çocukluk çağı travması ile suça yönelik tutumlar arasında aracı değişken olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocukluk çağı travması, yalnızlık, suç, suça yönelik eğilim

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the relationship between childhood traumas and criminal tendencies and the mediating effect of loneliness in this relationship. In the study, 410 adults were reached and the findings related to childhood traumas, loneliness and attitudes towards crime were given. The research was determined as a descriptive relational survey model. The data obtained in the research were analyzed with the statistical package program. In the evaluation of the data, number, percentage, mean, standard deviation, t-test, anova, pearson correlation and linear regression analyzes were used as descriptive statistical methods. As a result of the research, it was determined that childhood trauma had a positive effect on attitudes towards crime. Loneliness was found to be a mediating variable between childhood trauma and attitudes towards crime.

Keywords: Childhood trauma, loneliness, crime, tendency towards crime

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI	6
2.1. Çocukluk Çağı Travması Tanımı	6
2.2. Etiyolojisi	9
2.3. Epidemiyoloji	12
2.4. Risk Faktörleri	12
2.5. Çocukluk Çağı Travmalarına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	14
2.6. Çocukluk Çağı Travma Tipleri.....	16
2.7. Çocukluk Çağı Travmalarının Sonraki Dönemlerdeki İlişkilere Etkisi	21
2.8. Çocukluk Çağı Travmaları ve Suç İlişkisi	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
YALNIZLIK	25
3.1. Yalnızlık Kavramı	25
3.2. Yalnızlık Duygusunu Açıklayan Kuramlar	26
3.2.1. Psikodinamik Yaklaşım	26
3.2.2. Bilişsel Yaklaşım	26
3.2.3. Varoluşçu Yaklaşım	27
3.2.4. Psikososyal Yaklaşım	27
3.3. Yalnızlığın Nedenleri	28

3.4. Yalnızlığın Etkileri	28
3.5. Yalnızlığın Etkileriyle Başa Çıkma Yolları	30
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	32
SUÇ OLGUSU.....	32
4.1. Suç Kavramı ve Tanımı.....	32
4.2. Suç Teorileri	35
4.2.1. Biyolojik Teoriler.....	36
4.2.2. Psikolojik Teoriler.....	37
4.2.3. Sosyolojik Teoriler.....	39
4.2.4. Risk Faktörleri.....	48
4.3. Psikopatoloji ve Suç	51
BEŞİNCİ BÖLÜM	54
YÖNTEM.....	54
5.1. Araştırmanın Modeli	54
5.2. Çalışma Grubu.....	54
5.3. Veri Toplama Aracı.....	56
5.3.1. Kişisel Bilgi Formu	56
5.3.2. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği	56
5.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği	57
5.3.4. Suça Yönelik Tutumlar ve İlişkiler Ölçeği	57
5.4. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	58
ALTINCI BÖLÜM	60
BULGULAR VE YORUMLAR	60
6.1. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Puan Ortalamaları.....	60
6.2. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler	61
6.3. Çocukluk Çağı Travması Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması	66
6.4. Yalnızlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması	69
6.5. Suça Yönelik Tutumlar Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması	71
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKLAR	77
EKLER.....	91

KISALTMALAR

ÇÇT : Çocukluk Çağı Travması

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yetişkinlerin Cinsiyete Göre Dağılımı	54
Tablo 2. Yetişkinlerin Yaşa Göre Dağılımı	55
Tablo 3. Yetişkinlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	55
Tablo 4. Yetişkinlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı	55
Tablo 5. Yetişkinlerin Çocuk Sahipliğine Göre Dağılımı.....	55
Tablo 6. Yetişkinlerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı	55
Tablo 7. Yetişkinlerin Ailede Suça Karışmış Biri Varlığına Göre Dağılımı	56
Tablo 8. Normal Dağılım	58
Tablo 9. Çocukluk Çağı Travması Puan Ortalamaları	60
Tablo 10. Yalnızlık Puan Ortalamaları	60
Tablo 11. Suça Yönelik Tutumlar Puan Ortalamaları.....	61
Tablo 12. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Puanları Arasında Korelasyon Analizi	62
Tablo 13. Çocukluk Çağı Travması ve Suça Yönelik Tutum Arasında Yalnızlığın Aracılık Rolü.....	65
Tablo 14. Çocukluk Çağı Travması Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu.....	66
Tablo 15. Yalnızlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu	69
Tablo 16. Suça Yönelik Tutumlar Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çocukluk Çağı Travması ve Suça Yönelik Tutum Arasında Yalnızlığın Aracılık Rolü.....	65
--	----

ÖNSÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi FATİH BAL'a, Psikoloji Bölüm Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ'a ve psikoloji bilimi alanında bize yol gösteren çok değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Seda POMAKOĞLU
İstanbul-2023

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar sunulmuş ve araştırmada kullanılan terimlere ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Çocukluk, yetişkinliğe giden yolda yaşam zincirinin en önemli halkalarından biridir. Çocukluk, kültürel, tarihi, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla kapsamlı değerlendirme gerektiren bir süreçtir. Bireylerin çocukluk döneminde karşılaştıkları travmatik yaşantıların ve travmatik öykülerin yetişkinlikte travmatik bir şekilde etkisini görmek mümkündür. Çocuk, ergenlik dönemine girerken bu etkiler sadece onu değil çevresini ve toplumu da etkiler. Çocuğun yaşadığı istismar ve ihmal sadece onun hayatını tehdit etmekle kalmaz, bu olumsuz deneyimler çocuğun tüm hayatını olumlu yönde şekillendirir. Çocuk istismarı, çocuğun hayatı boyunca sürebilecek duygusal, davranışsal, bilişsel, sosyal ve fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir ve istismar öyküsü, ergenlerde saldırgan ve suçlu davranışların önünü açabilir (Zurbriggen, Gobin ve Freyd, 2010).

Çocukluk çağı travması, bir çocuğun yaşadığı fiziksel, duygusal ya da cinsel saldırı, aile içi şiddet, kayıp, yitirilen bir sevdiğinin ölümü gibi olaylar sonucu oluşan psikolojik zararları ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Bu tür travmalar, bir çocuğun büyüme ve gelişimini etkileyebilir ve yetişkinliğe geçişteki davranışsal ve duygusal sorunlarına yol açabilir. Judith Herman (2015), çocukluk çağı travmalarının cinsiyet rollerine bağlı olarak kadın ve erkeklerde farklı şekillendiğini belirtmektedir. Kadınların başkalarının kurbanı olma veya yıllarca aynı kurban rolünü oynayarak kendilerine zarar vermeye devam etme olasılıkları daha yüksekken, erkeklerin saldırganlıklarını başkalarına çevirme olasılığı daha yüksektir. Bazı mağdur erkekler,

çocukluk deneyimlerini yetişkinliğe taşıyor ve yaşadıkları mağduriyetin faileri olarak kontrolü yeniden kurmaya çalışmaktadır.

Gershoff (2002) tarafından yapılan çalışmaların meta-analizi, evde uygulanan fiziksel şiddetin çocuklarda ve yetişkinlikte bilişsel sorunlara yol açtığını ve kişinin kendi çocuklarını ve eşini istismar etme, suçla ilgili davranışlar ve saldırganlık riskini artırdığını göstermiştir. Başka bir çalışmada çocukluk veya ergenlik döneminde istismara uğrayan ergenlerin katılımını azaltan faktörler şöyle sıralanmıştır: Anne babaya güçlü bağlanma, özgüven, baba eğitim düzeyi, inanç ve din, ergenleri suç işlemekten uzak tutan faktörlerdir. Öte yandan, intihara meyilli, hüsrana uğramış, hayal kırıklığına uğramış ve yabancılaşmış ergenlerin suça karışma olasılıkları daha yüksektir (Benda ve Corwyn, 2002). Currice ve Tekin (2006), ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada, istismara maruz kalmanın suç üzerinde genel bir etkiye sahip olduğunu ve çoklu suç işleme olasılığını iki katına çıkardığını belirtmişlerdir.

Çocukluktaki ihmal ve istismarın yetişkinlikte suçla bağlantılı olabileceği düşünülmüş ve suç temelinde bir ayırım olduğu ileri sürülmüştür. Fiziksel istismar ve ihmale maruz kalan kişilerin cinsel olmayan, şiddet içermeyen suçları işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir (Cuadra ve diğerleri, 2014). Amerika Birleşik Devletleri'nde hapsedilen tecavüzcülerle ilgili bir çalışmada, örneklem grubunun %34'ü çocukken fiziksel istismara uğradığını ve yalnızca küçük bir azınlığın çocukken cinsel istismara uğradığını belirtmiştir (Scully, 2013). Çocukluktaki travmatik deneyimler, daha sonraki şiddet davranışları ve mağduriyetin önemli belirleyicileridir (Gomez, 2011). Günümüzde suç oranı her geçen gün artmaktadır. Güleç ve ark. (2012) cezaevlerinde ve çocuklukta travmatik deneyimler yaşamış bireylerde bu gerçeğin binlerce örnekte açıkça görüldüğüne dikkat çekmektedir.

Çocukluk istismarı, onları yaşamları boyunca veya hayatlarının bir noktasında olumsuz etkileyebilir. Gezegenin her yerinde görülebilen ihmal ve istismar, olumsuz etkilerini yıllar sonra bile gösterebilmekte ve bu tür travmatik deneyimlerin şiddet gibi suç unsuru içeren davranışlara yol açabileceğine inanılmaktadır (Yüksel ve Çifci, 2017). Araştırmalar, çocukken istismara uğramış çocukların yetişkin olarak belirli risk faktörlerini ve davranışlarını deneyimleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu riskli davranışlar arasında sürekli şiddet, riskli sekse yönelme,

rahatsız edici davranışlarda bulunma ve alkol, sigara ve uyuşturucu gibi maddelere yönelme sayılabilir (WHO, 2006).

Suç eğilimi, bir bireyin suça yönelme ihtimalini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Suç eğilimi, bir bireyin suça yönelme ihtimalini öngörmede kullanılan bir ölçüdür ve genellikle klinik veya sosyal araştırmalarda kullanılır. Suç eğilimi, bir bireyin suça yönelme ihtimalini öngörmede, birçok faktörün bir araya gelmesi ile oluşur. Bu faktörler arasında, sosyodemografik, psikolojik ve sosyal faktörler yer alabilir.

Çocukluk çağı travmalarının sonuçlarından birisi de bireyin yalnızlık yaşamasıdır. Travmanın etkisiyle birlikte çevresinden uzaklaşmaya başlayan bireyin yalnızlık içinde olması, bu çalışmanın odak noktalarından birisidir. Yalnızlık olgusu evrensel bir problem olup, son yıllarda bu olgu üzerine yapılan araştırmaların yoğunlaştığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde mevcut araştırmaların, yalnızlıkla ilişkili olabileceği düşünülen değişkenlerin belirlenmesine yönelik olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak, çocukluk çağı travması ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Gibson ve Hartshorne (1996) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada çocukluk dönemi cinsel istismar mağdurlarının daha yalnız olduğu ve sosyal destek sistemlerinden daha az yararlandıkları bulgulanmıştır. Çocukluk çağı travmaları ile birlikte ortaya çıkan yalnızlık hali, sadece çocukluk dönemi ile sınırlandırılmayacağı için ayrıntılı bir şekilde araştırılacaktır.

Fiziksel, bilişsel ve psikososyal yönlerden şiddetli bir şekilde meydana gelen gelişmeler, bireyi yalnız hissetmeye karşı savunmasız hale getirir. Önceki araştırmalar, yalnız bireylerin kendilerini değersiz hissedeceklerini ve bu nedenle agresif davranma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Suçluluğa katkıda bulunduğundan şüphelenilen kişisel faktörlerden biri de yalnızlıktır. Carrizales (2007) tarafından yürütölen araştırma, daha yüksek saldırganlık bildirenlerin aynı zamanda daha yüksek yalnızlık bildirdiklerini bulmuştur. Saldırgan bireyler de genellikle akranları tarafından reddedilir ve onları yalnızlığa karşı savunmasız bırakır.

Birçok araştırmanın konusu, travmatik geçmişleri olan insanların yetişkin olarak suça eğilimli olabileceği olmuştur. Güleç ve diğerleri (2012), bu gerçeğin cezaevlerinde binlerce örnekte ve çocukluk döneminde travmatik deneyimler yaşamış bireylerde açıkça görüldüğüne dikkat çekmektedir. Çocukluk çağında yaşanan bir dizi olumsuz faktörün bir araya gelmesi ve yaşanan mağduriyetlerin suça etken rol oynadığı görülebilmektedir. Travma geçirmiş bireylerin, duygusal ve davranışsal sorunlarının yanı sıra, sosyal ve ekonomik zorluklarla da karşı karşıya kalmalarına neden olabilir. Bu, suça yönelme riskini artırabilir. Ayrıca travma geçirmiş bireylerde, öfke yönetimi, sosyal ilişkiler ve impuls kontrolü gibi bazı davranışların bozulması görülebilir. Bu bozukluklar yalnızlığa ve suça yönelme riskini arttırabilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yetişkinlerde çocukluk çağı travmaları ile suç eğilimleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide yalnızlığın aracılık etkisini bulgulamaktır. Bu çerçevede ülkemizde yapılan çalışmaların da sınırlı olduğu görülmektedir. Elde edilecek veriler üzerinden çocuklukta yaşanan travmaların etkileri, dolayısıyla suç eğilimini hangi oranda etkilediğine dair tartışmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Zamana, topluma ve toplumsal durumlara göre değişen suç kavramı, insanlığın varoluşundan beri var olmuştur (İçli, 2016; Solak ve Solak; 2015). Şimdiye kadar insanı suç işlemeye iten şeyler birçok değişkenle incelenmiş ve halen güncelliğini koruyan bir konudur. Widom (1989), çocukluk döneminde travmatik davranışlara maruz kalmanın, sonraki yıllarda etkilerini koruyabileceğini belirtmiştir. Çocukluk çağı travmasının iyi tanımlanmış bir fenomeni ihmal ve istismardır. Bu travmatik yaşantılar, insanların yaşamlarını, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını ve gelişimlerini ciddi şekilde bozan, yaygın bir sorundur (Yüksel ve Çifci, 2017). Literatür araştırmasına baktığımızda, pek çok alan araştırması şiddet, şiddet döngüleri, mağdurlar ve onların kaygıları üzerinedir. Ancak faillerin çocukluk travmatik yaşantıları üzerine çok az araştırma yapılmıştır (Akyüz ve ark. 2007). Bu nedenle çalışmanın konusu olan çocukluk çağı travması ile suç eğilimi ilişkisinin belirlenmesi konusunun literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çocukluk çağı travmaları ve yalnızlık ile suç eğilimi arasındaki etkileşiminin araştırılması, çalışmayı önemli hale getiren başka bir etkidir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada kullanılan; çocukluk çağı travması ölçeği, suça yönelik tutumlar ve ilişkiler ölçeği geçerlilik ve güvenilirliğe sahiptir.

Araştırmada kullanılan çocukluk çağı travması ölçeği, suça yönelik tutumlar ve ilişkiler ölçeğinde bulunan sorular ölçme amacına hizmet etmektedir.

Yetişkinler soruları gönüllülük esasına dayanarak, içten ve gerçek yaşantılarına göre cevapladıkları varsayılmıştır.

Örneklemin evreni temsil edebilme özelliği bulunmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları;

- Bu araştırma evreni ve örneklemini ile sınırlıdır.
- Bu çalışma, kişisel bilgi formu, UCLA yalnızlık ölçeği, çocukluk çağı travması ölçeği, suça yönelik tutumlar ve ilişkiler ölçeklerinin elde ettiği veriler ile sınırlıdır.
- Bu çalışma yerli ve yabancı olarak ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI

2.1. Çocukluk Çağı Travması Tanımı

Çocukluk çağı travması, çocuğun çaresizlik duygusuyla geçici süreyle fakat çaresizlik duygusuyla beraber önceden kullandığı savunma mekanizmalarını kıran anlık veya süregelen devam eden dışarıdan saldırı veya darbe şeklinde tanımlanabilir (Terr, 1990). Literatürde çocukluk çağı travmasına bakıldığında ise çocuk istismarı ve ihmalini içeren tanımlarla da karşılaşılabilir. Bu tanımlara göre, çocukluk çağı travması, çocuğun temel ihtiyaçlarını sağlamada aynı zamanda duygusal veya psikolojik ihtiyaçlarını sağlama kısmında yetersizliktir (Browne, Winkelman, 2007).

Travma kavramı birçok farklı şekilde tanımlanabilmektedir (Wilson, 1994). İlk olarak 19. yüzyılda genel olarak fiziksel travma kastedilerek kullanılan kavram 20. yüzyılın başından sonra yavaş yavaş fiziksel travma daha geniş kapsamda kullanılmaya başlamıştır (Jones ve Wessely, 2007). Günümüzde anlamı ve kapsamı 19 yüzyıla ve 20. yüzyılın başlarına göre oldukça değişmiş olan travma, bireyin kayıp ve/veya ölüm tehdidi deneyimi, bedensel bütünlüğüne zarar verecek bir olay yaşaması ya da bunları yaşayan başka birinin durumuna tanık olması ya da bir yakınının bu ve bunlara benzer olayları yaşaması ile ilgili ruhsal olarak ortaya çıkan durumları ifade etmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Bu tanıma ulaşmamıza neden olan fikirler 1870 yılında gerçekleşen Prusya ve Fransa savaşı sonrasında gelişmiş ve savaşa katılmış askerler için “travmatik nevroz” ismi tanı için önerilmiştir (Kardiner, 1959). 1800' lerin sonlarından beri çocukluk çağı travmasının farkındalığının modern biçimiyle tanımlanmasına rağmen, çocukluk çağı travmasının tedavisi iyi doğrulanmamıştır, deneysel olarak türetilmemiştir veya açıkça kodlanmamıştır (Kazdin ve Marciano, 1998). Çocukluk çağı travmasının klinik durumlara uygulanabilecek genel kabul görmüş bir tanımı yoktur. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-IV-TR'si, travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterleri içinde genellikle çocuklara uygulanan, ancak travmanın etkilerine duyarlı olmayan genel ve spesifik olmayan bir travma tanımı içerir (Roberts, 2006; s.214).

Birinci Dünya Savaşı’da kullanılan “bomba şoku” kavramı fiziksel travmanın ruhsal etkileri de olduğu fikrini desteklemiştir (Jones ve Wessely, 2007). Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde travma kavramının gelişimi sürmüştür ve kapsamı da genişlemiştir (Kartal, 2021). Bütün bu gelişimine karşın travma kavramı halihazırda tıp sözlüklerinde dışarıdan bedene fiziksel bir zarar gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. (Kocatürk, 2005). Bu duruma neden olarak 19. yüzyıldaki psikoanalitik literatürü haricinde “travma” kavramı sadece fiziksel travmayı tanımlamak için kullanılmış olması gösterilebilir (Herman, 2016, s:5) Ayrıca 20. yüzyıldan önce travmanın fiziksel bir durum olduğu psikolojik bir etkisi olmadığı düşünülüyordu ve fiziksel travma sonrasında psikolojik problem deneyimleyen bireylerin başka bir ruhsal hastalığı olduğuna inanılıyordu (Özen, 2017).

Çocukluk çağında yaşamda derin izler bırakabilecek çeşitli travmalar bulunabilir. Bunlar deprem, fırtına, yangın, trafik kazası gibi doğal afetler ya da kaza sonucu meydana gelen travmalar olabileceği gibi, savaş ve göç gibi büyük çaplı sosyal olaylar; hastalıklar, kazalar, kanser, kalp krizi gibi tıbbi travmalar; dayak, saldırı, tecavüz, şiddete tanık olma gibi kişilerarası travmalardan oluşabilir (Fink ve diğerleri, 1995; Türkgil, 2021). Çocukluk çağı travmaları genel olarak literatürde fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar ve fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak sınıflandırılmakta ve küresel çapta oldukça yaygın olarak yaşanmaktadır (Hillis ve diğerleri, 2016). Polat (2007) çocukluk çağı istismarlarının fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal şeklinde 4 tipte karşımıza çıktığını vurgulamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çocukluk dönemi travmasını; yetişkin bireylerce yapılan, çocukların fiziksel, psikososyal sağlığını ve gelişimini istenmeyen bir şekilde etkileyen davranışlar olarak tanımlamıştır (Dubowitz, 2002).

Amerikan Psikiyatri Birliği’nin tanımlaması dikkate alınırsa, travmatik stres, kendine yahut başka bir kişiye, özellikle bir aile üyesine, korku, çaresizlik ve dehşet duygularının eşlik ettiği ve çocuklarda organize olmayan bir şekilde fiziksel olarak yaralanma tehdidinde bulunmayı veya buna tanık olmayı içerir. Ajite davranış şeklinde de kendini gösterebilir. (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Kasıtlı insan tasarımı kaynaklı, özellikle aile içinde meydana gelen ve ebeveynler veya diğer bağlanma figürlerinin neden olduğu travmatik stres, özellikle çocuklar için zorlayıcıdır (Egeland ve

diğerleri, 2000). Çocukların travmaya karşı ortak tepkileri arasında belirli korkuların gelişmesi, oyunda travmatik olayların tekrar tekrar canlandırılması, kabuslar, travmayı hatırlatan şeylerden kaçınma ve travma ile ilişkili uyarılara korku yer alır (Webb ve diğerleri, 2002).

Geniş çaplı çalışmaların sistematik incelemesi 2-17 yaşları arasındaki çocukların son bir yılda yaşadıkları fiziksel istismar dağılımının Afrika, Asya ve Kuzey Amerika için en az %50 ve Latin Amerika için %30'un üzerinde olduğunu tahmin etmektedir (Hillis ve diğerleri, 2016). 2 ila 14 yaş arasındaki bireyler için, Afrika'da son bir yıl içindeki şiddet oranı tahmini yaygınlığı %80'e kadar çıkmıştır (Gibbs ve diğerleri, 2018). Güney Afrika'da, 10-17 yaş arası çocuklardan oluşan çok toplumlu bir örneklemeden elde edilen veriler, yaşam boyu fiziksel istismarın yaygınlığının %56.3, duygusal istismarın %35,5 ve cinsel istismarın %9 olduğunu bulmuştur (Meinck ve diğerleri, 2016). Çocukların travmaya karşı ortak tepkileri arasında belirli korkuların gelişmesi, oyunda travmatik olayların tekrar tekrar canlandırılması, kabuslar, ayrılık güçlükleri, travmayı hatırlatan şeylerden kaçınma ve travma ile ilişkili uyarılara, örneğin korkular ve sesler korku duygusu uyandırır. (Webb ve Culhane, 2002).

Polat (2015) çocuk istismarını küçük yaşta (0-18) bireyin özellikle ilgili bireyin bakımını üstlenmesi gereken şahıslarla verilen zarar ve önlenemez davranışlarla baş başa kalması şeklinde tanımlamakta ve bu davranışların çocuğun hem fiziksel hem de psikososyal sağlığını sekteye uğrattığını ve gelişimini engellediğini belirtmiştir.

Çocuk istismarı ve ihmalleri tanımlarına genel bir pencereden bakıldığında, çocuktan sorumlu olan kişinin veya içinde vakit geçirdiği kurumun (kreş vs.) çocuğun gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemesi üzerine yapılmış olan fiziksel, psikolojik veya cinsel yönden olumsuz etkilenmesidir (Yavuzer, 2011).

Klinik açıdan bakıldığında çocukluk çağı travmaları iki şekilde açıklanmıştır. Bunlar;

1) Kişinin beklenmedik anda yaşadığı doğal afet, cinayet ve kaza gibi etkenlerin yarattığı travmalardır.

2)Çocuğun fiziksel ve cinsel açıdan kötüye kullanılması ile bu duruma eşlik eden beklenti ve yaşanan durumun uzun süreli tekrarlayıcı şekilde devam etmesinin yarattığı travmalardır(Terr, 1991).

Yetişkinlikte geçirilmiş olan travmalar, kişiler tarafından şiddetli ve yoğun psikolojik sonuçlarla karşılaşmasına yol açıyor olsa da çocukken geçirilen travmalar kişide kalıcı etki göstermekle beraber psikolojik güçlük ve sorunlar konusunda etkisi daha büyüktür. Kişinin hem çocuklukta hem de yetişkinlikte yaşadığı travmalar olduysa bu kişinin tedavi sürecini zorlaştırmaktadır(Briere, Scott, 2016).

2.2. Etiyolojisi

Çocuk istismarının olası nedenleri arasında birçok faktör olabilmektedir.

1) Çocuğu Yetiştiren Kişiyile İlgili Faktörler

- Çocuğu yetiştiren kişinin yaşının küçük olması
- Kişinin ebeveyn olma konusunda yetersiz ve eğitimsiz olması
- Kişinin öfke kontrol sıkıntısının olması
- Ebeveynin maddi açıdan sıkıntı yaşıyor olması
- Ebeveynlerden birinin ölmesi
- Ebeveynlerin boşanması

- Ebeveynlerden birinin fiziksel bir rahatsızlığının olması
- Ebeveynlerin de kendi geçmişinde istismara maruz kalması
- Ebeveynlerde maddi ve manevi sıkıntılarının olması
- Aile içerisinde şiddet olması
- Ailede ataerkil bir yapının hâkim olması
- Çocuğun yaşadığı ailenin geniş olması

Bunların yanı sıra aile içerisinde yaşayan her bireyin psikolojik süreçleri de önemli bir yer tutmaktadır. Ailedeki kişilerin kendilerine ve etrafındaki kişilere karşı güvenleri sorunları, ebeveynler arasındaki cinsel problemler, ailenin parçalanmış şekilde olması, aile bireylerinin mesleklerinden doyum alamamaları gibi birçok neden içerebilmektedir(Aral, 2001).

İstismar olan aileler incelendiğinde ailede genellikle bağımlılık öyküsü olduğu gözlemlenmiştir. Bu kişilerin aynı zamanda yanlarındaki çocuğa bakabilecek bilgi ve yetenek konusunda eksiklikleri de gözlemlenmektedir. Genellikle bu aileler kendilerini dışarı karşı yalıtılmış olmakla beraber bu anlamda da aile sürecinde de istismara devam ettiği görülmüştür. Özellikle fiziksel istismar kısmı incelendiğinde kişilerin kullandıkları madde, yaşanan ruhsal bir rahatsızlık kişilerin sosyal açıdan yetersiz olması veya kişinin çocukken yaşadığı istismarın neden olabileceği söylenmiştir(Briere, Scott, 2016).

2) Çocuğa Dayalı Faktörler

- Kişinin istenmeyen çocuk olması
- Bazı kültürlerde kişinin ailenin beklediği cinsiyette doğmamış olması
- Çok çocuklu bir ailenin bir ferdi olmak ve çocuklar içindeki sıra sayısı

- Kişinin ebeveynine bağımlılığı
- DEHB olması
- Zekâ geriliği olması ve kişinin öğrenme bozukluğunun olması
- Kişinin davranışlarında saldırganlık olması
- Kişinin yeme bozukluğu olması
- Kişide enürezis veya enkoprezis olması çocuğa dayalı faktörleri tanımlamaktadır.

3)Çevreye Dayalı Faktörler

- Çocuğun ulaşabildiği internetin korumasız olması
- Çocuğun güvenliği eksik olan bir ortamda gelişmesi ve yetişmesi
- Çocuğun yetiştiği toplumda gelenek, görenek ve kültürel yapı
- Çocuğun büyük şehirde yaşaması ve etrafındaki insanlarla beraber yalnızlaşmayı öğrenmesi
- Sosyal desteğin yaşadığı kültürde ve çevresinde yetersiz olması
- SED (sosyoekonomik düzey) istismarın çevreye dayalı faktörler kısmını açıklamaktadır.

Bunların akabinde travmaları doğal olarak oluşturan; deprem, sel, göç, salgın gibi doğal afetler gibi olaylardaki çocukların alıkonması ve her türlü amaçla kullanılıyor olmaları da istismar nedenleri arasında sayılabilmektedir. Çocuklar da erişkin bireylerdeki gibi ırkçılık ve ayrımcılık gibi istismar durumlarından etkilenmekte ve içerisinde yer almaktadırlar.

2.3. Epidemiyoloji

Who'nun (2014) yılında yaptığı bir çalışmaya göre, dünyada yetişkinlerin %26.6'sı çocukken fiziksel istismara maruz kalmıştır. Çocukken fiziksel ihmale maruz kalan yetişkinlerin oranı ise %16,3 olarak belirlenmiştir. Cinsiyet olarak fiziksel istismar konusunda bir farklılık ortaya koymuş olmasa da kadınlarda daha fazla olduğu bilinmektedir(Who, 2015). Fiziksel istismarın saptanması "kaza" süsü verilebildiğinden dolayı zor olabilir. Ve kimi kültürlerde dayağa karşı bakış açısının daha ılımlı ve eğitici olmasına yönelik olduğu görülmesiyle saptanması zorlaşmaktadır.

İstismar oranını ABD(Amerikan Birleşik Devletleri) 5-20/1,000 civarında olduğu söylemiştir. Kız ve erkek çocuklarında iki gruba da uygulandığı bilinmekte olan istismarın, erkeklerde daha küçük yaşlarda ve kızlarda ergenlik döneminde olanların bu çağlarında daha fazla istismara uğradıkları bilinmektedir. Birçok kaynakta kişilerin yaşlarının büyümesiyle birlikte istismarın azaldığı belirtilmektedir. İstismarların aile bireyleri içerisindeki durumu ise genellikle anne olan kişinin çocukken istismarda bulunduğu, babaların ise çocuğu ergenlik döneminde şiddete maruz bırakması olarak açıklanmıştır(Taner & Gökler, 2004). Yatan hastalarla yapılan bir araştırmaya göre hastaların çocukluk dönemlerinde yaşadıkları travmatik olayların oranı fiziksel istismarda %36.3, duygusal istismarda %18,7 ve cinsel istismarda %22 olarak bildirilmiştir(Yargıç, Ersoy ve Batmaz-Oflaz, 2012). Yurtiçi ve yurtdışı araştırmalarına bakıldığında ortaya çıkan istismar oranları, kişilerin çocukluk dönemlerinde azımsanması olanaksız bir şekilde travma yaratacak durumlara maruz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Bu konu araştırmalar ışığında gösteriyor ki önemi ve tedbiri göz edilmemesi gerekmektedir.

2.4. Risk Faktörleri

Çocuk ihmali ve istismarı için risk faktörleri birbirini kapsayan dört kategoride/düzeyde incelenebilmektedir. Bunlar en içteki düzeyden en dış düzeye sırasıyla kişisel düzey, ilişkisel düzey, çevresel düzey ve toplumsal düzeydir (Polat, 2017; Yenibaş & Şirin, 2007). Kişisel düzey çocuğun cinsiyeti, yaşı, sırası, evlilik dışı olması, prematüre doğmuş olması, bedensel ya da zihinsel yetersizliğinin olması ve ağır ya da kronik bir hastalığının olması gibi özellikleri kapsamaktadır ve maruz kalınan travma türüne göre bu

özellikler değişebilmektedir. Örneğin erkek çocukları fiziksel istismara daha fazla maruz kalırken, cinsel istismar açısından ise kız çocuklar daha büyük risk grubunu oluşturmaktadır (Yenibaş & Şirin, 2007). İlişkisel düzey çocuğun ailesini, akrabalarını ve aile dostlarını kapsamaktadır. İstismar eden ebeveynin özellikleri arasında; yaşlarının küçük olması, çocuğu istememe, eğitim seviyesinin düşük olması, çocuk yetiştirme konusunda bilgisiz ve bilinçsiz olması, düşük empati düzeyine, benlik saygısına, sorumluluk duygusuna ve zayıf iç tepilere sahip olması, zihinsel yetersizliğinin bulunması, psikiyatrik bozukluğun bulunması, alkol ya da madde bağımlılığı, suça ya da intihara eğilimli olma ve çocukluğunda istismar öyküsünün bulunması yer alabilmektedir. İstismarcı aileler belirli oranda sosyoekonomik açıdan düşük seviyede, çok çocuklu ve parçalanmış ailelerden oluşmaktadır.

İstismarcı ailelerde samimi ve sıcak bir ilişki yoktur, aile üyeleri arasında iletişim ve duygusal bağ çok zayıftır, aile üyeleri birbirleriyle çok fazla vakit geçirmez, sosyal çevreleri sınırlıdır ve değişime karşı dirençlidir. Anne-baba sık sık çatışmalar yaşar ve bu çatışmaları çocuklara yansıtır ve bazen bu çocuklar da çatışmalara katılmaktadır. Bunların dışında duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için çocuk aşırı şekilde kullanılabilir, çok fazla sorumluluk yüklenebilir ve bu çocuklar ebeveyn gibi görülebilmektedir. Akrabalar, özellikle babaanne, anneanne, dede gibi aile büyükleri değişime kapalı, bilinçsiz ve eğitimsiz olabilir (Veenema, Goodwin, Thornton, & Corley, 2014).

Çevresel düzey sosyal ilişkilerin meydana geldiği sokak, okul ve mahallenin özelliklerini kapsar. Düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip, işsizlik oranı yüksek olduğu mahallelerinde, gecekondu bölgeleri ya da sanayi bölgelerinde yaşayan ailelerde istismar ve ihmal ve daha fazla görülmektedir. Bu bölgelerin ortak noktası yakın çevrede ailenin problemlerini tespit etme ve çözümüne yardımcı olacak toplumsal hizmetlerin yetersiz olmasıdır (Yenibaş & Şirin, 2007).

Toplumsal düzey ise istismar ve ihmalin makro boyutudur. Toplumun çocuk algısıyla ve istismar ve ihmale yaklaşımıyla ilgilidir. Çocuğa değer vermeyen, çocuğun gelişimsel ve psikososyal özelliklerini tanımayan, kadının ve annenin değersiz olduğu, toplumsal cinsiyet rollerinin baskın olduğu, şiddete karşı ılımlı, şiddetin önlenemediği,

yetersiz eğitim, hukuk, sağlık ve sosyal hizmetlere sahip toplumlarda istismar ve ihmal daha yaygındır (Polat, 2017).

Çocukluk çağı travmaları beden ve zihin, gerçeklik ve imgelem, bilgi ve hafızanın normalin dışında gelişmesine neden olur. Bu anormal bilinç durumları somatik ve psikiyatrik semptomların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kişi kelimelerle ifade edemediklerini adeta zihniyle ve bedeniyle belirtmektedir. İstismar ve ihmale maruz kalan mağdurlar şiddet korkusunun yanında ezici bir çaresizlik duygusu içinde olduklarını bildirmişlerdir. İstismarcı ebeveynin eylemleri, keyfi, tutarsız, tuhaf ve adaletsizdir. Mağdurlar bu eylemleri engellemekten aciz olduklarında boyun eğmek zorunda kalmaktadır (Herman, 2016). Kluff (1985) annelerin şiddete başvurmadan önce verdiği işaretleri fark eden üç çocuğu gözlemlemiştir. Gözlemleri sonucunda istismara maruz kalan çocukların tehlikenin sinyallerini aldıkları zaman sakinleştirmek ya da uzak durmak ve kaçınmak olmak üzere iki şekilde tepki verdiklerini belirtmiştir. Bu iki tepkide de temel amaç çocuğun kendini korumaya çalışmasıdır. Zamanla uzak durmak, göze batmamak, dikkati üzerine çekmemek, güvenli bulunduğu bir köşeden ayrılmamak mağdur çocuğun genel bir tutumu haline gelmektedir (Herman, 2016).

2.5. Çocukluk Çağı Travmalarına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Travma teorisi, travmanın kişiyi birçok boyutta etkilediğini öne sürer. Bu boyutlar düşünme, hissetme, öğrenme, hatırlama, benlik kavramı, ilişkiler ve hatta kişinin dünyayı nasıl anladığını da içermektedir (Bloom, 1999). Travma teorisi genellikle kendisini iki temel eğilime böler: önceden bütün bir benliğin "parçalanması" olarak travmaya odaklanma ve kişinin kendisini uyuşturarak ezici bir deneyimden geçmesine izin verme olarak travmanın bir çeşit hayatta kalma işlevi olduğudur (Caruth, 2010). Travma anlayışımız, genellikle bireyler, aileler ve topluluklar üzerindeki etkinin kabul edilmesini destekleyen düşüncelere bağlı olarak yıllar içinde çarpıcı biçimde değişti. Freud kuramsallaştırmasını, erken dönemlerde, histeri semptomlarının, bilinç dışı travmatik olaylar ile bilinçli kalan, ancak travmayla bütünleşmemiş duygular arasındaki içsel çatışmalardan kaynaklandığına dair güçlü bir inanca dayandırdı (Berzoff ve diğerleri, 2021:372). Buna karşılık, Freud'un çağdaşı olan Breuer, histeriklerin travmatik bir olayın

ardından iki bilinç durumu deneyimleyerek "melez" bir duruma girdiğini ileri sürmüştür (Breuer ve Freud 1893). Breuer, hastalarının travmaya tepki olarak ayrıştığını anlarken, Freud hastaların içsel çatışma yaşadıklarını düşündü (Berzoff ve diğerleri, 2021, s 372). Psikodinamik teoride önemli bir değişim, Freud ödipal çatışma teorisini geliştirdiğinde ve daha önceki nevroz baştan çıkarma teorisini terk ettiğinde meydana geldi. Freud, hastalardan cinsel istismarla ilgili duydukları anlatıların, çocuklara gerçek kötü muameleden ziyade muhtemelen fantezi ve isteklere dayandığını iddia etti (Berzoff ve diğerleri, 2021, s 372). Gerçek çocukluk çağı cinsel istismarının zararlı etkilerinin kabul edilmesi, daha sonra çocukların cinsel istismar deneyimlerini "hayal ettiği" fikriyle değiştirildi. Bugüne kadar, çocuklukta cinsel istismarın benzer şekilde inkâr edilmesi, kısmen cinsel istismara ilişkin birçok iddianın geçerliliğini sorgulayan "yanlış bellek hareketinde" somutlaşmıştır (Loftus, 1993). Savaşta hayatta kalanlara yanıt olarak, mevcut olmasa da toplumsal tepkiler de bastırıldı. Eski zamanlardan beri, hesaplar savaşla ilgili stres semptomlarının günlük yaşamı nasıl bozduğunu ortaya çıkardı (Shay, 2014).

Travmayı çocuklukta cinsel istismar (Feiring, Taska ve Lewis, 1998; Lynskey ve Fergusson, 1997), savaş (Punamaki, 1987), hayat - tehdit edici hastalık ve ağırlı tıbbi prosedürler (Ackerman, Newton, McPherson, Jones ve Dykman, 1998) ağırlıklı tanımlayan kuramlar bulunmaktadır. Çocukların ve ebeveynlerin travmatik stresörlere tepkileri arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Örneğin. İsraili okul çocuklarının SCUD füze saldırılarına verdiği stres tepkilerinin yoğunluğu, ebeveyn davranışları ve tutumlarıyla ilgiliydi. Ebeveynlerin olumsuz duygusal belirtileri (örneğin, kafa karışıklığı, tükenme, öfke) çocuklarda olumsuz tutumlarla ilişkilendirilirken, olumlu ebeveyn duygusal göstergeleri (örneğin, tutma ve yatıştırma) çocukların artan başa çıkma çabalarıyla ilişkilendirilmiştir (Bat-Zion ve Levy-Shiff, 1993).

Yıkıcı bir kasırgadan sonra, bazı ebeveynler, çocuklarının iyileşmesine yardımcı olmak için en iyi stratejinin, araştırmacıların çocukların akut stres tepkileriyle ilişkilendirdiği bir yanıt olan felaketin tartışılmasından kaçınmak olduğu savunulmuştur. (Singer ve diğerleri, 2006). Hatta bazı ebeveynler, travmatik olaylara, çocukları için tetikleyici olay kadar rahatsız edici veya kontrolden çıkmış bir şekilde tepki verirler (Singer ve diğerleri, 2006).

Önemli araştırmalar, ebeveynlerin kendi karmaşık, çözülmemiş travma geçmişlerinin, kendi çocuklarıyla etkileşimlerini ve ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Örneğin, bir dizi çalışma, çocuklukta travma yaşamış yetişkinlerin, bu tür travma öyküleri olmayan yetişkinlere göre "çözömlenmemiş" olarak sınıflandırılma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Singer ve diğerleri, 2006). Bağlanma konusunda çözümlenmemiş yetişkinler, çocuklukta veya yetişkinlikte kayıp deneyimleri veya travma hakkında alışılmadık şekillerde konuşurlar. Kayıp ya da travma ile ilgili çözülmemiş duygular, genellikle üst bilişsel izlemedeki gecikmelerden kaynaklanır. Örneğin, bir ebeveyn dil sürçmelerine tanık olabilir (uzun süredir ölü bir ebeveyn hakkında şimdiki zamanda konuşur), konuları aniden değiştirebilir veya olay hakkında konuşurken bile başka belirgin zorluklar yaşayabilir (George, Kaplan ve Main, 1985).

2.6. Çocukluk ağı Travma Tipleri

Kişilerin yaşam boyu yaşadıkları istismarlara bakıldığında, duygusal istismarda %60, ailede şiddet görmede ve tanıklık etmede %55, fiziksel istismarda %48, fiziksel ihmalde %17, cinsel istismarda ise %8 oranlar olduğu saptanmıştır(Parkinson, Adams, Emerling, 2001).

Travmaların %25'inin çocukluk çağında göröldüğu bilinmekte olup, çocukların %14-43'ü en az bir travmatik olayla yaşam boyu karşılaşmaktadır (elik ve Hocoaoğlu, 2018; Oflaz, 2015). Çocukluk ağı travması (T) ileri yaşantılarda psikolojik açıdan baş edilemez olduğunda yetişkin yaşamı da etkileyen bir takım psikolojik ve davranışsal bozukluklara sebep olabilmektedir (elik ve Hocoaoğlu, 2018). T'nin tekrarlanabilir olması, genellikle çocuğun bakım verenleri tarafından uygulanıyor olması ve etkisinin uzun yıllar boyunca sürmesi sebebiyle anlaşılması ve tedavisi zor olmaktadır (Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner, 2003).

Çocukluk ağında görölen travmalar; darp, motorlu taşıt kazaları, doğal felaketler, savaş, aile içi darp, fiziksel ve cinsel istismar, kronik, ölümcöl çocukluk ağı hastalıkları, hayvan ısırmaları, terör ve akran zorbalığıdır (Calitz, Jongh, Horn, Nel ve Joubert, 2014).

Bunların yanı sıra, aile içinde çocuğun mükemmel olmaya zorlanması, yaratıcılığın engellenmesi, duyguların paylaşılamadığı bir aile ortamı gibi, görünüşte travma gibi görünmeyen olaylar da travmatik olabilmektedir (Oflaz, 2015).

Çocukluk çağı travmasının herhangi bir çeşidini deneyimlemiş olan bireyin, ergenlik ve yetişkinlikte psikopatoloji geliştirme olasılığı yüksektir. Çocuklukta cinsel ve fiziksel istismara uğramış kişilerin yetişkinlikte psikiyatrik belirti gösterme oranı %35-57 bulunmuştur (Alpay, Aydın ve Bellur, 2017). Çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismarın, yetişkinlik döneminde depresyona (Dunn, Mclaughlin, Slopen, Rosand ve Smoller, 2013; Wingo ve ark., 2010), yeme bozukluklarına (Kong ve Bernstein, 2009; Monteleone ve ark., 2014), psikojik bozukluklara (Winkel, Nierop, Myin-Germeys ve Os, 2013) ve travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) (Moore, Gaskin ve Indig, 2013) sebep olduğu çalışmalar mevcuttur. Yine, madde ve alkol kullanımı, intihar girişimi çocukluk çağında travmaya maruz kalan kişilerin yetişkin yaşamda sergileyecekleri riskli davranışlar arasında olduğu bilinmektedir (Akhter, 2013). Bunun yanı sıra, olumsuz yaşam olaylarının baş etme becerileri iyi olan kişilerde her zaman psikolojik açıdan negatif sonuçlar yaratmayacağı yönünde bilgiler de mevcuttur (Cicchetti, 2010). Bu durumda duygular ve duygu düzenleme becerileri olumsuz yaşam olaylarında önemli bir etkindir (Bedirhanbeyoğlu, 2018). Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde, kişilerarası çeşitlilik kişiyi bu stresörler karşısında daha dirençli yapabildiği gibi daha savunmasız da yapabilmektedir (Amone-P'Olak, Garnefski ve Kraaij, 2007). Yetişkinlik döneminde yaşanan travmatik bir olaya oranla çocukluk çağında yaşanan ihmal ve istismar daha yüksek oranda TSSB oluşturmaktadır (Neria, Bromet, Sievers, Lavelle ve Fochtmann, 2002). ÇÇT'den sadece travmaya uğrayan kişi ve ailesi değil aynı zamanda genel toplum da etkilenmekte ve önemli bir sağlık sorunu haline gelmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

Çocukluk çağı travmaları; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak sayılabilmektedir (Aktay, 2020).

Duygusal istismara oranla cinsel ve fiziksel istismarın tanınması daha yüksek olduğu bilinmektedir. Çocukların duygusal istismara uğramamaları ve sağlıklı gelişim

süreçlerinin devamlılığı için tüm sağlık personelleri için yeni bir dayanışma ve dikkat alanıdır(Saariaho, Saariaho, Karilo, Juokama, 2011).

Fiziksel istismar, çocuğun bilinçli bir şekilde beden bütünlüğünün bozulmasıdır (Polat, 2007). UNICEF, çocuğun gelişim ve iş görmesindeki beceri kaybına neden olan, kaza haricinde, çocuğa acı veren şiddet davranışlarına fiziksel istismar demektedir. Dünya Sağlık Örgütü ise; çocuğun gelişimi ve onurunun zedelenmesine sebep olan şiddeti fiziksel istismar olarak tanımlamaktadır (Yurdakök ve İnce, 2010).

Çocuklarda görülen davranış değişiklikleri (çocuğun eve gitmemek için ağlaması, bakım verenlerinden çekinmesi ve bakım verenleri tarafından olumsuz yaşam olaylarına maruz kaldığını dile getirmesi, hayvanlara karşı şiddet göstermesi) ve beden bütünlüğünün bozulmuş olduğunu gösteren morluk, kırık, çıkık ve yara izleri fiziksel istismarın belirtileridir (Koç, Halıcıoğlu ve Akşit, 2014). Fiziksel istismara uğramış çocuklar yakın ilişki kurmakta güçlük çekerler. Sosyal işlevleri bozuk olan bu çocuklarda istismar içeren ilişkiler ve yoğun öfke gözlenmektedir (Kaplan ve ark., 1999). Bu çocuklar öğrenim hayatlarında başarısızdırlar. Kognitif becerilerde bozuklukla birlikte nörolojik hastalıklar da sık görülmektedir. Bu çocuklar aynı zamanda saldırgan olurlar ve suça yönelik davranışlarda bulunabilirler (Kaplan ve ark., 1999; Lewis, 1992). İntihar düşünceleri ve girişimlerinin fiziksel istismar ile birlikteliği sıktır (Kaplan ve ark., 1999). Fiziksel istismar ile TSSB, şizofreni, iki uçlu mizaç bozukluğu, depresyon, madde kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları, kaygı bozuklukları, riskli cinsel davranışlar ile birlikte görülebilmektedir (Çelik ve Hocaoğlu, 2018; Kaplan ve ark., 1999).

Cinsel istismar, istismarcının tehdit ve güç kullanarak çocuğun rızası olmadan üzerinde avantaj sağladığı cinsel eylemlerdir (APA, 2017). UNICEF cinsel istismarı, çocuğun izni olmadan yetişkinlerin cinsel tatmini amacıyla çocukla ilişki kurması ve çocuğun porno sektörüne yönlendirilmesine neden olması olarak tanımlamaktadır (Çelik ve Hocaoğlu, 2017).

Çocuk üzerinde utanç ve suçluluk duyguları yaratabileceğinden cinsel istismarın öğrenilmesi güçtür ve ispatlayacak fiziksel belirtinin olmaması nedeniyle diğer istismar

türlerine göre az rastlanılmaktadır (Alpaslan, 2014). Bu çocuklarda oturmakta ve yürümekte güçlük, alt ıslatma, kabus görme, yeme davranışlarında farklılıklar, yaşına uygun olmayan cinsel bilgi, yaşça büyük bireylere hızlı bağlanma görülmektedir. (Child Welfare Information Gateway, 2013). Çocuklarda cinsel istismara maruz kalma oranı %10-40 bulunmuş olmakla birlikte birçok çalışmada bu oran kız çocuklarında erkek çocuklarına oranla 2.5-3 kat daha fazladır (Alpaslan, 2014; Pereda, Guilera, Forns ve Gómez-Benito, 2009). Santos, Neves, Rodrigues ve Ferrão (2006) 14 yaşın altında cinsel istismara maruz kalma oranı %53 bulmuşlardır.

Çocuklara uygulanan en yaygın istismar şekli olan duygusal istismar, çocukların ilgisiz, sevgisiz ve bakımdan yoksun bırakılmasıdır (Çelik ve Hocaoğlu, 2017). Çocuğa alışılmışın dışında bakım vermek, yaş ve fiziksel performansı dışında beklentiye girmek, çocuğu yalnız bırakma ile korkutmak, normal bir insanın yapamayacağı güçte sosyal açıdan zedelemek, çocuğun özellik, zekâ ve isteklerini eleştirmek ve sosyal çevreden uzaklaştırmak duygusal istismar ve ihmal tanımıdır (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002). Özetle, duygusal istismar çocuk ya da ergenin fiziksel özelliklerini ve benliğini olumsuz değerlendirmesine neden olacak, duygu ve düşüncelerini küçümseyecek, kendisine olan öz değerini, olgunlaşmasını, evrene bakış açısını ve aitlik hissine zarar veren davranışlarda bulunmaktır (Royse, 2016). Tüm bunlara maruz kalmak, çocuğun kendisini sevilmediğini ve değerli olmadığını hissetmesine neden olabilmektedir (Bedirhanbeyoğlu, 2018). Genellikle fiziksel ve cinsel istismara uğramış kişilere, duygusal ihmal ve istismar da eşlik etmektedir (Yarar ve Yarış, 2011). Yapılan bir çalışmada fiziksel ihmal ve istismara uğramış kişilerin, duygusal istismar ve ihmal bildirme oranı %90 bulunmuştur (Taner ve Gökler, 2004). Cinsel ve fiziksel istismarın oluşturduğu etki zamanla ortadan kaybolursa bile, duygusal istismarın izlerinin sürdüğü bilinmektedir (Topbaş, 2004).

İzleri süren duygusal istismar çocuğun bağlanmasına ve emosyonel olgunlaşmasına etki etmektedir (Çelik ve Hocaoğlu, 2018). Çocuğun gelişim ve becerilerinde yetersizliklere sebep olsa da gözle görülen bedensel belirtiler olmadığından, duygusal istismarı fark etmek diğer istismar türlerine göre zordur (Shaffer, Yates ve Egeland, 2009).

İhmal genellikle fiziksel, tıbbi, eğitim ve duygusal kategorilerinde incelenmektedir. Fiziksel ihmalde gerekli yiyecek ve barınağın sağlanamaması ve uygun denetim eksikliği; tıbbi ihmalde gerekli tıbbi ve ya zihinsel sağlık tedavisinin sağlanamaması, yaşamı tehdit eden olaylarda çocukların tedavisinin devam ettirilmemesi; eğitim ihmalinde, çocuğa gerekli eğitimin verilmemesi ya da özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması; duygusal ihmal de ise, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelmek, psikolojik yardım gerektiğinde bunu sağlamamak, çocuğun alkol ve madde kullanımına göz yummak sayılabilir (Child Welfare Information Gateway, 2019). İhmal, gençlik koruma hizmetlerine en sık bildirilen kötü muamele şekli olmakla birlikte çocuğun gelişimini kötü yönde etkilemektedir (Clément, Bérubé ve Chamberland, 2016). Beyin üzerinde önemli fiziksel ve bilişsel gelişim geriliği gibi geri dönüşü olmayan etkiler, dikkat, karar verme ve problem çözme becerileri gibi bilişsel fonksiyonlarda bozulmalara yol açabilmektedir (Gould ve ark., 2012). İhmal, ergenlikte devam eden güvensiz bağlanma, depresif bozukluklar, saldırganlık, madde kullanım bozuklukları ve dissosiyatif semptomlara yol açabilmektedir (Clément ve ark., 2016; Norman ve ark., 2012). Bunun yanı sıra çocukluk çağında ihmal ve istismara maruz kalan bireylerin, yetişkinlikte herhangi bir davranış bozukluğu geliştireceği gibi bir yargı kesin olmamakla birlikte, özellikle olumsuz yaşam olaylarına karşı geliştirdikleri baş etme becerileri onların bu tür davranış bozuklukları geliştirmelerine engel olabilmektedir (Bedirhanbeyoğlu, 2018). İhmal, ebeveynlerin depresyonu, bağımlılığı ve zihinsel sağlık sorunları ile ilişkili olabilmektedir (Slack ve ark., 2011). Ebeveyn stresi ve evlilik şiddeti de çocuk ihmalinin ortaya çıkmasıyla ilişkili bulunmuştur (Clément ve ark., 2016; Dong ve ark., 2004). Yoksulluk ve sosyal izolasyon bahsedilen ailesel faktörlere göre daha fazla ihmal ile ilişkili bulunmuştur (Clément ve ark., 2016; Stith ve ark., 2009). Fiziksel ihmalin belirtilerine ulaşabiliyorken duygusal ihmalin belirtilerine ulaşmak daha zordur (Polat, 2007).

İhmal, gelişim çağında olan çocuğun beslenmesine dikkat edilmemesi, güvenli durumda olmaması, barınacağı yerin iyi olmaması gibi faktörleri içermektedir (Dokgöz, Şam, Ersoy, Müsellim, 2002). İstismar ve ihmal arasındaki farklara bakılacak olursa; istismar, kişinin olaya aktif bir şekilde maruz kalmasıdır. İhmal ise kişinin geçirdiği zor sürecin pasif olmasıdır (Topbaş, 2004).

Çocukta ihmalin varlığının değerlendirilebileceği durumlar ise; çocuğun okulda sıklıkla devamsızlık yapması, arkadaşlarından yemek için para alması veya beslenmesine ortak olma isteği, çocuktaki hijyen eksikliği, dişlerde bakımsızlık, içinde bulunulan mevsime göre giyinemiyor olması, çocuğun alkol ve maddeyi biliyor ve kullanıyor olmasıdır(Child Welfare Information Gateway, 2013).

2.7. Çocukluk Çağı Travmalarının Sonraki Dönemlerdeki İlişkilere Etkisi

Çocukluk çağı travmaları insan hakları ihlali olmasının yanı sıra insan sağlığı üzerinde kısa ve uzun vadeli etkiler yaratmaktadır. Çocukluk çağı travmaları yaşayan kadın ve erkeklerin, seks ticareti yapma (Arriola ve diğerleri, 2005), yakın partner şiddeti yaşama veya uygulama (Fonseka ve diğerleri, 2015) dahil olmak üzere bir dizi cinsel riskli davranış (Norman ve diğerleri, 2012) bildirme olasılıkları daha yüksektir. Riskli alkol kullanımı ve uyuşturucu kullanımı (Jewkes ve diğerleri 2010; Norman ve diğerleri, 2012) ve daha fazla seks partneri edinebilirler. (Arriola ve diğerleri, 2005). Güney Afrika'da boylamsal bir çalışma, çocukluk çağı travmaları yaşayanların da HIV kapma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir (Gibbs ve diğerleri, 2018).

Çocukluk çağında travmaya maruz kalmanın sıklığı ve şiddeti yetişkinlikte de hayatı olumsuz etkileyen durumlara neden olabilmektedir. Bu bireyler terk edilmekten korkar, gergin ve istikrarsız ilişkilere sahip olurlar. Ayrıca, istikrarlı bir kimlik duygusu ile ilgili sorunlar yaşarlar, cinsel ilişkide dürtüsellik, madde bağımlılığı, dikkatsiz araba kullanma veya aşırı yeme, tekrarlayan intihar ve/veya kendine zarar verme davranışları, duygusal dengesizlik, kronik boşluk, uygunsuz ve yoğun öfke ve geçici paranoya veya ayrıştırıcı ideoloji gibi durum ve davranışları sergilerler. Araştırmalar, çocuklukta şiddetli cinsel veya fiziksel istismar ve ihmal gibi çocukluk çağı travmaları ile yetişkinlikte sınırda kişilik bozukluğunun gelişimi arasındaki güçlü ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur (Worrel, 2001: 1158).

Çocukluk çağı travmalarının sonraki dönemlere etkisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Çocukluk travmalarının ileriki zamanlarda kişilik bozukluklarına (Van der Kolk ve arkadaşları. 1991), nörobiyolojik değişikliklere (Teicher ve arkadaşları, 2006 ve alkol

bağımlılığına büyük oranda neden olduğu (Çelikel, 2007) raporlanmıştır. Çocukluk çağı travmalarına maruz kalmanın yetişkinlikte çeşitli psikolojik sorunlara neden olduğu araştırmalar tarafından bildirilmiştir (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006).

Çocukluk çağı travma deneyimlerinin özellikle özüne zarar verme ve intihar ile ilişkili olduğu bir çok çalışmayla ortaya konulmuştur (Demirel-Özsoy ve Eşel 2003, Yargıç ve arkadaşları, 2012). Bir başka araştırma ise travma yaşayan çocuklarda depresyon başta olmak üzere şiddet eğilimi, intihar, düşük düzeyde öz saygı, madde bağımlılığı, oluk başarısızlığı ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi durumların oluştuğunu rapor etmiştir (Güler ve arkadaşları, 2002).

Ayrıca çocukluk çağı cinsel ve fiziksel istismara maruz kalanların cinsel istek, uyarılma ve orgazm sorunlarına neden olduğunu, çocukluk çağı travmaları puanlarının borderline kişilik bozukluğuna, dissosiyasyon bozukluklarına önemli bir neden olduğunu (Şar ve ark. 2006), çocukluk travmaları ile ergenlerin benlik saygıları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu (Durmuşoğlu ve Doğru, 2006), çocukluk dönemi travmaları arttıkça depresif belirti düzeylerinin arttığını (Bostancı ve arkadaşları, 2006), çocukluk çağı travmalarını deneyimleme ile madde kullanımı arasında korelasyon olduğunu (Evren ve Ögel, 2003) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır.

Örsel ve ark.(2011) fiziksel istismarı tanımlarken anksiyete bozuklukları ile ilişkisinin olduğunu ileri sürmüşlerdir(Örsel ve ark., 2011). Bu doğrultuda çocukluk çağı travması olan kişilerde TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu), alkol ve madde bağımlılığı, kontrolsüz cinsel ilişkiye girme gibi sorunların sık sık yaşandığı gözlemlenmiştir. Kişinin maruz kaldığı travmatik olayın çeşidine göre bazı halisünasyonlar kendini gösterebilmektedir. Bunlar kişinin maruz kaldığı duruma göre görsel, işitsel, dokunsal olabilmektedir (Aksoy, Ögel, 2013).

Yapılan araştırmalarda Neumann D. ve arkadaşları çocukluk çağı istismarı sonucunda kaygı, sinirli ruh hali, öz kıyım gibi çeşitli durumlarla alakalı olduğu bulunmuştur (Neumann, Houskamp, Pollock, Briere, 1996).

2.8. Çocukluk Çağı Travmaları ve Suç İlişkisi

Bireylerin çocukluk döneminde karşılaştıkları travmatik yaşantıların ve öykülerin yetişkinlikte de travmatik etkilerini görmek mümkündür. Bir çocuk ergenlik çağına girdiğinde bu etkiler sadece kendisini değil çevresini ve toplumu da etkiler. Çocuğun yaşadığı istismar ve ihmal onun yaşamını tehdit etmekle kalmaz, bu olumsuz deneyimler çocuğun yaşamını olumlu yönde şekillendirir. Çocuk istismarı, bir çocuğun duygusal, davranışsal, bilişsel, sosyal ve fiziksel gelişimini yaşamı boyunca olumsuz etkileyebilir ve istismar öyküsü, ergenlerde saldırgan ve suçlu davranışların önünü açabilir (Zurbriggen, Gobin ve Freyd, 2010).

Judith Herman (2015) çocukluk çağı travmalarının cinsiyet rollerine göre kadın ve erkeklerde farklı şekillendiğini belirtmektedir. Kadınların başkalarının kurbanı olma veya yıllarca aynı kurban rolünü oynayarak kendilerine zarar vermeye devam etme olasılıkları daha yüksekken, erkeklerin saldırganlıklarını başkalarına çevirme olasılığı daha yüksektir. Bazı erkek kurbanlar, çocukluk deneyimlerini yetişkinliğe taşır ve kurbanın failleri olarak onlar üzerindeki kontrolü yeniden kazanmaya çalışır.

Çocuk adalet sistemindeki çocuklar, genel popülasyona göre daha yüksek geçmiş yaşam travması, TSSB ve diğer psikiyatrik bozukluklara (örn. Saldırganların yüzdesi, girmeden önce yoğun bir travma veya mağduriyet yaşadıkları bilinmesine rağmen (Briere, 1997), çocukluk boyunca travmanın türü veya yaygınlığı konusunda büyük ölçüde yetersiz çalışılmıştır. Gershoff (2002) tarafından yapılan çalışmaların bir meta-analizi, aile içi fiziksel şiddetin çocuklarda ve yetişkinlerde bilişsel sorunlara ve kendi çocuklarına ve eşlerine yönelik istismar, yaramazlık ve saldırgan davranış riskinde artışa yol açabileceğini göstermiştir.

12 yaşından önce cinsel suç işleyen kız ve erkek çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, çocukların geçmişte fiziksel ve psikolojik istismara uğradığını ortaya koymuştur (Johnson, 2000). Lewis ve diğerleri (1991) tarafından cezaevindeki kadınlarla ilgili başka bir araştırma, suç işleyen kadınların yarısının çocuklukta cinsel istismar ve ihmal öyküsü olduğunu gösterdi. Başka bir çalışma, 797 12 yaşındaki çocuğun ne sıklıkla

ateşli silah taşıdığına baktı. Fiziksel istismara uğrayan çocukların üç kat, cinsel istismara uğrayan çocukların dört kat daha fazla ateşli silah taşıdığı görülmüştür (Lewis ve ark. 2007).

Başka bir çalışmada çocukluk veya ergenlik döneminde istismara uğrayan ergenlerin katılımını azaltan faktörler şöyle sıralanmıştır: Anne babaya güçlü bağlanma, özgüven, baba eğitim düzeyi, inançlar ve din, çocuk suçluluğunu engelleyen faktörlerdir. Öte yandan, intihara meyilli, depresif, hayal kırıklığına uğramış ve yabancılaşmış ergenlerin suça karışma olasılıkları daha yüksektir (Benda ve Corwyn, 2002).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YALNIZLIK

3.1. Yalnızlık Kavramı

İnsanoğlu topluluk Şeklinde yaşayan ve diğer insanlarla iletişim halinde bulunan sosyal bir varlıktır. Bunun aksi durumu olan yalnızlık ise kişinin kendisini toplumdan soyutlanmış ve işe yaramaz hissetmesine yol aÇmaktadır (Polat ve Karasu, 2020). Bireyler her yaşta ve hayatlarının farklı dđnemlerinde yalnızlık duygusunu deneyimleyebilmektedir (Akgđl ve Yeşilyaprak, 2018).

Yalnız, kendi başına yaşamını sđrdüren, bir yıl iÇerisinde yakın  evre ve akrabası ile ayda birden az iletiŐime geÇen kimse olarak ifade edilmektedir (Yaşar, 2007). Peplau ve Perlman (1982) yalnızlık kavramını sosyal ilişkilerde yetersizlik algılanması ile bağlantılı, öznel bir duygu durumu olarak tanımlamaktadır. Yalnızlık, kişilerarası ilişkilerin ve sosyal aÇıdan iletiŐimin yetersiz olması sonucu ortaya çıkan duygu durumudur (Yılmaz ve Altınok, 2009). GeÇtan (2002)'a gđre ise yalnızlık; bireyin topluma yabancılaŐmasına, kimsesiz hissetmesine, umutsuzluğa kapılmasına sebebiyet veren ürkütücü ve acı verici bir ruh halidir. Benzer Şekilde Sullivan (1953) yalnızlığı, kişilerin yakınlık gereksinimlerinin karşılanmaması sonucu ortaya çıkan ve tüm insan yaşantıları iÇerisinde en acı vereni olarak kavramsallaŐtırmıŐtır (Akgđl ve Yeşilyaprak, 2018). Ancak kişi fiziki aÇıdan kalabalık bir ortam iÇerisinde olsa bile kendisini yalnız hissedebilir ve bu duygudan rahatsızlık duyabilir (Yaşar, 2007). Gđr ld đ  üzere yalnızlık, istenmeyen ve olumsuz bir kavram olarak nitelendirilmektedir.

Yalnızlık duygusunun iki ayrı boyutu (sosyal ve duygusal) olduğu d Ő n lmektedir. Sosyal yalnızlıkta birey, toplum iÇerisinde ortak ilgiye dayalı olan faaliyetlerde gruba aidiyet hissetmemekte (Kapıkıran, 2016), kendisini etkinliğin bir parçası olarak gđrememektedir (Akbaş ve ark., 2020). Duygusal yalnızlıkta ise birey ruhsal beklentilerine toplum iÇinde karşılık bulamamakla birlikte özel, yakın ilişkilerden yoksun kalmaktadır (Dykstra, 2009). Bir baŐkasına yakınlık gđsterememekte ve bu kişiler tarafından kabul edilmediğini hissetmektedir (Akbaş ve

ark., 2020). Dolayısıyla sosyal yalnızlık, sosyal ilişkilerden yoksun olmakla ortaya çıkan objektif bir yalnızlık iken; duygusal yalnızlık kişinin başka biriyle bir yakınlık ilişkisinin olmayışından kaynaklanan subjektif bir yalnızlık olarak nitelendirilmektedir (Akgül ve Yeşilyaprak, 2015).

3.2. Yalnızlık Duygusunu Açıklayan Kuramlar

Yalnızlık duygusunu anlama ve açıklamada birçok teori geliştirilmiştir. Bu teorilerden yaygın olarak kullanılan dört teoriye aşağıda kısaca değinilmiştir.

3.2.1. Psikodinamik Yaklaşım

Freud'un psikanalitik yaklaşımından esinlenerek ortaya çıkan psikodinamik yaklaşım, bireylerin ilk çocukluk yıllarında çevresiyle olan ilişkileri, güven duygusu ve sevgi bağı odaklı gelişiminden söz etmektedir. Temel bir ihtiyaç kategorisinde yer alan çevreyle ilişki kurma ihtiyacının temelleri küçüklükte atılmadığında kişi ilerleyen yaşlarında da çevreyle etkileşime girmekte zorlanmaktadır (Killeen, 1998). Kendisini merkezde konumlandırarak dış çevreden soyutlanan birey, içinde ideal bir durum yaratmakta, bu da yalnızlık olarak adlandırılmaktadır (Danış ve ark., 2017).

3.2.2. Bilişsel Yaklaşım

Yalnızlık duygusu insanların kişilikleri, tavır ve tutumları ile olayları algılayış biçimlerinden etkilenerek zihin süzgecinden geçirilmekte, bu durum da bireyin yalnızlık duygusunu nasıl ve ne ölçüde yaşayacağını ortaya koymaktadır (Danış ve ark., 2017). Bilişsel yaklaşımın savunucuları, kişilerin sosyal çevreleri ile olan iletişim ve etkileşimlerini nasıl algıladıkları ile ilgilenmekte olup çevre ile olan bağlarından doyum alamayan kişilerin yalnızlık duygusunu hissedeceklerini öne sürmektedir (Killeen, 1998). Temelde yaşanan problemlerin sebebi, kişilerin dışsal uyarıcıları anlama ve algılama sürecinde zihinsel çarpıtmaların devreye girmesidir (Akgül, 2016).

3.2.3. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşıma göre bireylerin varoluşları yalnız başladığı gibi yalnız sonlanmaktadır. Yalnızlıktan kasıt toplumdaki diğer bireylerden ayrı kalmayı, etkileşimin olmamasını ifade etmektedir. Ancak bu durum insanların doğasına ters düşmektedir. Dünyaya gelen bir bebek yalnızca bakımı ve güvenliği için değil aynı zamanda benliğini bulabilmesi, yaşamın tehlikeleri ve zorluklarına karşı temkinli olabilmesi için de diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak teori, varoluşumuzdan gelen yalnızlığın bir yaşam şekli olduğunu, insanın kendine yetebilen ve bireyselciliğini kendi iç dünyasında, başkalarına gereksinim duymaksızın geliştirebildiğini öne sürmektedir (Gündoğan, 2017).

Moustakas (1972:20) insan yalnızlığının tüm türlerinin en göze çarpanının varoluşsal yalnızlık olduğunu savunur ve varoluşsal yalnızlığı şu şekilde tanımlar: "İnsan olmanın, farkında olmanın ve nihai kargaşa, trajedi ve değişim deneyimleriyle yüzleşmenin bir gerçekliği, doğmanın, uçlarda yaşamının, ölmenin içsel yalnızlığı" olarak tanımlanır. Varoluşsal yalnızlık, insan yaşamının kaçınılmaz bir yönü ve kim olduğumuzun bir parçası olarak nitelendirilir (Fromm, 1956, 1976). Varoluşsal olarak yalnız olmak, insanlığımızı bilmek ve kucaklamak olup güvensizliğin ve umutsuzluğun en derin seviyelerini deneyimlemektir, ama aynı zamanda bunların ötesine geçerek anlam yaratmaya itici güçtür (Frankl, 1978). Varoluşçu terapist ve düşünür Yalom (1980:355) da varoluşsal yalnızlığı tartışır ama buna "varoluşsal izolasyon" adını verir. Varoluşsal izolasyonun insan durumu için doğal olduğunu savunmakla beraber bunun patolojik olmadığını ve insan olmanın dışında bir zorunluluk olarak asla düzeltilemeyeceğini belirtir.

3.2.4. Psikososyal Yaklaşım

Ericson'un psikososyal gelişim kuramının altıncı evresi olan yalnızlığa karşı yalıtılmışlık, 17 ve 30 yaşları arasını kapsamakla birlikte ergenlik çağındaki kimlik kazanımının önemini ortaya koymaktadır. Bir önceki "kimlik bunalımına karşı kimlik kazanımı" evresini başarıyla atlatmış olan birey, ergenlikteki gibi yalnızca akranları ile ilişki kurmak yerine toplumdaki diğer kişilerle de ilişkiler kurmaya başlamaktadır. Sosyal çevresi genişleyen bireyin bu evredeki odak noktası mesleki başarı, kariyer ve evlilik olacaktır. Dönemin krizsel sürecini başarı ile atlatan bireyin güven ve sevgi bağı

kurmada zorlanmayacağı, yakın ve sağlıklı ilişkiler geliştirebileceği ileri sürülmektedir. Sürecin başarısızlıkla sonuçlanması ise kişide yalnızlığa ve toplumdan soyutlanmaya neden olacaktır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

3.3. Yalnızlığın Nedenleri

Bireylerin yalnızlık hissetmesine neden olan pek çok faktör olabilir. Kimi zaman yalnızlığa sebep olan tek bir unsur iken kimi zaman ise birden çok unsurun bir araya gelmesiyle yalnızlık oluşabilir. Yalnızlığa neden olan başlıca sebepler şu şekilde sıralanabilir;

- Cinsiyet, yaş, medeni durum (Çam ve ark., 2018)
- Bedensel, zihinsel veya ruhsal bir hastalığa sahip olma (Beğer ve Yavuzer, 2012; Akbaş ve ark., 2020)
- Eş, arkadaş kaybı (Konak ve Çiğdem, 2005; Yaşar, 2007; Kapıkıran, 2016)
- Sosyal çevre ile iletişim ve etkileşimin yeterli olmaması (Çevik Akyıl ve ark., 2018)
- İstenilmeme, aldatılma, hayal kırıklığına uğrama (Konak ve Çiğdem, 2005)

3.4. Yalnızlığın Etkileri

Rokach (2004: 33); yalnızlığın reddedilmesi, bastırılması, göz ardı edilmesi ve en aza indirgenmesi neticesinde sonuçlarının tehlikeli olduğunu ve kişinin hayatına zarar verdiğini söylemektedir. Bireyin enerjisini felç ederek yıkıcı faaliyetlere yönelmesine neden olan yalnızlığın etkileri Rokach (2004: 33) tarafından sıralanmaktadır:

Yalnızlık, kişiler arası yakınlığa zarar vererek sosyal ilişkileri engellemektedir. Yalnızlık, bireylerin enerjisini etkin kullanmasına engel teşkil eden ve yaratıcılığı olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Yalnızlık korkusu, insanları sürekli bir hareket hâlinde tutan ve kişilerin uzun süre faaliyetlerini durdurarak içsel bir yolculuğa

çıkmasını engelleyen itici bir güçtür. Oysa bu yolculuk, insanların kendilerini tanıması ve içindeki potansiyel zenginlikleri keşfetmesi için önemli görülmektedir. Yalnızlık, kontrolü sağlanmadığı sürece kişilerin hayatlarına yön veren baskın bir güçtür. Genellikle yalnızlıktan etkilenen insanlar; sağduyudan uzak, aceleci ve sorumsuz kararlar verebilir.

Örneğin; yalnız insanlar, yalnızlık duygularını bir an önce bastırmak için emin olmadan erken karar vererek yanlış evlilikler yapabilir. Yalnızlık oldukça acı verici ve bireyde derin izler bırakan bir histir. Bu duygusal izler, bireylerin çevrelerindeki insanlara karşı tutumlarının oldukça sertleşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda uzun süreli yalnızlık uyku bozuklukları, kaygı ve kötü beslenme alışkanlıklarına neden olabilmektedir. Bu problemlerin yaşanması da vücuttaki fizyokimyasal süreçleri değiştirerek bireyin bağışıklık sistemini olumsuz etkilemekte ve vücudun hastalıklarla savaşıma kapasitesini azaltmaktadır (Rokach, 2004: 33-35).

Yalnızlık, acı bir tecrübedir. Bu acı tecrübe kişide hoşnutsuzluk, verimsizlik, eksiklik ve mutsuzluk gibi olumsuz duygulara neden olmaktadır. Birey bu olumsuz duygular sonucunda dış dünyasında yaşadığı olaylara karşı anlamsız tepkiler verebilmektedir. Yalnızlık yaşayan bireyler reddedilmişlik ve dışlanmışlık duyguları yaşayabilmektedir. Bu his içinde olan bazı bireyler öfkelenebilmekte ve etrafındakileri de öfkeleriyle korkutabilmektedir (Coşan, 2014: 106).

Wittenberg ve Reis (1986: 121) tarafından gerçekleştirilen çalışmada yalnız insanların ilişki kurma, sürdürme becerilerinin yetersiz olduğu ve yalnız kişilerin yalnız olmayanlara kıyasla oda arkadaşlarını olumsuz algıladığı ifade edilmiştir. Yalnız insanlar, diğer insanlara kıyasla başkalarına karşı daha olumsuz bakar ve diğer insanlar tarafından da olumsuz algılanır. Yalnız insanlar özellikle de erkekler dostluk, çekicilik vb. boyutlarda diğerleri tarafından olumsuz değerlendirileceklerini belirtmiştir (Jones, Freemon ve Goswick, 1981: 45). Yalnızlığın neden olduğu kişisel sonuçların ve yabancılaşma duygularının kontrol edilemeyeceği inancı, yalnızlığı daha da artırmaktadır. Bu tür faktörler, yalnızlıkla etkili başa çıkma ve başkalarıyla birlikte olmaya yönelme çabalarını en aza indirebilir. “Algılanan izolasyon” ve bundan doğan tatminsizlik, yalnızlık yaşayan bireyde kötümser beklentileri doğrulayabilir. Başkalarıyla ilişki kurmak için daha az etkili girişimde bulunan bireyin tatminsizliği

daha da artabilir (Jones vd., 1981: 46). Görülmektedir ki yalnızlık yaşayan bireyin, yalnızlığın olumsuz etkilerinden dolayı bu his ile başa çıkmada zorlanması muhtemeldir. Kişi, yalnızlığını kabullense bile bu durumu değiştirmek için bir çaba içine girmekten kaçınabilir. Çaba içinde olmayan birey daha da yalnızlaşabilir. Yalnızlığın zorlayıcı etkileri yüzünden yalnızlık hissi pekişebilir. Bu durum neticesinde “yalnızlık, yalnızlığı doğurabilir.”

Yazında yalnızlığın beraberinde getirdiği sonuçlar genellikle olumsuz değerlendirilmektedir. Fakat yalnızlığın yazma, meditasyon, hayal etme, yaşamı planlama veya gözden geçirme ve gelecekle ilgili kararlar alma gibi diğer özel konsantre faaliyetler için de bir zaman oluşturduğu ifade edilmektedir. Yalnız olmak, hayatın telaşlı temposunu durdurabilir. Bu sayede kişilerin bireyselliği, yaratıcılığı ve kişisel farkındalığı artabilir (Rokach, 2004: 29). Bireylerin bazen kendi seçimleriyle geçici olarak yalnız kalmayı tercih etmeleri olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Yaratıcı insanların buluşlarını ve eserlerini ortaya koymak için yalnız kalmaya ihtiyacı vardır. Bu durumda kişi yalnızlığın acı verici hissini yaşamamakta, sadece belirli bir süre tek başına kalmayı tercih ederek eserlerini ortaya koymada başarılı sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, yalnızlığın yapıcı tarafına vurgu yapmaktadır (Geçtan 1995: 86). Ancak bazen kişiler kendi benliklerinde yolculuğa çıkmak için yalnız kalmak isteseler de bunu gerçekleştirmeye korkabilirler. Çünkü yalnız kalmak, toplumda kulağa hoş gelmeyen bir durumdur. Bu nedenle bir başına kalmak bireyleri korkutabilir. Yalnızlık korkusunun bireyin kendisiyle yüzleşmesine ve kendini keşfetmesine mâni oluşturan bir durum olduğu da aşikârdır.

3.5. Yalnızlığın Etkileriyle Başa Çıkma Yolları

Yalnızlık ile baş etme konusunda etkili bir adım atılmadıkça, yalnızlık geçici ve durumsal olmaktan çıkacak ve ciddi bir kronik deneyim hâline gelecektir (Perlman ve Peplau, 1984: 17). Bu nedenle yalnızlık kronik bir hâl almadan onunla başa çıkmak büyük önem arz etmektedir.

Yalnızlığın yüksek görülme sıklığı ve yalnızlık konusundaki geniş yazın dikkate alındığında bu olumsuz hissini tedavisi ve önlenmesi için az sayıda araştırmanın varlığı dikkat çekmektedir. Yalnızlığın bileşenleri ve sosyal hükümler gibi ilgili kavramlar hakkında bilinen faktörlere odaklanmanın yalnızlığı tedavi etmede başarılı

bir yol olacağı düşünölmektedir. Yalnızlığı iyileştirmede sosyal beceri kazandırma girişimleri, başkalarıyla olan etkileşimin iyileştirilmesinde etkili olmasına rağmen kişinin yalnızlık duygularından tamamen kurtulması için yeterli olmamaktadır. Bunun nedeni, bireyin yalnızlık duygusunun altında yatan sebeplerin varlığında sosyal ilişkilerin dışında başka sebeplerin de olabileceğidir. Bu nedenle bireylerin yalnızlık duygularını iyi anlamasına olanak sağlayan tedavilerin yararlı olma ihtimali daha yüksektir (Ernst ve Cociopp, 1999: 18). Bir örnek ile açıklamak gerekirse Coşan (2014: 106) tarafından yapılan bir araştırmada, depresif yalnız insanların yaşamlarının her alanında tatminsiz ve mutsuz olduğu, buna karşılık depresif olmayan yalnız insanların sadece sosyal ilişkileri hakkında tatminsiz ve mutsuz olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple depresif yalnız insan ile depresif olmayan yalnız insanın yalnızlıkla başa çıkma şekilleri değişiklik gösterecektir. Depresif yalnız insanın yalnızlıkla başa çıkması çok daha zor olacaktır.

Bazen yalnızlığın üstesinden gelmek için yeni ilişkiler kurmak, mevcut ilişkilerin daha iyi kullanılması ve yeni arkadaşlık gibi doğrudan çabaların olumlu sonuç verdiği ifade edilmiştir. Doğrudan çabaların gerçekleştirilebilmesi için bir komşuyla tanışmak, halka açık bir plajda bir yabancıyla sohbet etmek veya bir geziye çıkmak gibi sosyal etkileşimler örnek verilmiştir. Ancak bu çabaların her zaman işe yaramayacağı da önemle belirtilmiştir (Peplau ve Perlman 1979: 107).

Kişilerin keyif aldığı işleri ve durumları seçmesi, yalnızlık duygularından korunmalarına yardımcı olabilir. Tek başına sinemaya gitmekten hoşlanan birinin sürekli olarak arkadaşlarıyla restoranda yemek yediğı düşünöldüğünde, bir zaman sonra bu kişinin arkadaşlarının arasında kendisini yalnız hissetmesi olasıdır. Kişi, yalnız olmamak için sürekli arkadaşlarıyla bir restoranda vakit geçirmek yerine tek başına film izlemeye gitse yalnızlık duygusundan kaçınabilir (Peplau ve Perlman, 1979: 107).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇ OLGUSU

Suç olgusu zamana, mekâna ve topluma göre farklı anlamlar taşıyabileceğinden genel bir suç tanımı yapmak zordur (Burkay, 2008). Bu bölümde öncelikle suç davranışının tanımı ve kuramsal çerçevesi tanıtılmakta, ardından suç davranışının ortaya çıkmasındaki risk faktörleri ve araştırma değişkenlerinden biri olan suç düşüncesi için risk faktörleri ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

4.1. Suç Kavramı ve Tanımı

İnsanlık tarihine bakıldığında, bireylerin ortak bir yaşam oluşturmaya başladıkları andan itibaren, toplumsal düzenin ve kişisel güvenliğin sağlıklı bir şekilde işlemesi için öncelikle yazılı olmayan norm ve değerlere, ardından da toplumsal sözleşme ve senkronizasyona ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Sosyal ve ekonomik hayatın gelişmesiyle birlikte kurallar koyulmuştur. (Günsen, 2004).

Zaman içinde ortaya çıkan ve toplumun her biriminde farklılıklar gösteren sosyal normlar, ahlak, din, hukuk, ekonomi ve kültür gibi geniş çerçeveler içinde ele alınabilmekte ve toplumdaki herkesin davranışlarını ve yaşamlarını şekillendirmektedir. Toplumsal olarak kabul görmüş ve normatif olan bu normlara karşı alınan önlemler sapma kavramı çerçevesinde açıklanmaktadır. Başka bir deyişle, bir sosyal sistem içinde yasa, örf ve kuralların çiğnenmesi sapma olarak kabul edilir. Sapkın davranış türlerinin en önemlilerinden biri de suçtur (Ayan, 2011: 16).

Hangi davranışın sapkın olduğu toplumdan topluma değişir ve sapkın gibi belirli suç türleri toplum içinde zaman içinde değişir ve toplumdan topluma değişir. Ancak cinayet ve hırsızlık gibi bazı temel davranışlar hemen hemen tüm toplumlarda suç olarak tanımlanmaktadır. Nasıl suçun türü toplum yapısına göre değişiyorsa, suç sıklığı da toplumdan topluma değişmektedir. Ayrıca bir fiilin suç sayılabilmesi için kanunda (ceza kanununda) öngörülen tarifelere uygun olması gerekir (Urhal, 2009: 224).

Suç, insanlık tarihi kadar eski, çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur ve tek bir tanım yapmak zordur. (Cyrou, 2014). Neyin hangi kriterlere göre suç olarak tanımlandığı tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Farklı coğrafi bölgeler suçun yorumlanmasında farklı kriterler kullanmakta, dolayısıyla yerel kullanıcıların ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri (Ayhan ve Çubukçu, 2007), zaman içinde farklı özellik ve boyutları ile suçun farklı yerlerde farklı şekillerde yansımaları ve değişen topluma göre yönleri. (Güllü, 2014). Herhangi bir zamanda, yerde ve toplumda suç olarak tanımlanmayan bir davranış, başka bir zamanda, başka bir toplumda ve yerde suç olarak nitelendirilmektedir (Burkay, 2008).

Suç olgusu, bireysel ve toplumsal denetim başarısızlıklarına ilişkin çeşitli değişkenleri içeren dinamik bir toplumsal süreçtir (Aytaç vd., 2007). Ceza hukukunda davranış suçlarının tanımı, toplumun kültürel, siyasi, ekonomik ve hukuki yapısına, değerlerine ve zamanın getirdiği değişimlere göre dinamik bir şekilde şekillenirken, bazı davranışlar toplum geliştikçe zaman içinde suç olmaktan çıkarken, bazı davranışlar ise çeşitlenerek suç olmaktan çıkarılmaktadır. (Çakmak, 2015). Örneğin, Türkiye'de kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında tütün mamullerinin kullanılması, ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden önce suç değilken, yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana suç olarak kabul edilmektedir (Özkalp ve diğerleri, 2012).

Suç algısı toplumlar arasında farklılık gösterebileceği gibi, zaman ve koşullar da suçun tanımını etkileyebilir. Çünkü suç, toplumsal yapı içinde üretilen toplumsal bir üründür. Bu nedenle hangi davranışın suç olduğunu toplum ve kültür belirler. Yasalar ve cezalar toplumdaki çoğu insanın inançlarını, normlarını, düşüncelerini ve değer yargılarını yansıtır. Hukuk sistemi ile sosyal kabul arasındaki bağlantı, suçun tanımlanmasında güçlüdür. Bu bağlantı nedeniyle bir fiilin suç sayılması, toplumun geniş bir kesimi arasında uzlaşma anlamına gelmektedir (Özdemir ve Özkan, 2017: 347).

Suç olgusunun ortaya çıkışında birçok bağımsız değişkenin olduğu söylenebilir. Bu amaçla suç ve ihmal kavramları yorumlanırken cinsiyet, aile yapısı ve özellikleri, yaş grubu, medeni durum, eğitim düzeyi, ekonomik imkân ve yaşam standardı, suçun işlendiği yer ve zaman gibi temel değişkenler göz önünde bulundurulmalıdır. Suçun tanımı üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır ve yapısı oldukça karmaşıktır. Suç ve

nedenleri ile ilgili araştırma yapılırken öncelikle suç kavramının tanımlanması gerekmektedir (Günşen, 1993).

Suç kavramının sözlükteki tanımına bakıldığında, Türk Dil Kurumu Sözlüğü suçu "örf ve adete, ahlaka ve hukuka aykırı fiil, yani suç" olarak tanımlarken, Oxford İngilizce Sözlüğü suçu şu şekilde tanımlamaktadır: suç teşkil eden fiil veya ihmal kanunla cezalandırılabilir bir suçtur." şeklinde tanımlanmıştır. Oxford Sosyoloji Sözlüğü suçu şu şekilde tanımlıyor: "Kişisel ve kamusal alana girme, yasaklayıcı bir kural veya yasayı ihlal etme, yasal bir ceza veya yaptırım uygulama ve kamu müdahalesini gerektiren yetkiler verme eylemi." Daha geniş bir şekilde açıklıyor. Bu tanımların kapsamlarındaki farklılıklar göz önüne alındığında, sosyolojik bakış açısı sadece suç teşkil eden davranışlara atıfta bulunmaktadır.

Avukat suçları; hukuka aykırı ve yaptırım gerektiren eylem ve davranışlardır. Kriminologlar, suçun insan iradesinin ürünü ve çeşitli nedenlerin ortak etkisinin sonucu olduğuna inanırlar. Sosyologlar ise suçu, toplumsal nedenlerle ilgili normlardan sapan davranışlar olarak tanımlamaktadırlar (Evcim, 2011). Hukuki açıdan bir fiilin suç olarak kabul edilmesi, maddi, manevi ve hukuki unsurlar içerip içermemesine bağlıdır. Maddi unsur belirli bir fiilin yapılıp yapılmayacağını gösterirken, manevi unsur suçlunun kastı veya ihmal oranı ile ilgilidir. Burada kast suçu, suçu bilerek işlemek, fiilin sonucunu öngörememek ve kasten suçlunun kusuruna sebep olmaktır. Son unsur olan yasallık, "cezasızlık" ilkesinin bir sonucudur. Diğer bir deyişle, kanunda aksi öngörülmedikçe fiil hukuken suç sayılmaz (Yıldırım, 2014: 3).

Durkheim'ın "Sosyolojik Yöntemin Kuralları" adlı eseri incelendiğinde toplumsal olguları normal ve patolojik olarak ikiye ayırdığı görülür. Suç kavramını açıklarken suçu patolojik bir olgu olarak tanımlamak yerine yapısal ve işlevsel bir çerçeveye oturtmaktadır. Durkheim'a göre suç, sosyal ve sosyal bir olgu olmasına rağmen, her toplumda meydana geliyordu. Var olduğu için toplumsal bir norm olarak kabul edilmelidir (Gündüz-Mutluer, 2000; 48). Toplumsal uyumu sağlamaya yardımcı olacak makul seviyelerde tutulduğu sürece suçun kaçınılmaz olduğuna inanıyordu (Durkheim, 1985: 83).

Uluğtekin'e göre suç olgusunun yapısı sadece toplumsal açıdan ele alınamaz. Ona göre suç kavramı yasalara aykırı olduğu için yasal, toplumsal olarak zararlı bir yapıya sahip olduğu için sosyolojik, bireysel eylemlerin sonucu olduğu için psikolojik ve dini inançla ilgili olduğu için ahlakidir (Uluğtekin, 1991: 41). Garofalo, suçu diğer bireylerin adalet duygusunu ve çıkarlarını hiçe sayarak medeni toplumu tehlikeye sokan bir olgu olarak tanımlarken, Grispini suçu toplumun varlığını ve toplumsal yapıların korunmasını tehlikeye atacak davranışlar olarak tanımlamaktadır (Soyaslan, 1988:168).

Göver ve Şenol'a (2017) göre suçlar; kurum ve kişilere maddi ve/veya manevi zarar vermek, sorumluları hakkında cezai yaptırımlar doğurmak; toplumsal değerlere, ahlaka ve yasalara aykırı davranışlardır. Bu suçlar tarihin akışı içinde toplumun ve teknolojinin gelişmesiyle farklı boyutlara taşınmıştır. Günümüzde suçların türleri, kapsamı ve hızı ürkütücü bir hızla artmaktadır.

Suçun evrimine bakıldığında, atalar devrinde kişisel suçlar, sabit hayatta mala yönelik suçlar, yazının icadından sonra suç ve cezaların yazılı kayıtları vardır. Sanayi devrimi ile mali suçlar hâkim olurken, dijital teknoloji çağında bilgisayar suçları hâkim olmuş ve küreselleşme ile birlikte suçlar uluslararası ölçekte işlenmeye başlamıştır (Deloğlu ve Soyaslan, 1990). Günümüz dünyasında suçsuz bir toplum düşünülemez.

4.2. Suç Teorileri

Suç ve suçu açıklamaya çalışan herhangi bir teori, suçu ve suçu tüm yönleriyle analiz etmekten acizdir. Diğer bir deyişle, pek çok suç tipini ve suç profilini teorik bir bakış açısıyla açıklamak neredeyse imkânsızdır. Her teori, suçu ve suçu açıklamak için sınırlı sayıda değişken kullanır ve bu da suça bütüncül bir yaklaşım formüle etmeyi zorlaştırır. Suça ve suçlu davranışına bütüncül bir yaklaşım geliştirmenin ne kadar zor olduğu, kişilik, kültür, çevre, ekonomik koşullar, suç algısı ve suç işleme nedenlerindeki farklılıklar göz önüne alındığında daha iyi anlaşılabilir (Kızmaz, 2005: 7).

Günümüzde suç kavramı, suç davranışının altında yatan nedenleri ve tetikleyicileri açıklamak için çeşitli bilim dalları tarafından çok boyutlu olarak incelenen çok faktörlü bir davranış olarak görülmektedir. Bu doğrultuda psikoloji, sosyoloji ve hukuk gibi disiplinler, suç davranışını açıklamak için çeşitli teori ve modeller önermiştir. Bu bölümde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kuramlar bir bütünlük içinde tartışılmaktadır.

4.2.1. Biyolojik Teoriler

Çocuk suçluluğunda genetik biyolojik faktörlerin baskın olduğuna inanan Lombroso, ilk olarak “doğuştan suçluluk” kavramını ortaya atmış ve suçluların “markalaşma” adını verdiği fiziksel kusurları olduğuna dikkat çekmiştir (Yavuzer, 1985: 79). Çocuğun anne ve babasından miras kalan genetik hastalığın çocuğun ileriki hayatını etkileyeceğine inanılır. Biyolojik teori, suçlu çocukların genetik hastalıklardan, endokrin bozukluklardan ve beyin lezyonlarından mustarip çocuklar olduğunu savunur (İçli, 2009:22). Yani suçluların biyolojik ve genetik olarak birbirinden farklı olduğunu ve bu yapısal farklılıkların bireyleri suça yatkın hale getirdiğini belirtmektedirler. Aynı zamanda biyolojik teorinin en eski savunucularından biri olan Cesare Lombroso'ya göre, bir suçlu doğuştan biyolojik olarak anormal ve ahlaksız bir insandır. Suçlarının fiziksel ve genetik sebepleri olduğunu belirtmiştir (Yıldırım ve Durmaz, 2014).

Bu yöntemler etkinliğini yitirmiş olsa da günümüzde modern araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Çağdaş biyolojik yaklaşımlar ise nörofizyolojik nedenlere (öğrenme güçlükleri, beyin yaralanmaları vb.), genetik anormalliklere, biyokimyasal durumlara (hormonal dengesizlikler gibi) ve zekâya odaklanmaktadır (SCCJR, 2016: 1).

Bu yaklaşıma göre; suçu kabul etmenin temel nedeni, bireyin doğuştan gelen özellikleridir. Yani genetik faktörlerin suçlu olma ihtimalinin diğer faktörlere göre daha yüksek olduğuna inanıyor. Ancak suçun tek sebebinin biyolojik faktörler olduğunu söylemek kesinlikle tüm suçu açıklamaya yeterli değildir. Bu nedenle suçların toplumsal nedenlerinin ve bireysel özelliklerinin açıklanmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

4.2.2. Psikolojik Teoriler

Psikoloji kuramı ağırlıklı olarak bireylerin kişilik özelliklerine odaklansa da biyolojik, sosyal, kültürel ve çevresel koşulların insan davranışları üzerindeki etkisini göz ardı etmemekte, bu dış koşulların bireyin ruhsal dünyasını nasıl etkilediğine odaklanmaktadır (Kaner, 1992).

19. yüzyılın sonunda, suçun nedenlerine ilişkin araştırmalar insan vücudundan insanın ruhani dünyasına kaydı. Böylece psikolojinin kriminolojiye katkısı başlar. Psikolojik teori, suç davranışını kişilik bozuklukları, zekâ geriliği, çeşitli psikopatiler ve ahlaki gerilik açısından değerlendirir.

Psikanalitik teorinin kurucusu olan Freud, suçlu davranışı açıklamak için id, ego ve süperegoyu kullanmış ve bu üçünün bireyin kişilik özelliklerini oluşturduğuna inanmıştır. Ona göre zayıf bir ego, id'in bütün isteklerini yerine getirerek suçun oluşumuna zemin hazırlar. Ayrıca kimliğin tüm isteklerini reddedecek kadar güçlü bir süperegoy da suça yol açabilmektedir (Geçtan, 2003). Psikanalizin ilkelerini suç davranışını incelemek için kullanan ilk bilim adamı olan August Aichorn, insanların sosyal olarak asosyal olarak doğduklarını ve çevreleriyle etkileşime girdikçe sosyalleştiklerini söyledi. Sosyalleşme "gerçeklik aşamasına" giriyor. Ancak, tüm bireylerin gerçeklik aşamasına giremediklerini ve bu nedenle suç teşkil eden antisosyal davranışların ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Dolu vd., 2012:39-40). Adler ise suç çocuklukta gelişen sosyal ilgi eksikliğine bağlıyor. Adler, aşağılık kompleksinin suçun nedeni olduğuna inanmakta ve bu duygunun, özellikle ailedeki olumsuz ebeveyn tutumları nedeniyle, bireyi başarıya yöneltebileceği gibi, suç işlemesine de neden olabileceğine inanmaktadır (Demirbaş, 2001: 114).

Psikanalitik kurama yöneltilen en önemli eleştiriler, bilimsel kanıtlanabilirlik ve ölçüm sorunlarıdır. Psikanalitik kuramın öne sürdüğü bilinçaltı çatışmaları, id, ego, süperegoy vb. kavramların temel varsayımları test edilemez ve ölçülemez. Bu onların varlığının bir kabulüdür. Kurama yönelik bir başka eleştiri de, psikolojik sorunları olan az sayıda suçluya psikanalitik yöntemlerin uygulanmış olmasıdır (Dolu, 2011).

Suçlu açıklamada kullanılan bir diğer psikolojik faktör de kişilik özellikleridir. Kişilik yapısı, bazı insanların saldırgan ve agresif olmalarının, şiddete daha yatkın

olmalarının ve suça yönelmelerinin nedeni olarak kendini gösterir. Ani ve tepkisel davranışlar, olumsuz duygular ve psikoz bu kişilik özelliklerinden bazılarıdır (Dolu ve ark. 2012).

Kriminologlara göre, ani ve tepkisel davranışlar suç davranışının ana belirleyicisidir. Bu şekilde dürtüsel olarak hareket eden kişiler, normal davrananlara göre suç işlemeye daha yatkındır çünkü bir eylemde bulunmadan önce olası riskleri ve sonuçları düşünme fırsatları yoktur. Sağlık bilişsel değerlendirmesi olmadan hareket eden kişiler bu durumun doğal bir sonucu olarak suç işleyebilirler (Jones, Lynam ve Piquero, 2015).

Psikoz, suçluluk ve empati eksikliği ile karakterize psikolojik bir kavramdır. Manipülasyon ve yalan söylemenin patolojik hale geldiği psikopatlar da soğukkanlı ve tehlikeyi seven bir kişilik yapısı görülebilir. Ceza caydırıcı değildir çünkü psikopatların deneyimlerden öğrenme yetenekleri düşüktür. Bu bağlamda, tüm riskleri almaktan çekinmeyen akıl hastaları, suç önleme, caydırma ve rehabilitasyon oranlarının en düşük olduğu gruptur (Cima ve diğerleri, 2010). Öte yandan, psikopatların suçlular arasında küçük bir grup oluşturması, bu kişilik yapısının suçu açıklamada yetersiz kaldığını düşündürmektedir (Sokullu-Akıncı, 1999).

Kişinin dünyaya sürekli öfke, öfke ve olumsuzluk ile yaklaşması olumsuzluk olarak tanımlanır. Özellikle şiddet ve aile içi kargaşa içinde büyüyen kişilerde bu durum zamanla beyin kimyasında olumsuz değişikliklere yol açabiliyor. Bu değişikliklerin bir sonucu olarak hastalar anksiyete ve depresyon yaşayabilir, sosyal ve cinsel davranışlarını düzenlemede zorluk yaşayabilirler (Caspi ve ark. 1994).

Suçlu açıklayan bir başka psikolojik teori, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisine dayanmaktadır. Bu teoriye göre ahlaki gelişim, bireyin yaşamı boyunca 6 aşamadan oluşur. Bunlar aşağıdan yukarıya doğru; Cezaya Karşı İtaat Eğilimi, Kişilik - Karşılıklılık - Fayda, Kişilerarası Uyum, Polislik Eğilimi, Toplumsal Uzlaşmaya Karşı Evrensel Ahlak İlkeleri şeklindedir. Buna bağlı olarak, ahlaki gelişim dönemi ne kadar yüksekse, empati ve başkaları için kendi çıkarlarını feda etme yeteneği o kadar fazla ve suç işleme olasılığı o kadar düşüktür (Dolu, 2011).

Suçu genel olarak açıklayan psikolojik kuramlar değerlendirildiğinde, bireyin davranışı kişisel özelliklerini öne çıkararak açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Öte yandan insan doğası biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel bir bütündür. Bu nedenle, diğer unsurları dışarıda bırakan bir açıklama, suçun niteliğini anlamak için yetersiz kabul edilir.

Psikolojik teori, suçluların ve kanunları çiğneyenlerin belirli özelliklerde diğer insanlardan belirgin şekilde farklı olduğunu savunur. Bu farklılıklar; bireyin zeka düzeyine, empati yeteneğine, hazza karşı hazza, iç çatışmaya karşılık gelen tepkiye, ahlaki gelişim düzeyine göre değişebilmektedir (Drue, 2011: 203). Bu doktrin, yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkmış, suçun sebebini fiziksel sebeplerden ziyade manevi sebeplerde arayan bir doktrindir. Bu teoriler genel olarak ruhsal bozukluklar ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışırken, zekâ eksikliğini de suçun önemli bir nedeni olarak belirlemektedir. Bu teorileri ilk ortaya atan teorisyenler, suçluların zihinsel kusurları olduğuna ve akıl hastalıklarının doğuştan olduğuna, özellikle suçluların zihinsel bozuklukları olduğuna dikkat çekmişlerdir (Durmaz, 2014). Örneğin, epilepsi ile suç eğilimleri arasındaki ilk ilişki 1911'de Lombroso tarafından ortaya atıldı. Tüm epilepsi hastalarının suç işlediği söylenemezse de, epilepsi hastalarının suçluların büyük bir bölümünü oluşturduğu göz ardı edilemez. Bu nedenle suçlunun epilepsiye yatkın olduğu söylenebilir. Öfke, alkol ve diğer uyuşturucular veya uyarıcılar, uzun süredir gizli olan nöbet türlerini ortaya çıkarabilir. Bu hastalık bağlamında hırsızlık, dolandırıcılık, cinayet, yangın vb. Dönen göz tabiri epilepside sürpriz olarak kullanılan bir tabirdir (Sürücü ve Arslan 2002).

4.2.3. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik teori suç olgusunu incelemek için toplumu merkez alır. Sosyolojik bakış açısı, suç toplumsal yapının bir ürünü olarak görür ve hastayı toplum olarak kabul eder (İçli, 2004: 77). Bu görüş, özellikle nüfus hareketlerinin yüksek olduğu 19. yüzyılda popülerdi. Bu dönemde suçta bir artış olmuş; savaş, göç ve ekonomik bunalımın getirdiği sosyal ve sosyolojik bozulmanın yanı sıra bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin azalmasına bağlanmıştır. Durkheim Savaşı, Göç vb. Bu koşullarla zayıflayan toplumsal mekanizmaların, kural ve normların yokluğunda toplumsal yapıların işleyişini koruyamamasını "anomi" olarak nitelendirmek ve bu tür koşulların bireyi

kişisel hırs, tutku ve arzularıyla baş başa bıraktığını ve suç oranını artırdığını ileri sürmek (Başbüyük ve Karakuş, 2010). Başka bir ifadeyle Durkheim, suçun ortaya çıkışını toplumun çeşitli nedenlerle bireyler üzerindeki kontrolünü kaybetmesi olarak açıklamıştır.

Sosyal yapı teorisi toplumu din, dil, ırk, kültür vb. açılardan ele alır. Bütün parçalarıyla bir bütün olarak düşünün ve suçu bu yapılar çerçevesinde açıklamaya çalışın, bu parçalardaki her değişim ve gelişimin suç davranışı için geçerli olduğunu iddia edin (Akpınar, 2018: 52).

Sosyal süreç teorisi; öğrenme, kontrol ve damgalama kavramlarına odaklanır ve bu süreçlerin bireysel suçlara yol açtığını savunur. Öğrenme kuramına dayanarak, suçun sosyalleşme sürecinde öğrenilen bir davranış olduğuna ve gençlerin antisosyal akran gruplarının etkisiyle suça daha yatkın hale gelebileceğine dikkat çekmiştir (Siegel, 1989: 191). Bireylerin erken yaşlardan itibaren katıldıkları aile, okul ve diğer sosyal grupların öğrenme sürecinde çok önemli bir etkisi vardır. Bu öğrenme sürecinde kişi toplumca kabul gören davranışların yanı sıra suç teşkil eden davranışları da öğrenebilmektedir (Dönmezer, 1994). Kontrol teorisi ise bireyin aile, okul, arkadaşlar, din, kültür, gelenekler gibi sosyal faktörlere bağlılığı ile sosyal süreçler üzerindeki kontrolünün artacağını ve suç işleme eğiliminin azalacağını belirtmektedir (Kızmaz, 2005) Öte yandan, damgalama teorisi, bireyleri kötü, suçlu, anormal vb. sosyal olarak dışlanmış olarak kabul etmekte ve suçlu olma eğilimlerini kendi kendini doğrulayan bir kehanet olarak görmektedir (Dolu ve diğerleri, 2013, 15-16).

Çatışma teorisyenleri suçu, toplumdaki rekabet halindeki grupların yarattığı güç dengesizliğinin yarattığı çatışma ortamından kaynaklanan sosyal bir olgu olarak görürler. Selin'e göre suç, modern toplumsal çatışmaların yol açtığı normların ve toplumsal çözülmenin sonuçlarından biridir ve suçların en önemli nedeni sosyokültürel çatışmalardır (Beirne, Messerschmidt, 2006, s.388).

Genellikle suçun kültürel çatışmaya dayandığı varsayımına dayanan sosyolojik teori, suçu etkileyen sosyal ve kültürel çevrede suçun meydana geldiği koşulları inceler. Çoğu sosyolojik teori, bireysel farklılık değişkenlerini değil, dış faktörleri vurgular. Bireyler suç işleme riski taşıyan nüfus grupları içinde değerlendirilmektedir çünkü bu

teoriye göre sosyal ve kültürel koşullar birleştğinde risk grupları ortaya çıkmakta ve bazı gruplar yasal norm ve yasakları onaylamamaya başlamaktadır (Sokullu Akıncı, 2002). Başka bir deyişle, cezai ve cezai olmayan uyum biçimleri, sosyolojik bir bakış açısından sosyal çevrenin bir ürünü olduğu için yalnızca özde farklılık gösterir. Yani sosyolojik açıdan toplumsal bir hastalıktır.

Sosyolojik Teori başlığı altında, alanında öncü olarak kabul edilen ve kriminoloji çalışmalarının temelini oluşturan Chicago Okulu'na atıfta bulunulacaktır. Daha sonra Durkheim ve Merton'un anomi ve gerinim teorilerinin yanı sıra alan araştırmamızda sıklıkla odaklandığımız sosyal bariyer ve etiketleme teorilerine atıfta bulunuyoruz.

4.2.3.1. Chicago okulu

20. yüzyılın başlarında sosyal bilim araştırmalarına öncülük eden Chicago Okulu, 1892 yılında Chicago Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bir bölümdü. . Bu bölümde sosyoloji alanında çalışan bir grup araştırmacı yer almaktadır (Serter, 2014: 68).

Chicago Okulu, suçun nedeni olarak biyolojik ve psikolojik faktörleri reddeder ve suçun insanların içinde yaşadığı sosyal çevre ve değişkenlerle açıklanabileceğini savunur. Çevre ve suç arasındaki ilişkiyi bilimsel olarak açıklamaya çalışan ilk kişiler Belçikalı matematikçi Adolphe Quetelet ve Fransız avukat Andre-Michel Guerry iken, 1900'lerin başından itibaren bu ilişkinin yoğun bir şekilde etkisinde kalmışlardır (Dolu, 2011: 208).

Adolphe Quetelet gözlem ve araştırmalarında suç ve sosyal faktörler arasındaki ilişkiyi tespit etmiş ve ayrıca mevsimler, iklim, nüfus ve yoksulluk arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur. Yazarlar, yoksul ve daha az eğitilmiş nüfusun eşit olmayan bir şekilde dağıldığı güney bölgelerinde suç oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Buradan hareketle suç ve çevre arasındaki ilişkiyi araştıran kriminolojik araştırmalar, Chicago Okulu olarak tanımlanan sosyolojik gelenekte doruğa ulaşır (Dolu, 2011: 208).

Chicago Okulu, daha çok insanın daha çok insanla iç içe geçmiş hikâyelerini dinleyerek o güne kadar çizdiği imajdan uzaklaşarak dünyayı olduğu yerden anlamaya çalışır; kendi hayatını incelemeye ve anlamaya çalışan bir resim yapmaya çalışır. Uzaydaki insanların görüntüsü. Bu sayede insanlarla derinlemesine görüşmeler yaparak insanların hayat hikâyelerini anlamaya çalışır, diğer yandan çevresel faktörlerden genel istatistikler çıkararak insanların ortak özellikleri hakkında bilgi edinmeye çalışır. Bu özellikler söz konusu olduğunda, mevcut kriminolojik araştırmaların temelini oluşturmaktadır (Dolu, 2011: 209).

Chicago kasabası, Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi yılında (1833) yaklaşık 4.000 nüfuslu küçük bir kasaba iken, bölgeye yoğun göç nedeniyle yıllar içinde nüfusu iki katına çıkmış ve 1930'lara gelindiğinde bir şehir haline gelmiştir. 3 milyon. Köleliğin kaldırılmasıyla birlikte bu göç, Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyinden kuzeyine gelenlerin yanı sıra başta Avrupa olmak üzere dünyanın birçok ülkesinden insanları yoğun bir şekilde kapsamaya başlamıştır (Dolu, 2011: 209). Daha iyi koşullarda yaşamak ve çalışmak için gelen göçmenler yerleştikleri yerlerde daha kötü (sağlıksız) koşullarla karşılaştılar ve yeni sorunlar ortaya çıktı. Bu durum zamanla isyanlara ve siyasi eylemlere yol açtı. Böylece sanayileşmenin getirdiği kitlesel göçle Chicago şehri, ırkçı hareketlerin, işsizliğin, ırksal çatışmaların, kötü yaşam koşullarının, hastalıkların, yoksulluğun ve yüksek suç oranlarının kaçınılmaz sonuçlarının şehri haline geldi. Bu durum birçok araştırmacıyı şehri incelemeye yöneltmiştir (Serter, 2014: 69). Yoğun göçe eşlik eden heterojen yapı ve beraberinde getirdiği pek çok sorun, Chicago Üniversitesi'nde çalışan sosyologlar için bir laboratuvar işlevi görmüştür (Dolu, 2011: 209). Çünkü göçmenler ve buralara göç eden işçi sınıfı mensupları, şehrin çevresindeki varoşlarda sosyo-ekonomik imkânları düşük yerlere yerleşerek burada kendine özgü bir kültür oluşturmuşlardır (Başbüyük ve Karakuş, 2010: 71, No. 2). Bu, Chicago Üniversitesi'nde uzun yıllar konuyu incelemiş ve araştırmış sosyologlar arasında bir sorgulama iştahı açmış ve bu bakımdan mevcut çalışmanın temelini oluşturmasına vesile olmuştur.

4.2.3.2. Anomi ve Gerilim Teorisi

Bu bölüm, konunun bütünlüğünü korumak adına, anomi kavramını Durkheim ve bu kavramı geliştiren ve aynı adlı gerilim teorisini ortaya atan Merton'un ortaya

koyduğu biçimiyle incelemeye çalışacaktır. Çünkü anomi ve gerinim teorisi farklı fakat birbirleriyle ilişkili teorilerdir.

Anomi ve zorlanma teorileri genel olarak insanların iyi eğilimlere sahip olduğunu ve normal şartlar ve koşullar altında sosyal hayatı yöneten kurallara uyma eğiliminde olduğunu savunur. Bu teorilere göre; insanlar doğuştan suç işleme eğilimlerine sahip değildirler, ancak davranışları değişir ve kontrolleri dışındaki dış etkenlerden etkilenirler. Makro düzeyde toplumun yapısından yola çıkan bu teori, neden bazı toplumların diğerlerinden daha yüksek suç oranlarına sahip olduğu sorusuna cevap ararken, gerilim teorisi ise suçu mikro düzeyde ele alarak, aynı toplumda neden bazı insanların suçla ilgili diğerlerine göre daha fazla sorunu olduğunu yanıtlamaya çalışır (Culkin, 2016:59-60). İki teori arasındaki fark, toplumsal olaylara makro düzeyde bakması, diğerinin suçu mikro düzeyde çözerek çözmeye çalışmasıdır.

Belirlenen amaca ulaşmak için herkesin elindeki araçları aynı şekilde kullanması mümkün olmadığından anormal davranışlar ortaya çıkabilir. Bu bakımdan anomi, belli bir statüye sahip kişiler tarafından toplumun amaçlarına kolayca ulaşılırken, olmayanlar için zor veya imkânsız olan güçlüklerden ortaya çıkan bir durumdur. Aynı hedefe ulaşmak. Çünkü bu amaçlarına yasal yollarla ulaşamayanlar, yasa dışı yollara başvurarak bu hedeflere ulaşacak, ihmalleri giderilmediğinde ise sapkın davranışlara yönelmeleri muhtemeldir (Demirbaş, 2019: 56-71). Buna bağlı olarak, Merton'un "gerilim teorisi", sosyal hedefler ile bunlara ulaşmak için gerekli araçlar arasındaki tutarsızlıklara ve gerilimlere dayanmaktadır. Diğer bir deyişle gerilim teorisi toplumsal yaşamdaki çatışmalara dayanmaktadır (Kamer, 2013: 226). Sosyal amaçlara giden çelişkili yollardan kaynaklanan "gerilimi", psikolojik veya biyolojik özelliklerin bir ürünü olarak değil, kültürel hedefler ve gelenekler arasındaki ilişki açısından açıklamaya çalışır.

Durkheim'a (1979) göre insanın tükenmez arzuları ve ihtiyaçları vardır, bu arzuları elde ettiğinde daha iyisini ve daha fazlasını başarmak için harekete geçtiğine inanır, arzulara karşı doymak bilmez bir iştahı ve ihtiyaç iştahı vardır. İnsanoğlunun bu istek, iştah ve dürtülerinin başka mekanizma veya sistemler tarafından kontrol edilmediği durumlarda bunları elde etmek için uygun olmayan yol ve araçlara başvurabileceğini belirtmiştir (Dolu, 2011: 302). İşte bu noktada Merton (1968),

Durkheim'in sosyal yapıdaki çarpıklıklar ve eşitsizlikler nedeniyle insanların arzu ettikleri maddi zenginlik hedeflerine ulaşmak için ihtiyaç duydukları araç ve fırsatlardan mahrum bırakıldığı veya bu araçlardan alıkonulduğu, yani evet, meşru olduğunda, Durkheim'in anomi kavramını kullanır. Sosyal hedeflere ulaşmanın yolları ve araçları engellenir veya bloke edilir. Amaçlarına ulaşmak için yasa dışı yol ve yöntemlere başvurabileceklerini belirtir (Kargın, 2016: 93).

Örneğin, alt sınıf ailelerin orta sınıf ailelerin sosyalleşme kalıplarına, değerlerine ve eğitim durumuna daha az erişimi vardır. Şu anda belli bir statüye sahip olan kişilerin toplumun koyduğu hedeflere yasal kanallardan ulaşması kolayken, bu statüye sahip olmayan kişilerin yasal kanallardan aynı hedeflere ulaşması zordur. Burada anomi, söz konusu zorluklar nedeniyle ortaya çıkan durum ve söz konusu anominin toplumsal yapısından kaynaklanan suçluluk duygusudur. Çünkü bu amaçlarına yasal yollardan ulaşamayanlar, yasa dışı yollardan ulaşmaya çalışacaklardır (Çiftçi, 2008:29). Bu durum, sosyoekonomik düzeyi daha düşük olan kişilerin, ellerinde olmayan imkânları yasal olarak elde edemediklerinde “hırsızlık, gasp” gibi uygunsuz yollardan fırsatlar elde etmeye çalışmasına yol açabilmektedir.

4.2.3.3. Sosyal Düzensizlik Teorisi

Shaw ve Mckay (1972) uzun süreli çalışmalarında şu olguyu gözlemlemişlerdir: Bir bölgede yaşayan insanların kompozisyonu, yani o bölgedeki insanların ırksal ve etnik kompozisyonu zamanla değişse de değişmemiştir (artış-azalış) burada suç oranını görün. Sabit kaldığı gözlemlendi. Ve bu yerlerden farklı bölgelere göç eden insanların gittikleri bölgelerdeki suç oranlarında herhangi bir değişikliğe neden olmadığını fark ettiler. Başka bir deyişle, Shaw ve McKay, suçun ve ihmalin ortaya çıkmasının belirli ırksal yapılar, gruplara, kişisel özelliklere ve suç üzerinde daha büyük etkiye sahip olan çevresel faktörlere bağlı olduğunu belirlemişlerdir. Bu bulgu, o zamana kadar yaygın olarak inanılan suçun kişisel ve psikolojik boyutuna odaklanan bir yaklaşımın aslında yeterli olmadığını, kişinin yaşadığı sosyal çevre ve içindeki değişkenlerin suç ve suçu etkileyebileceğini düşündürmektedir (Başbüyük ve Karakuş, 2010:73-74).

Belirli bölgelerde yaşayan insanların davranışlarının doğru ya da yanlış olduğuna inanan Shaw ve Mckay'e (1972) göre, o toplumda suçun varlığı (onay - red) o konuda fikir birliğine varmayı zorlaştırdığı için çatışmaya neden olur. Kamuoyu

nezdinde bu durum o bölgede sosyal kontrolün sağlanmasını zorlaştıracaktır. Bu alanda doğup büyüyen ve sosyalleşen bireyler bu davranışları içselleştirdikçe, sonraki nesillere kolaylıkla aktaracak ve bu tür davranışlar yaygınlaşacaktır (Başbüyük ve Karakuş, 2010: 75). Sonuç olarak, sosyal kontrol sağlanmadığı takdirde usta-öğrenci ilişkisine benzer; genç ve yetişkin genci eğitip geliştirerek bu sürekli tekrarlanmakta, yeni bir suçlu ve suçlu nesli üretmektedir (Dolu, 2011: 216). Üstelik bu kişiler taleplerinin karşılanmasını istediklerinde hukuk yolları kapalı ise uygunsuz yollara (suç) başvurmadan çekinmezler. (Örneğin, çalarak elde edilemeyecek bir malı çalmaları normal bir davranış olacaktır.). Hatta bu suçların itibar kazanma gibi işlevleri olduğu alanlarda yaşanmaktadır (Başbüyük ve Karakuş, 2010:75).

Sampson ve Groves (1989) çalışmalarında Shaw ve McKay'in analiz ve ölçümlerinin hatalı olduğunu iddia etmişlerdir. Bu konudaki çalışmalarında öncelikle sosyal düzensizliği (ekonomi, aile, nüfus, şehir vb.) tanımlayarak başlamışlar, daha sonra geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarını incelemişler ve toplumda kontrol ve düzen sağladığına inandıkları bu mekanizmaların unsurlarını irdelemişlerdir. Onlara göre; suça doğrudan yol açan faktörün toplumsal düzensizlik değil, toplumsal kontrol mekanizmalarının bozulması ve bunun da suça yol açması olduğuna inanmaktadırlar. Başka bir deyişle, suç faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden olan, toplumsal düzenin bozulmasına yol açan sosyal kontrol mekanizmasının bozulmasıdır. Ayrıca sosyal kaosu tanımladığı değişkenler (ekonomi, aile, nüfus vb.) bireyler arasındaki ilişkileri etkileyerek arkadaşlıkların bozulmasına, ailelerin çocuklar ve ergenler üzerinde daha az kontrol sahibi olmasına ve bireyler ile herkes arasında daha fazla mesafeye yol açmaktadır. (Dolu, 2011:217-218).

Sampson ve Wilson (2003) ise gözlem ve araştırmalarında toplumsal kaosu nedeninin etnisite ve ırka dayalı ayrımcılık olduğuna inanmışlardır. İnsanların yaşadığı alanlarda ırk ve şiddet içeren suçlar arasındaki ilişkiyi, insanların yoksunluk ve dezavantajlı durumlarını ve sosyal ayrışmanın suça yol açabilecek sosyal örgütlenme üzerindeki etkisini incelemek için ekolojik bir ihtiyaç olduğunu savunuyorlar. Burada ne diyor durum şu ki, bir bölgedeki eşitsizlik diğer bölgeleri de etkiliyor. Örneğin; aynı sosyoekonomik yapıya sahip ailelerin şehrin belirli bölgelerinde bir arada yaşadığı ve burada ortak yaşam biçimleri ve kurallar belirlediği bir şehirdir. Buradaki kurallar ve yaşam biçimi diğer bölgelerden farklıdır. Bu ayrım, bakış açısı ve değerlendirmenin

suç davranışı üzerinde de etkisi vardır. Örneğin; uyuşturucu kullanımı, kaçakçılığı, hırsızlık, kavga vb. sosyoekonomik düzeyi ve yaşam kalitesi düşük olan bir alanda normal karşılanırken, yaşam kalitesi daha yüksek olan başka bir alanda anormal olabilir ama evet ve reddedilebilir. Dezavantajlı toplumsal yapılarda rol model olabilecek kişi ve davranışların azlığı nedeniyle farklı kültürel yapılar ve toplumsal kavramlar ortaya çıkmakta, toplumsal denetim mekanizmaları ortadan kalkarak suça ortam oluşturmaktadır (Dolu, 2011: 218-220).

Bursik ve Grasmick (1993), bir bölgede yaşayan ailelerin suç tehdidi olmadan barış içinde yaşayabilmeleri için bu bölgelerde bir araya gelmeleri gerektiğini savunmuştur. Onlara göre; bir bölgedeki komşular arasındaki suç korkusu düzeyindeki farklılıkları ve suç oranlarındaki farklılığı, bu bölgelerde yaşayan insanların (mahalle sakinleri ve dışarıdan gelenler) sık sık bir araya gelmemesine ve ortak bir ilişkilerinin olmamasına bağlamaktadır. Başka bir deyişle, güvenli ve huzurlu bir yerleşim alanının, bu sağduyuya dayalı ortak bir hareket tarzı ve ortak bir akıl oluşturarak ve bölgede yaşayan insanların davranışlarını dışarıdan ve dışarıdan kontrol ederek oluşturulabileceğine inanmaktadırlar (Başbüyük & Karakuş, 2010: 81, Sayı 2).

Toplumsal ilerlemenin sağlanabilmesi için toplumsal uyum ve düzenin sağlanması gerektiğine ve bunun da toplumsal kontrol mekanizmalarının harekete geçirilmesiyle sağlanabileceğine inanılır. Bu bağlamda, sosyal kontrol teorisyenleri, bireyin kendisini veya bireyin dışındaki bir sistemi kontrol ederek suç davranışının önlenebileceğine inanmaktadır. İçinde yaşadığımız toplumsal düzende bazen toplumsal düzenin kuralları yapmak istediklerimizle çatışabilmektedir. Bu noktada “aile üyeleri, toplumsal normlar, inançlar” gibi insanlar için önemli olan unsurlar, kişilerin suç işlemesini engelleyebilmekte ve suçların mümkün olan en az şekilde gerçekleşmesini sağlayabilmektedir (Dolu, 2011: 267). Bireyin; aile, okul, arkadaşlar gibi geleneksel kurumlara ya da unsurlara güçlü bir bağlılık göstermesi, suça karşı koruyucu ve önleyici bir işlev olarak görülmektedir. Benzer şekilde, bu geleneksel kurumlara bağlılığın zayıf olmasıyla tutarlı olarak bireysel suçların işleme olasılığı da artmaktadır. Çocukların ebeveynleri, kardeşleri ve arkadaşları ile ilişkilerinin zayıflaması ve onlara saygı duyması suç oranlarını artırmaktadır (Bal, 2004).

4.2.3.4. Etiketleme Teorisi

Bu teorinin kaynağı, daha sonra birçok kriminolog ve sosyoloğu etkilemiş olan Chicago Okulu'nun sembolik etkileşim görüşüne dayanmaktadır. Bu, özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir teoridir. Lemert, Becker, Shart ve Nye ünlü isimlerinden bazıları. Bu teoriye göre, bir kişi bir kez suça karıştıktan sonra toplum ve hukuk tarafından etiketlenmekte ve başkalarının sosyal statüsüne indirgenmektedir. Hayatları boyunca bu etiketi taşıyan kişiler, bu yüzden tekrar tekrar suçlara karışacaklardır. Diğer bir deyişle, toplumun bireyler üzerindeki olumsuz etkisi, bilinçli veya bilinçsiz olarak, bireyleri suç işlemeye teşvik edecektir (Öter, 2005: 33-34).

Lemert (1972) etiketleme teorisinde, suç işleyen bir çocuğa toplumun olumsuz tepki vermesinin o kişinin daha fazla suç işlemesine neden olduğunu ileri sürmüştür. Ebeveynleri veya çevreleri tarafından sapkın olarak nitelendirilen kişiler, algılarını çarpıtarak kendilerinde sapkın bir imaj oluştururlar. Bu da onun suça yönelmesine ve bu olumsuz imaja uygun davranışlar benimsemesine neden olacaktır (Güler, 2010: 359). Teori, bireysel etiketlerin suç süreçleri üzerinde etkili olduğu varsayımına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, toplumda suçlu olarak damgalanan ve bir noktada suç işlemek için toplumdan ayrılan bir kişinin bu ayrılmayı daha da şiddetlendireceği ve bu kişinin yeniden suç işlemesine yol açacağı tahmin edilmektedir. Gelecek (Dolu, 2011: 384). Buna bağlı olarak, bireyi suçlama süreci; 'etiketleme', 'dışlama' ve 'şikayetçi özelliklerin pekiştirilmesi' olarak işlev görmekte ve pekiştirilmektedir (Bal, 2004: 21). Bu haliyle, bir kurgu eseri, sosyal suçun nasıl bir şey olduğunu gösterme girişimi. Onlara göre insanlar, öğretmenleri, polisleri, komşuları, anne babaları ve arkadaşları tarafından sapkın veya suçlu olarak etiketlendikleri için (Çiftçi, 2008:17). Örneğin bir suça karışmış birine karşı kullandığımız dil (damgalama, dışlama, ötekileştirme vb.) o kişiyi daha fazla suç işlemeye itebilir ve davranışları karşısında potansiyel suçlu gibi görünmesine neden olabilir.

Suç davranışının tekrarı, resmi etiketlemeden etkilenir. Çünkü böyle bir etiket, çocuğun kendini bir suçlu olarak gördüğü ve harekete geçtiği andan itibaren eninde sonunda kendisine bakışını değiştirecektir. Suçlunun kendisine ilişkin "suçlu imajı", insanların suçtan önce değil, olaydan sonra çocuklar üzerindeki tepkilerine/etkilerine göre ortaya çıkmaktadır (Kamer, 2013: 232).

4.2.4. Risk Faktörleri

Suçun risk faktörleri, suça başlama yaşı, suçun sıklığı ve devamlılığından itibaren suç işleme olasılığını artıran faktörleri ifade etmektedir (Farrington, 2007). Batılı gelişmiş toplumlarda son 30-40 yılda yapılan boylamsal çalışmalarla, bireyin dışa dönük saldırgan davranış sorunları ve suç davranışı geliştirme riskini artıran faktörlerin belirlenmesinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır (Topçuoğlu, 2013). Bireysel özellikler, aile özellikleri ve çevresel faktörler olarak ayrılabilirler (Korkmaz ve Erden, 2010).

4.2.4.1. Aile Özellikleri

Suçlu ve antisosyal ebeveynler, kalabalık aileler, çocuk yetiştirme tarzları, ihmal ve istismar, dağılmış evler ve ailelerin sosyoekonomik özellikleri, suç davranışıyla ilişkilendirilen aile özellikleri olarak öne çıkarılmıştır (Farrington, 2007) ve suçlu ebeveynlerin suç davranışına neden olduğu bilinmektedir. Çocuklarda suç işleme riskini artırmaktadır (Pardini ve ark., 2015). Örneğin, bir çalışmada, babaları bir suçtan hüküm giyen erkek çocukların %63'ünün erken yetişkinlik döneminde suçtan dolayı cezalandırıldığı bulunmuştur (Farrington, 2003). Farrington ve diğerleri (2001) anne, baba, kardeşler, büyükanne ve büyükbaba, amcalar ve teyzelerin suç davranışlarının erkek çocukların suç davranışlarını yordadığını ancak babanın en önemli faktör olduğunu, babanın suçluluğunun, çocuğun suç davranışının ise daha önemli olduğunu bulmuşlardır. Tüm faktörlerden bağımsız diğer akrabalar bunu tespit etti. Farrington ve diğerleri (2001), Suçlu davranışın aynı evde yoğunlaşmasının ve nesiller boyunca aktarılmasının olası nedenlerinden biri, kötü bir çevrede yaşamak, aile parçalanmışlığı gibi çoklu risk faktörlerine maruz kalmada nesiller arası süreklilik olabilir. (antisosyal kadınlar eş olarak antisosyal erkekleri seçme eğilimindedir) Suçun nesiller boyunca aktarılmasına izin verir, aile üyeleri birbirini etkiler, suçlu ebeveynler yetersiz denetim, tutarsızlıklar disiplini gösterir, genetik mekanizmalar nesiller arası aktarım, suç işleme ailenin aracı rolü etiketleme, polis önyargısı ve diğer özellikler.

Yetersiz denetim, etkisiz disiplin, ebeveyn ilgisizliği veya reddi ve yetersiz ebeveyn-çocuk bağı, çocuk yetiştirme tarzı ile suç davranışı arasındaki ilişkide en önemli faktörler olarak belirlendi. Çocuk yetiştirme tarzı ile suç işleme arasındaki ilişkinin açıklamaları büyük ölçüde bağlanma ve sosyal öğrenme teorilerine dayanmaktadır; bu teorilere göre yakın, sevgi dolu ve saygılı ebeveynlere duygusal

olarak bağı olmayan çocuklar suç işlemeye eğilimlidir ve davranışları ebeveynleri tarafından verilen ödüllere bağlıdır ve ebeveynlerin sergilediği davranış kalıplarına bağlı olduğu için, ebeveynlerin çocuklarının antisosyal davranışlarını veya ebeveynlerin antisosyal tutum ve davranışlarını tutarlı bir şekilde disipline etmemeleri çocuklarda suç davranışı riskini artırabilmektedir (Farrington, 2007).

Parçalanmış aile faktörlerinin suç davranışı üzerindeki etkisi birçok araştırmaya yansımış ve biyolojik ebeveynlerinden ayrı büyüyen çocukların, bozulmamış ailelerde büyüyen çocuklara göre suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Farrington, 2007). Juby ve Farrington'da (2001) parçalanmış ailelerden gelenlerde suç oranlarının daha yüksek olduğunu saptamışlar ve benzer şekilde ülkemizde suç işleyen çocuk ve ergenlerle ilgili bir çalışmada aile parçalanmasıyla birlikte suç oranları da yüksek bulunmuştur (Uygur ve diğerleri, 1994; Akduman ve diğerleri, 1994). al., 2007). Parçalanmış aileler ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi açıklamak için farklı teoriler öne sürülmüştür. Örneğin, travma teorisine göre ebeveyn kaybının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, ebeveyn çatışması, ebeveyn kaybı, finansal yetersizlik dahil olmak üzere esas olarak yaşam olaylarıyla ilgilidir. Çevre, ebeveyn imajındaki değişiklikler ve sağlıksız ebeveynlik uygulamaları gibi çoklu stresörlerin etkisine odaklanır. Seçilim kuramına göre parçalanmış aileler, ebeveyn çatışması, diğer ailelerden gelen suçlu veya antisosyal ebeveynler gibi risk faktörlerindeki farklılıklar nedeniyle çocuk suçluluğuna yol açmaktadır (Farrington, 2005, 2007).

Araştırmanın odaklandığı bir diğer risk faktörü de ailenin sosyoekonomik özellikleriydi. Araştırmalar, suç davranışı sergileyen gençlerin çoğunluğunun daha az eğitilmiş, işsiz ve daha düşük sosyoekonomik düzeyden olduğunu (Uygur ve diğerleri, 1994) ve ebeveyn eğitimi düzeyi arttıkça suç işleme riskinin azaldığını göstermiştir (Akduman) ve diğerleri, 2007). Kızmaz ve Bilgin (2010), aile içi fiziksel şiddet, parçalanmış aileler, işlevsiz akran grupları gibi faktörlerin ve ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeylerinin düşük olması gibi sosyoekonomik özelliklerin çocukların suç işleme veya suça yatkınlık eğilimleri üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

Sosyoekonomik özellikleriniz; bir ebeveynin eğitim seviyesinin çocuk yetiştirme tutumlarını ve davranışlarını etkileyebileceğine olan inanç, sosyoekonomik seviyeler düştükçe çocuklara yapılan yatırımı azaltır, yüksek suç ortamında yaşar ve

artan şekilde suç davranışını etkileyen faktörler. Suç ortağı olarak aynı okulda eğitim görme riski (Lahey ve diğerleri, 1999; Akduman ve diğerleri, 2007).

4.2.4.2. Çevresel Faktörler

Birçok çalışma, göçün suç davranışıyla ilişkili bir sosyal risk faktörü olduğunu göstermiştir (Akduman vd., 2007; Kızmaz ve Bilgin, 2010; Öter, 2005; Engbersen vd., 2006). Kültürel çatışma, izolasyon ve bunun göç sonrası akran ilişkilerine olumsuz etkisinin yanı sıra kültürel uyumsuzluğa bir tepki ve otoriteye başkaldırma olarak kendini kanıtlanmasının çocuk suçluluğuna yol açabileceği iddia edilmiştir. Bunun sonucunda suç davranışında artışa neden olur (Akduman ve diğerleri, 2007). İnsan ilişkilerini güçlendirerek çevreyi ve çevresel toplumsal örgütlenmeyi ve sürekliliği sağlamak Sosyal kontrolü arttırdığı ve suç davranışını azalttığı gözlemlenmiştir (Korkmaz ve Erden, 2010).

Akran gruplarının suç davranışının güçlü yordayıcıları olduğu öne sürülmüştür (Miller ve Matthews, 2001; Mears ve Field, 2002), suç davranışına karşı olumsuz tutum ve tutumlara sahip destekleyici akranlar koruyucu, olumlu tutumlara sahip akranlar ise çocuklara karşı önyargılı bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır (Simoës ve Matos, 2008). Kreager (2004), yetersiz akran ilişkilerinin suçlu davranış riskini artırdığını, ancak izolasyon ve okulda sorunlu akranlara maruz kalma faktörleri birleştirildiğinde, suç riskinin çok daha yüksek olduğunu öne sürdü.

4.2.4.3. Bireysel Özellikler

Düşük zeka ve başarı düzeyleri, düşük empati ve dürtüsellik, çalışmada önemli bireysel risk faktörleriydi. Düşük zekâ ve başarı seviyeleri, çocukluk ve yetişkinlikte suç riski yaratır (Farrington, 2007) ve araştırmalar, 4 yaşındaki düşük zekânın 18 yaşına kadar suç davranışıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Lipsitt ve diğerleri, 1990). 3 yaşında düşük zekanın 30 yaşından önce suç davranışını öngördüğünü göstermiştir (Stattin & Klackenber-Larsson, 1993).

Empatinin, bir kurbanın duygularıyla empati kurabilen bir kişinin başka bir kurbanı zarar verme olasılığının düşük olması temelinde, suç davranışıyla ilişkili önemli bir kişilik özelliği olduğuna inanılmaktadır. Araştırmada, şiddet içeren suç

davranışı sergileyen kişilerin, şiddet içermeyen suç davranışı sergileyenlere göre daha yüksek düzeyde dürtüsellik ve daha düşük düzeyde empati sergiledikleri (Nussbaum ve diğerleri, 2002) ve şiddet içeren zorbalığın Unisex ile düşük düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. empati seviyeleri (Jolliffe). ve Farrington, 2006). Araştırmalarda bilişsel empati bir başkasının duygularını anlama yeteneği olarak tanımlanırken, duygusal empati bir başkasının duygularını deneyimleme/hissetme olarak tanımlanmaktadır (Farrington, 2007). Konuyla ilgili 35 çalışmanın yer aldığı bir ankette, düşük bilişsel empatinin suç davranışıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu, ancak düşük duygusal empatinin daha zayıf olduğu bulundu (Jolliffe & Farrington, 2004).

Cinsiyet de bireysel bir suç davranışı riski olarak literatürde yer almakta, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek oranlarda suç işlediğini gösteren çalışmalarla (Uygur ve diğerleri, 1994; Kalb ve Williams, 2003; Cheng, 2004; Akduman ve diğerleri, 2007) Kültürel yapılar, özellikle kız ve erkek çocukların yetiştirilme ve erkeklerin yetiştirilme biçimlerinde farklılıklar yaratan toplumsal yapıların olduğu toplumumuzda, kız ve erkek çocuklara davranış biçimini etkileyerek suç davranışında rol oynayabilir (Korkmaz ve Erden, 2010 Akran gruplarına katılma ve onlardan olumsuz etkilenme olasılıklarının daha yüksek olduğu ve bu nedenle daha fazla suç işleme eğiliminde oldukları iddia edilmektedir (Akduman ve diğerleri, 2007).

Ruhsal bozukluklar ve madde kullanımı da suç davranışıyla ilgili kişisel risk faktörleri olarak sıklıkla araştırılmaktadır. Simoes ve diğerleri (2008) tarafından yapılan bir çalışmada çocuk suçluluğu için risk ve koruyucu faktörleri incelemişler ve madde kullanımını çocuk suçluluğu için en önemli risk faktörü yüksek olduğu gösterilmiştir. Araştırmalar, suçlu çocuklarda psikolojik bozuklukların normal nüfusa göre daha yaygın olduğunu göstermiştir (Korkmaz ve Erden, 2010).

4.3. Psikopatoloji ve Suç

Bir kişinin şiddet davranışı kendini koruma amaçlı değilse, daha önce psikiyatrik bir tanı almamış olsa bile "patolojik" kabul edilebilir. Ortaya çıkan şiddet, bireyin kişilik gelişiminin belirli dönemlerinde ya da travmatik yaşantılar sırasında ortaya çıkan rahatsızlıklarla açıklanabilir. Bu doğrultuda ortaya çıkan suç davranışları psikopatoloji düzeyinde ele alınabilir (Oral, 2010).

Psikopatların çoğu ile suç davranışı arasında hiçbir ilişki bulunamazken, belirli bozukluklar ile suç davranışı arasında daha anlamlı ilişkiler gözlemlenebilir. Şizofreni ve benzeri bozukluklarda yer alan kişilik bozukluklarından (pozitif belirtiler, bipolar bozukluk, depresyon ve ikinci eksen bozukluğu dahil) bir veya daha fazlasının tanı ölçütlerinin karşılanması şiddet ve/veya suç davranışı riskini artırabilir (Oral, 2014).

Şiddetli suç davranışı ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi düşünün; şizofrenide (özellikle paranoid tipte), şiddet motivasyonu sanrılardan kaynaklanabilirken, manik hastalarda patlayıcı ve taşkın duygulanım onları sıklıkla şiddete yatkın hale getirir. Sanrı ve halüsinasyonların olmadığı durumlarda bile, başkaları için nötr görünen duygusal uyarılar ve çağrışımlar, şizofreni ve bipolar bozukluğu olan kişiler tarafından daha tehdit edici olarak görülebilir (Oral, 2014). Şizofreni ve bipolar bozukluk tanılı bireylerde madde kullanım eş tanıları saptandığında suç işleme riski oldukça artmaktadır (Volavka 2012).

Şiddet, çocuklukta istismar veya ihmal nedeniyle kayıtlı şizofreni hastalarının yaşam öyküleri dikkate alındığında, ebeveynlerin antisosyal davranışları veya stresli yaşam olayları çok yaygındır (Van Dorn ve ark., 2013). Depresyon tanısı konmuş kişilerin işlediği dürtüsel cinayetlerde, narsist incinme, kişiye karşı aşağılanma ya da utanma duyguları gibi nedenlerin suç saikleri oluşturabildiği görülmüştür (Rosenbaum, 1990). Şiddet davranışı sergileyen depresif hastalarda sanrılarının varlığı dikkat çekicidir. Cinayet sonrası intihar sıklıkla psikoz veya majör depresif bozuklukta görülmektedir (Oral, 2010). Özgüvenin azalması, benlik saygısının kaybı, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları, duygusal yükleri taşıyamama nedeniyle çözülme, bazı depresif bireylerde şiddet içeren davranışlara zemin hazırlar (Malmquist, 1995). Başka bir araştırmaya göre hırsızlık yapanların istatistiksel olarak anlamlı bir oranı depresyon kriterlerini karşılamaktadır (Faulk, 1994).

Kişilik bozukluklarında, dürtü kontrolü ve duygu düzenleme ile ilgili zorluklar şiddet riskini artırabilir. Kişilik bozukluğu olan hastalar genellikle paranoid bilişe sahiptir ve dış dünyadaki tarafsız olayları narsisistik dönemler olarak algılayabilirler. Nadiren kendi içinde tutarlı hale gelirler (Esbec & Echeburura, 2010). Görüldüğü gibi her kişilik bozukluğu suça yön veren farklı özelliklere sahiptir. Sadistik kişilik bozukluğu, özellikle insanlara ve hayvanlara işkence etme söz konusu olduğunda;

borderline kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, paranoid kişilik bozukluğu ve narsisistik kişilik bozukluğu dürtüsel suçlar için risk faktörleriyken; şizoid kişilik bozukluğu sadece cinsel suçlarla ilişkilendirilir. Diğer kişilik bozuklukları ile birlikte bir risk faktörüdür (Stone, 2007). Kişilik bozukluğu olan pek çok kişi şiddet içeren davranış koşulları sergilemesine rağmen, eşlik eden tanıları vardır ve eş zamanlı madde kullanımı durumlarında şiddet davranışı için yüksek risk altındadırlar (Esbec & Echeburura, 2010).

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada betimsel ilişkisel tarama modeli kullanılacaktır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da ikiden fazla değişken arasındaki değişimin ne olduğunu belirlemeye çalışır. Bu modelde bulunan ilişkiler değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için bazı ipuçları verir (Karasar, 2011). Yetişkinlerin çocukluk çağı travması ile suç eğilimi arasındaki ilişki ve yalnızlığın bu ilişkide aracılık etkisi belirlenecektir. Ayrıca yetişkinlerin çocukluk çağı travması, suç eğilimi ve yalnızlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahipliği, çalışma durumu, ailede suç öyküsü değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılacaktır.

5.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini İstanbul'da yaşayan yetişkinler oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak kartopu örneklem kullanılacaktır. Kartopu örnekleme tamamen referanslara dayalıdır ve araştırmacılar bu şekilde örnekler oluşturabilirler. Bu nedenle, bu yöntem zincirleme yönlendirilmiş örnekleme olarak da bilinir (Palinkas, Horwitz, Green, Wisdom, Duan ve Hoagwood 2015, s. 533- 544).

Araştırma 410 yetiştikinden oluşturmaktadır. Yetiştikilerin tanımlayıcı özelliklerine yönelik bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Yetiştikilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	187	45,6
Kadın	223	54,4

Yetiştikiler cinsiyete göre 187'si (%45,6) erkek, 223'ü (%54,4) kadın olarak dağılmaktadır.

Tablo 2. Yetişkinlerin Yaşa Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş		
30 Ve Altı	107	26,1
31-40	183	44,6
41-50	78	19,0
50 Üzeri	42	10,2

Yetişkinler yaşa göre 107'si (%26,1) 30 ve altı, 183'ü (%44,6) 31-40, 78'i (%19,0) 41-50, 42'si (%10,2) 50 üzeri olarak dağılmaktadır.

Tablo 3. Yetişkinlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Eğitim Durumu		
Lise Ve Altı	117	28,5
Önlisans	103	25,1
Üniversite	134	32,7
Lisansüstü	56	13,7

Yetişkinler eğitim durumuna göre 117'si (%28,5) lise ve altı, 103'ü (%25,1) ön lisans, 134'ü (%32,7) üniversite, 56'sı (%13,7) lisansüstü olarak dağılmaktadır.

Tablo 4. Yetişkinlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Medeni Durum		
Evli	249	60,7
Bekar	161	39,3

Yetişkinler medeni duruma göre 249'u (%60,7) evli, 161'i (%39,3) bekâr olarak dağılmaktadır.

Tablo 5. Yetişkinlerin Çocuk Sahipliğine Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Çocuk Sahipliği		
Evet	161	39,3
Hayır	249	60,7

Yetişkinler çocuk sahipliğine göre 161'i (%39,3) evet, 249'u (%60,7) hayır olarak dağılmaktadır.

Tablo 6. Yetişkinlerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Çalışma Durumu		
Evet	327	79,8
Hayır	83	20,2

Yetişkinler çalışma durumuna göre 327'si (%79,8) evet, 83'ü (%20,2) hayır olarak dağılmaktadır.

Tablo 7. Yetişkinlerin Ailede Suça Karışmış Biri Varlığına Göre Dağılımı

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ailede Suça Karışmış Biri Varlığı		
Var	6	1,5
Yok	404	98,5

Yetişkinler ailede suça karışmış biri varlığına göre 6'sı (%1,5) var, 404'ü (%98,5) yok olarak dağılmaktadır.

5.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada kişisel bilgi formu, çocukluk çağı travması ve suça yönelik tutumlar ve ilişkiler ölçeğinden yararlanılacaktır.

5.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu bu çalışmaya yönelik geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahipliği, çalışma durumu, ailede suç öyküsü ile ilgili sorular yer alacaktır.

5.3.2. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği

Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından bireylerin çocukluk çağı cinsel, fiziksel, duyuşsal istismarı ve duyuşsal ve fiziksel ihmal düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, Şar, Öztürk ve İkikardeş (2012) Türkçeye uyarlanmıştır. 28 sorudan ve 5 boyuttan oluşan ölçek 5'li Likert tipi ölçektir. Ölçekte 2, 5, 7, 13, 19, 26, 28 maddeler ters kodlanmıştır. Ölçek 5 boyuttan oluşmaktadır (Şar, Öztürk ve İkikardeş, 2012).

1. Cinsel istismar: 20, 21, 23, 24, 27
2. Fiziksel istismar 9, 11, 12, 15, 17
3. Duygusal ihmal: 5, 7, 13, 19, 28
5. Fiziksel ihmal: 1, 4, 6, 2, 26.

Ölçekte Beş alt puanın toplamı CTQ toplam puanını verir. Alt puanlar 5-25, toplam puan 25-125 arasındadır. Olumlu ifade olmasına rağmen minimizasyonla ilgili (madde 10, 16, ve 22) maddelerin puanlarını ters çevirmeye gerek yoktur. Çünkü bu üç madde sadece travmanın inkarını ölçmekte ve toplam puanı etkilememektedir. Minimizasyon puanını hesaplamak için bu üç maddenin her birinden alınan sadece 5 puan (en yüksek) cevapları hesaba katılır ve bunları hepsi 1 puan olarak sayılır. Bunların toplanması ile 0-3 puan arasında bir minimizasyon puanı elde edilir.

5.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Russel, Peplau ve Ferguson tarafından 1978 yılında, bireylerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen UCLA Yalnızlık Ölçeği ülkemizde ilk kez Yaparel (1984) tarafından kullanılmıştır (Demir, 1989). Yaparel'den (1984) ayrı olarak Demir (1989) orijinal UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin çeviri çalışmasını yapmıştır. Demir (1989) tarafından gerçekleştirilen UCLA Yalnızlık Ölçeği, 10'u düz, 10'u ters yönde kodlanmış 20 maddeden oluşan dörtlü likert tipi bir ölçektir. Kuramsal olarak her madde için puanlar 1 ile 4 arasında değiştiği için, ölçekten alınacak toplam puan en düşük 20, en yüksek 80'dir. Puanların yüksek olması yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

5.3.4. Suça Yönelik Tutumlar ve İlişkiler Ölçeği

Suç Yönelik Tutumlar ve İlişkiler Ölçeği orijinali Mills, Kroner ve Forth (2002) tarafından bireylerin anti sosyal eğilim ve ilişkilerini ölçmek için geliştirilmiş bir ölçektir. Türkçe 'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması ise Nergiz ve Işıklı (2021) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu 2 bölüm ve toplam 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci bölüm suç davranışında bulunmuş arkadaş sayısı ve katsayısı; ikinci bölüm şiddete yönelik tutumlar, haklılık düşünceleri, anti sosyal niyet ve suç davranışında bulunan kişilerle ilişkilere yönelik tutumlar alt boyutlarından ve toplamda 64 maddeden oluşmaktadır. Araştırmada ölçeğin suça yönelik olumlu tutumunu ölçen ikinci bölümü kullanılacaktır. İkinci bölümde katılımcılarda her maddeyi Katılıyorum-Katılmıyorum şeklinde işaretlemeleri istenmektedir. Her alt boyuta ait maddeler toplanarak alt boyut toplam puanları hesaplanabilmektedir. Ölçek içerisinde ters kodlanan maddeler (3, 8, 16, 24, 31, 32 ve 43) bulunmaktadır. “Şiddete yönelik tutumlar alt boyutu” şiddeti onaylayıcı tutum düzeyini, “haklılık düşünceleri alt boyutu” ne

isterse sahip olmaya yönelik benmerkezci beklenti düzeyini, “anti sosyal niyet alt boyutu” bireyin anti sosyal eylemlerde bulunmaya olan yatkınlığını, “ilişkilere yönelik tutumlar alt boyutu” ise bireyin suç işlemiş anti sosyal kişilerle ilişki kurmayı ne kadar uygun bulduğunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Şiddete yönelik tutumlar 10 maddeden, ilişkilere yönelik tutumlar 11 maddeden, antisosyal niyet 13 maddeden, haklılık düşünceleri ise 10 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca 4 alt boyutun puanları toplanarak bir toplam puan elde edilebilmektedir ve bu puanın yüksek olması bireyin suça yönelik olumlu tutuma sahip olabileceğini göstermektedir.

5.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 22.0 istatistik programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan yetişkinlerin tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde analizlerinden, ölçeğin incelenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerleri incelenmiştir.

Tablo 8. Normal Dağılım

	Basıklık	Çarpıklık
Çocukluk Çağı Travması Toplam	0,125	1,256
Fiziksel İhmal	-0,400	0,961
Duygusal İhmal	-0,274	0,735
Fiziksel İstismar	0,675	1,037
Duygusal İstismar	0,956	1,244
Cinsel İstismar	0,367	0,746
Yalnızlık Toplam	0,685	1,009
Suçta Yönelik Tutumlar Toplam	0,509	0,641
Şiddete Yönelik Tutumlar	-0,667	-0,146
İlişkilere Yönelik Tutumlar	0,580	0,664
Antisosyal Niyet	0,678	1,248
Haklılık Düşüncesi	0,856	0,669

İlgili literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 (Tabachnick ve Fidell, 2013), +2.0 ile -2.0 (George, ve Mallery, 2010) arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin analizinde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Yetişkinlerin ölçek düzeylerini belirleyen boyutlar arasındaki ilişkiler pearson korelasyon ve lineer regresyon analizleri aracılığıyla incelenmiştir. Korelasyon katsayıları (r) 0,00-0,25 çok zayıf; 0,26-0,49 zayıf; 0,50-0,69 orta; 0,70-0,89 yüksek;

0,90-1,00 çok yüksek olarak değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006, s.116). Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon analizi, lineer regresyon ve aracılık etkisine ilişkin hiyerarşik regresyon analizleri Hayes'in (2013) SPSS için geliştirdiği PROCESS Model 4 kullanılarak yapılmıştır. Proses modelde toplam etki, dolaylı ve doğrudan etki puanlarına ulaşılarak aracı değişkenin, bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkiye olan etkisi incelenmiştir. Elde edilen analiz sonucu, %95 güven aralığında ve 5000 bootstrap örnekleme kullanılarak oluşturulmuştur. Yetişkinlerin tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek düzeylerindeki farklılaşmaların incelenmesinde bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve post hoc (Tukey, LSD) analizlerinden faydalanılmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

6.1. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Puan Ortalamaları

Yetişkinlerin çocukluk çağı travmasına yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 9. Çocukluk Çağı Travması Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Maks.
Çocukluk Çağı Travması Toplam	410	37,368	11,689	25,000	82,000
Fiziksel İhmal	410	7,071	2,497	5,000	13,000
Duygusal İhmal	410	10,956	5,118	5,000	25,000
Fiziksel İstismar	410	5,629	1,738	5,000	15,000
Duygusal İstismar	410	7,722	3,296	5,000	19,000
Cinsel İstismar	410	5,990	2,841	5,000	24,000

Yetişkinlerin “çocukluk çağı travması toplam” ortalaması $37,368 \pm 11,689$ (Min=25; Maks=82), “fiziksel ihmal” ortalaması $7,071 \pm 2,497$ (Min=5; Maks=13), “duygusal ihmal” ortalaması $10,956 \pm 5,118$ (Min=5; Maks=25), “fiziksel istismar” ortalaması $5,629 \pm 1,738$ (Min=5; Maks=15), “duygusal istismar” ortalaması $7,722 \pm 3,296$ (Min=5; Maks=19), “cinsel istismar” ortalaması $5,990 \pm 2,841$ (Min=5; Maks=24) olarak saptanmıştır.

Yetişkinlerin yalnızlığa yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 10. Yalnızlık Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Maks.
Yalnızlık Toplam	410	36,944	9,080	23,000	64,000

Yetişkinlerin “yalnızlık toplam” ortalaması $36,944 \pm 9,080$ (Min=23; Maks=64) olarak saptanmıştır.

Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11. Suça Yönelik Tutumlar Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Maks.
Suça Yönelik Tutumlar Toplam	410	12,737	4,626	4,000	28,000
Şiddete Yönelik Tutumlar	410	3,015	1,585	0,000	6,000
İlişkilere Yönelik Tutumlar	410	2,710	1,663	0,000	8,000
Antisosyal Niyet	410	3,527	1,524	1,000	10,000
Haklılık Düşüncesi	410	3,485	1,406	0,000	8,000

Yetişkinlerin “suça yönelik tutumlar toplam” ortalaması $12,737 \pm 4,626$ (Min=4; Maks=28), “şiddete yönelik tutumlar” ortalaması orta $3,015 \pm 1,585$ (Min=0; Maks=6), “ilişkilere yönelik tutumlar” ortalaması orta $2,710 \pm 1,663$ (Min=0; Maks=8), “antisosyal niyet” ortalaması yüksek $3,527 \pm 1,524$ (Min=1; Maks=10), “haklılık düşüncesi” ortalaması yüksek $3,485 \pm 1,406$ (Min=0; Maks=8) olarak saptanmıştır.

6.2. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler

Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar düzeylerini belirleyen boyutlar arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 12. Çocukluk Çağı Travması, Yalnızlık ve Suça Yönelik Tutumlar Puanları Arasında Korelasyon Analizi

		Çocukluk Çağı Travması Toplam	Fiziksel İhmal	Duygusal İhmal	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar	Cinsel İstismar	Yalnızlık Toplam	Suç Yönelik Tutumlar Toplam	Şiddete Yönelik Tutumlar	İlişkilere Yönelik Tutumlar	Antisosyal Niyet	Haklılık Düşüncesi
Çocukluk Çağı Travması Toplam	r	1,000											
	p	0,000											
Fiziksel İhmal	r	0,605**	1,000										
	p	0,000	0,000										
Duygusal İhmal	r	0,868**	0,592**	1,000									
	p	0,000	0,000	0,000									
Fiziksel İstismar	r	0,737**	0,267**	0,470**	1,000								
	p	0,000	0,000	0,000	0,000								
Duygusal İstismar	r	0,741**	0,113*	0,509**	0,571**	1,000							
	p	0,000	0,022	0,000	0,000	0,000							
Cinsel İstismar	r	0,708**	0,251**	0,374**	0,676**	0,522**	1,000						
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000						
Yalnızlık Toplam	r	0,373**	0,233**	0,415**	0,131**	0,356**	0,087	1,000					
	p	0,000	0,000	0,000	0,008	0,000	0,077	0,000					
Suç Yönelik Tutumlar Toplam	r	0,358**	0,155**	0,246**	0,393**	0,254**	0,360**	0,389**	1,000				
	p	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000				
Şiddete Yönelik Tutumlar	r	0,309**	0,221**	0,171**	0,343**	0,177**	0,355**	0,236**	0,751**	1,000			
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000			
İlişkilere Yönelik Tutumlar	r	0,252**	0,108*	0,189**	0,241**	0,161**	0,268**	0,314**	0,831**	0,543**	1,000		
	p	0,000	0,029	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		
Antisosyal Niyet	r	0,185**	-0,042	0,103*	0,238**	0,252**	0,175**	0,255**	0,621**	0,196**	0,340**	1,000	
	p	0,000	0,397	0,038	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
Haklılık Düşüncesi	r	0,332**	0,180**	0,280**	0,365**	0,173**	0,277**	0,365**	0,787**	0,487**	0,571**	0,337**	1,000
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

*<0,05; **<0,01; Pearson Korelasyon Analizi

Çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, yalnızlık toplam, suça yönelik tutumlar toplam, şiddete yönelik tutumlar, ilişkilere yönelik tutumlar, antisosyal niyet, haklılık düşüncesi, puanları arasında korelasyon analizleri incelendiğinde; fiziksel ihmal ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.605$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), duygusal ihmal ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.868$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), duygusal ihmal ile fiziksel ihmal arasında $r=0.592$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), fiziksel istismar ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.737$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), fiziksel istismar ile fiziksel ihmal arasında $r=0.267$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), fiziksel istismar ile duygusal ihmal arasında $r=0.47$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), duygusal istismar ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.741$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), duygusal istismar ile fiziksel ihmal arasında $r=0.113$ pozitif çok zayıf ($p=0,022<0.05$), duygusal istismar ile duygusal ihmal arasında $r=0.509$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), duygusal istismar ile fiziksel istismar arasında $r=0.571$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), cinsel istismar ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.708$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), cinsel istismar ile fiziksel ihmal arasında $r=0.251$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), cinsel istismar ile duygusal ihmal arasında $r=0.374$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), cinsel istismar ile fiziksel istismar arasında $r=0.676$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), cinsel istismar ile duygusal istismar arasında $r=0.522$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), yalnızlık toplam ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.373$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), yalnızlık toplam ile fiziksel ihmal arasında $r=0.233$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), yalnızlık toplam ile duygusal ihmal arasında $r=0.415$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), yalnızlık toplam ile fiziksel istismar arasında $r=0.131$ pozitif çok zayıf ($p=0,008<0.05$), yalnızlık toplam ile duygusal istismar arasında $r=0.356$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.358$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile fiziksel ihmal arasında $r=0.155$ pozitif çok zayıf ($p=0,002<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile duygusal ihmal arasında $r=0.246$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile fiziksel istismar arasında $r=0.393$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile duygusal istismar arasında $r=0.254$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile cinsel istismar arasında $r=0.36$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), suça yönelik tutumlar toplam ile yalnızlık toplam arasında $r=0.389$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.309$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile fiziksel ihmal arasında $r=0.221$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile duygusal ihmal arasında $r=0.171$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$),

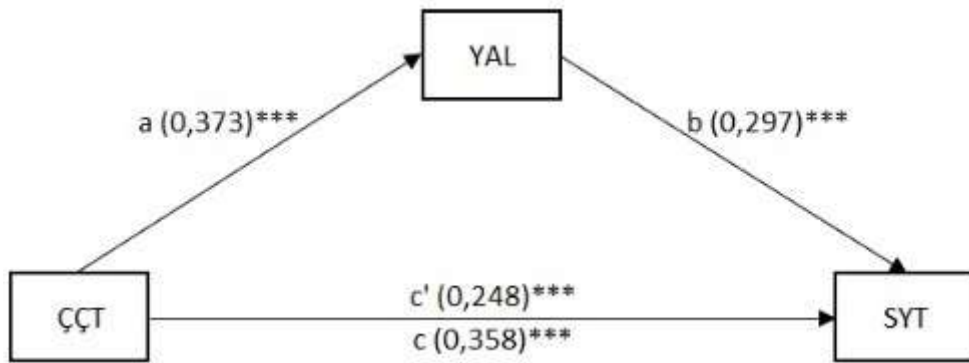
şiddete yönelik tutumlar ile fiziksel istismar arasında $r=0.343$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile duygusal istismar arasında $r=0.177$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile cinsel istismar arasında $r=0.355$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile yalnızlık toplam arasında $r=0.236$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), şiddete yönelik tutumlar ile suça yönelik tutumlar toplam arasında $r=0.751$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.252$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile fiziksel ihmal arasında $r=0.108$ pozitif çok zayıf ($p=0,029<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile duygusal ihmal arasında $r=0.189$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile fiziksel istismar arasında $r=0.241$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile duygusal istismar arasında $r=0.161$ pozitif çok zayıf ($p=0,001<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile cinsel istismar arasında $r=0.268$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile yalnızlık toplam arasında $r=0.314$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile suça yönelik tutumlar toplam arasında $r=0.831$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), ilişkilere yönelik tutumlar ile şiddete yönelik tutumlar arasında $r=0.543$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.185$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile duygusal ihmal arasında $r=0.103$ pozitif çok zayıf ($p=0,038<0.05$), antisosyal niyet ile fiziksel istismar arasında $r=0.238$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile duygusal istismar arasında $r=0.252$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile cinsel istismar arasında $r=0.175$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile yalnızlık toplam arasında $r=0.255$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile suça yönelik tutumlar toplam arasında $r=0.621$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile şiddete yönelik tutumlar arasında $r=0.196$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), antisosyal niyet ile ilişkilere yönelik tutumlar arasında $r=0.34$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile çocukluk çağı travması toplam arasında $r=0.332$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile fiziksel ihmal arasında $r=0.18$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile duygusal ihmal arasında $r=0.28$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile fiziksel istismar arasında $r=0.365$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile duygusal istismar arasında $r=0.173$ pozitif çok zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile cinsel istismar arasında $r=0.277$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile yalnızlık toplam arasında $r=0.365$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile suça yönelik tutumlar toplam arasında $r=0.787$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile şiddete yönelik tutumlar arasında $r=0.487$ pozitif zayıf ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile ilişkilere yönelik tutumlar arasında $r=0.571$ pozitif orta ($p=0,000<0.05$), haklılık düşüncesi ile antisosyal niyet arasında $r=0.337$ pozitif zayıf

($p=0,000<0,05$) düzeyde korelasyon bulunmuştur. Diğer değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 13. Çocukluk Çağı Travması ve Suça Yönelik Tutum Arasında Yalnızlığın Aracılık Rolü

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	SE	t	p	%95 CI Alt	%95 CI Üst
YAL	ÇÇT (a)	0,373	0,036	8,108	0,000	0,219	0,360
		$R=0,373; R-sq=0,139; F=65,734; p=0,000$					
SYT	ÇÇT (c)	0,358	0,018	7,753	0,000	0,106	0,178
		$R=0,358; R-sq=0,128; F=60,111; p=0,000$					
SYT	ÇÇT (c')	0,248	0,019	5,201	0,000	0,061	0,135
	YAL (b)	0,297	0,024	6,227	0,000	0,103	0,199
		$R=0,452; R-sq=0,204; F=52,227; p=0,000$					
	Toplam Etki	0,142	0,018	7,753	0,000	0,106	0,178
	Direk Etki	0,098	0,019	5,201	0,000	0,061	0,135
	Dolaylı Etki	0,111	0,023	-	-	0,071	0,161

Yapılan analiz sonucunda model anlamlı bulunmuş ve SYT üzerindeki toplam değişim %12.84 oranında ÇÇT tarafından açıklanmaktadır ($F=60,111; p=0,000<0,05$). ÇÇT ile YAL arasındaki ilişki (a yolu) anlamlı bulunmuştur ($F=65,734; p=0,000<0,05$). ÇÇT ile SYT arasındaki ilişki (c yolu) anlamlı bulunmuştur ($F=60,111; p=0,000<0,05$). YAL ile SYT arasındaki ilişki (b yolu) anlamlı bulunmuştur ($F=52,227; p=0,000<0,05$). Dolaylı etkiye ilişkin güven aralığı (%95 CI [0,071; 0,161]) "0" içermediğinden aracılık etkisi bulunmaktadır. ÇÇT ile SYT arasındaki ilişki (c yolu; $\beta=0,358$) modele YAL eklendiğinde (c' yolu; $\beta=0,248$) azalmaktadır ($p<0,05$). Bu bulguya göre ÇÇT ile SYT arasında YAL'ın kısmi ara değişken olduğu saptanmıştır.

Şekil 1. Çocukluk Çağı Travması ve Suça Yönelik Tutum Arasında Yalnızlığın Aracılık Rolü

6.3. Çocukluk Çağı Travması Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Çocukluk çağı travması puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 14. Çocukluk Çağı Travması Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Çocukluk Çağı Travması Toplam	Fiziksel İhmal	Duygusal İhmal	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar	Cinsel İstismar
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Erkek	187	36,567±10,705	7,337±2,652	10,743±4,996	5,481±1,515	7,289±3,080	5,717±2,471
Kadın	223	38,040±12,438	6,848±2,343	11,135±5,223	5,753±1,900	8,085±3,431	6,220±3,105
t=		-1,272	1,983	-0,771	-1,582	-2,452	-1,791
p=		0,198	0,051	0,441	0,108	0,015	0,069
Yaş		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
30 Ve Altı	107	37,215±14,023	6,701±2,216	10,645±5,483	5,785±2,367	8,206±3,420	5,879±2,350
31-40	183	36,355±12,097	7,366±2,694	10,388±5,138	5,623±1,676	6,962±3,116	6,016±3,518
41-50	78	40,077±8,200	7,077±2,632	13,615±4,370	5,539±1,159	8,000±3,183	5,846±1,928
50 Üzeri	42	37,143±7,754	6,714±1,852	9,286±3,536	5,429±0,737	9,286±3,188	6,429±2,014
F=		1,878	1,934	10,016	0,543	7,713	0,459
p=		0,133	0,123	0,000	0,653	0,000	0,711
PostHoc=				3>1, 3>2, 3>4 (p<0.05)		1>2, 3>2, 4>2, 4>3 (p<0.05)	
Eğitim Durumu		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Lise Ve Altı	117	39,633±12,706	8,077±2,811	11,539±5,469	5,863±2,051	7,940±3,415	6,214±3,518
Önlisans	103	39,544±13,309	7,553±2,600	11,427±5,341	5,961±2,160	8,243±3,420	6,359±3,688
Üniversite	134	34,769±9,410	6,224±1,878	10,291±4,705	5,299±1,090	7,299±3,093	5,657±1,532
Lisansüstü	56	34,857±9,503	6,107±1,836	10,464±4,779	5,321±1,177	7,321±3,186	5,643±1,507
F=		5,930	17,395	1,732	4,261	2,057	1,724
p=		0,001	0,000	0,160	0,006	0,105	0,161
PostHoc=		1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)	1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)		1>3, 2>3, 2>4 (p<0.05)		
Medeni Durum		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evli	249	35,803±10,202	6,739±2,207	10,382±4,298	5,506±1,323	7,333±3,244	5,843±3,054
Bekar	161	39,789±13,351	7,584±2,821	11,845±6,084	5,820±2,225	8,323±3,295	6,217±2,469
t=		-3,415	-3,388	-2,852	-1,790	-2,998	-1,303
p=		0,001	0,001	0,008	0,108	0,003	0,193
Çocuk Sahipliği		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evet	161	38,503±10,790	6,758±2,021	11,050±4,026	5,783±1,603	8,571±3,652	6,342±3,713
Hayır	249	36,635±12,200	7,273±2,747	10,896±5,721	5,530±1,816	7,173±2,922	5,763±2,070
t=		1,584	-2,048	0,297	1,438	4,285	2,021
p=		0,105	0,030	0,749	0,151	0,000	0,073
Çalışma Durumu		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evet	327	36,474±10,859	7,058±2,610	10,859±5,205	5,587±1,712	7,346±2,865	5,624±1,844

Hayır	83	40,892±14,033	7,121±2,009	11,337±4,768	5,795±1,840	9,205±4,330	7,434±4,909
t=		-3,107	-0,203	-0,760	-0,974	-4,707	-5,355
p=		0,009	0,813	0,448	0,331	0,000	0,001

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc:Tukey, LSD

Erkeklerin duygusal istismar puanları ($x=7,289$), kadınların duygusal istismar puanlarından ($x=8,085$) düşük bulunmuştur ($t=-2,452$; $p=0.015<0.05$; $d=0,243$; $\eta^2=0,015$). Yetişkinlerin çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin duygusal ihmal puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=10,016$; $p=0<0.05$; $\eta^2=0,069$). Farkın nedeni 41-50 yaş olanların duygusal ihmal puanlarının 30 yaş ve altı olanların duygusal ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların duygusal ihmal puanlarının 31-40 yaş olanların duygusal ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların duygusal ihmal puanlarının 50 yaş üzeri olanların duygusal ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin duygusal istismar puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,713$; $p=0<0.05$; $\eta^2=0,054$). Farkın nedeni 30 yaş ve altı olanların duygusal istismar puanlarının 31-40 yaş olanların duygusal istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların duygusal istismar puanlarının 31-40 yaş olanların duygusal istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 50 yaş üzeri olanların duygusal istismar puanlarının 31-40 yaş olanların duygusal istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 50 yaş üzeri olanların duygusal istismar puanlarının 41-50 yaş olanların duygusal istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin çocukluk çağı travması toplam puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,930$; $p=0.001<0.05$; $\eta^2=0,042$). Farkın nedeni lise ve altı olanların çocukluk çağı travması toplam puanlarının üniversite mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarının üniversite mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Lise ve altı olanların çocukluk çağı travması toplam puanlarının lisansüstü mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarının lisansüstü mezunlarının çocukluk çağı travması toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin fiziksel ihmal

puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=17,395$; $p=0<0.05$; $\eta^2=0,114$). Farkın nedeni lise ve altı olanların fiziksel ihmal puanlarının üniversite mezunlarının fiziksel ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Önlisans mezunlarının fiziksel ihmal puanlarının üniversite mezunlarının fiziksel ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Lise ve altı olanların fiziksel ihmal puanlarının lisansüstü mezunlarının fiziksel ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının fiziksel ihmal puanlarının lisansüstü mezunlarının fiziksel ihmal puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin fiziksel istismar puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,261$; $p=0.006<0.05$; $\eta^2=0,031$). Farkın nedeni lise ve altı olanların fiziksel istismar puanlarının üniversite mezunlarının fiziksel istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının fiziksel istismar puanlarının üniversite mezunlarının fiziksel istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının fiziksel istismar puanlarının lisansüstü mezunlarının fiziksel istismar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin duygusal ihmal, duygusal istismar, cinsel istismar puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Evlilerin çocukluk çağı travması toplam puanları ($x=35,803$), bekârların çocukluk çağı travması toplam puanlarından ($x=39,789$) düşük bulunmuştur ($t=-3,415$; $p=0.001<0.05$; $d=0,345$; $\eta^2=0,028$). Evlilerin fiziksel ihmal puanları ($x=6,739$), bekârların fiziksel ihmal puanlarından ($x=7,584$) düşük bulunmuştur ($t=-3,388$; $p=0.001<0.05$; $d=0,343$; $\eta^2=0,027$). Evlilerin duygusal ihmal puanları ($x=10,382$), bekârların duygusal ihmal puanlarından ($x=11,845$) düşük bulunmuştur ($t=-2,852$; $p=0.008<0.05$; $d=0,288$; $\eta^2=0,020$). Evlilerin duygusal istismar puanları ($x=7,333$), bekârların duygusal istismar puanlarından ($x=8,323$) düşük bulunmuştur ($t=-2,998$; $p=0.003<0.05$; $d=0,303$; $\eta^2=0,022$). Yetişkinlerin fiziksel istismar, cinsel istismar puanları medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Çocuk sahibi olanların fiziksel ihmal puanları ($x=6,758$), çocuk sahibi olmayanların fiziksel ihmal puanlarından ($x=7,273$) düşük bulunmuştur ($t=-2,048$; $p=0.03<0.05$; $d=0,207$; $\eta^2=0,010$). Çocuk sahibi olanların duygusal istismar puanları ($x=8,571$), çocuk sahibi olmayanların duygusal istismar puanlarından ($x=7,173$) yüksek bulunmuştur ($t=4,285$; $p=0<0.05$; $d=0,433$; $\eta^2=0,043$). Yetişkinlerin çocukluk çağı travması toplam, duygusal ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar puanları çocuk sahipliğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Çalışanların çocukluk çağı travması toplam puanları ($x=36,474$), çalışmayanların çocukluk çağı travması toplam puanlarından ($x=40,892$) düşük bulunmuştur ($t=-3,107$; $p=0.009<0.05$; $d=0,382$; $\eta^2=0,023$). Çalışanların duygusal istismar puanları ($x=7,346$),

çalışmayanların duygusal istismar puanlarından ($x=9,205$) düşük bulunmuştur ($t=-4,707$; $p=0<0.05$; $d=0,579$; $\eta^2=0,052$). Çalışanların cinsel istismar puanları ($x=5,624$), çalışmayanların cinsel istismar puanlarından ($x=7,434$) düşük bulunmuştur ($t=-5,355$; $p=0.001<0.05$; $d=0,658$; $\eta^2=0,066$). Yetişkinlerin fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar puanları çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

6.4. Yalnızlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Yalnızlık puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 15. Yalnızlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Yalnızlık Toplam
Cinsiyet		Ort±SS
Erkek	187	37,102±8,721
Kadın	223	36,812±9,389
t=		0,322
p=		0,748
Yaş		Ort±SS
30 Ve Altı	107	34,813±8,199
31-40	183	37,071±8,836
41-50	78	41,692±10,529
50 Üzeri	42	33,000±4,809
F=		12,737
p=		0,000
PostHoc=		2>1, 3>1, 3>2, 2>4, 3>4 (p<0.05)
Eğitim Durumu		Ort±SS
Lise Ve Altı	117	38,368±8,798
Önlisans	103	38,388±9,024
Üniversite	134	35,269±8,930
Lisansüstü	56	35,321±9,395
F=		4,032
p=		0,008
PostHoc=		1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)
Medeni Durum		Ort±SS
Evli	249	37,968±9,686
Bekar	161	35,360±7,823
t=		2,865
p=		0,003
Çocuk Sahipliği		Ort±SS
Evet	161	38,012±9,875
Hayır	249	36,253±8,476
t=		1,922
p=		0,055

Çalışma Durumu		Ort±SS
Evet	327	36,141±8,547
Hayır	83	40,108±10,397
t=		-3,607
p=		0,000

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc:Tukey, LSD

Yetişkinlerin yalnızlık toplam puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin yalnızlık toplam puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=12,737$; $p=0<0.05$; $\eta^2=0,086$). Farkın nedeni 31-40 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarının 30 yaş ve altı olanların yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarının 30 yaş ve altı olanların yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarının 31-40 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 31-40 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarının 50 yaş üzeri olanların yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 41-50 yaş olanların yalnızlık toplam puanlarının 50 yaş üzeri olanların yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$).

Yetişkinlerin yalnızlık toplam puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,032$; $p=0.008<0.05$; $\eta^2=0,029$). Farkın nedeni lise ve altı olanların yalnızlık toplam puanlarının üniversite mezunlarının yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının yalnızlık toplam puanlarının üniversite mezunlarının yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Lise ve altı olanların yalnızlık toplam puanlarının lisansüstü mezunlarının yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının yalnızlık toplam puanlarının lisansüstü mezunlarının yalnızlık toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$).

Evlilerin yalnızlık toplam puanları ($x=37,968$), bekârların yalnızlık toplam puanlarından ($x=35,360$) yüksek bulunmuştur ($t=2,865$; $p=0.003<0.05$; $d=0,290$; $\eta^2=0,020$).

Yetişkinlerin yalnızlık toplam puanları çocuk sahipliğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Çalışanların yalnızlık toplam puanları ($x=36,141$), çalışmayanların yalnızlık toplam puanlarından ($x=40,108$) düşük bulunmuştur ($t=-3,607$; $p=0<0.05$; $d=0,443$; $\eta^2=0,031$).

6.5. Suça Yönelik Tutumlar Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Suçta yönelik tutumlar puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 16. Suça Yönelik Tutumlar Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Suçta Yönelik Tutumlar Toplam	Şiddete Yönelik Tutumlar	İlişkilere Yönelik Tutumlar	Antisosyal Niyet	Haklılık Düşüncesi
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Erkek	187	13,096±4,582	3,219±1,606	2,808±1,667	3,428±1,470	3,642±1,330
Kadın	223	12,435±4,651	2,843±1,550	2,628±1,658	3,610±1,567	3,354±1,457
t=		1,444	2,407	1,090	-1,205	2,070
p=		0,150	0,017	0,276	0,229	0,039
Yaş		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
30 Ve Altı	107	12,355±5,512	2,598±1,466	2,682±1,552	3,869±1,743	3,206±1,698
31-40	183	12,705±4,250	3,137±1,623	2,486±1,325	3,312±1,626	3,771±1,191
41-50	78	12,577±3,910	3,000±1,721	2,808±1,852	3,462±1,089	3,308±1,389
50 Üzeri	42	14,143±4,852	3,571±1,192	3,571±2,471	3,714±0,891	3,286±1,293
F=		1,577	4,675	5,112	3,332	4,746
p=		0,194	0,003	0,002	0,020	0,003
PostHoc=			2>1, 4>1 (p<0.05)	4>1, 4>2, 4>3 (p<0.05)	1>2 (p<0.05)	2>1, 2>3, 2>4 (p<0.05)
Eğitim Durumu		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Lise Ve Altı	117	13,060±5,246	3,214±1,676	2,701±1,797	3,607±1,692	3,539±1,600
Önlisans	103	13,796±5,042	3,495±1,590	2,884±1,854	3,854±1,671	3,563±1,588
Üniversite	134	12,082±3,752	2,672±1,434	2,642±1,468	3,321±1,295	3,448±1,114
Lisansüstü	56	11,679±3,922	2,536±1,439	2,571±1,438	3,250±1,269	3,321±1,252
F=		3,946	7,949	0,578	3,174	0,445
p=		0,009	0,000	0,630	0,024	0,721
PostHoc=		2>3, 2>4 (p<0.05)	1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)		2>3, 2>4 (p<0.05)	
Medeni Durum		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evli	249	12,928±3,947	3,189±1,614	2,574±1,398	3,446±1,475	3,719±1,264
Bekar	161	12,441±5,515	2,745±1,505	2,919±1,991	3,652±1,594	3,124±1,536
t=		1,041	2,789	-2,060	-1,340	4,270
p=		0,333	0,006	0,057	0,181	0,000
Çocuk Sahipliği		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evet	161	12,808±4,202	3,174±1,494	2,416±1,452	3,596±1,320	3,621±1,545
Hayır	249	12,691±4,888	2,912±1,636	2,900±1,763	3,482±1,644	3,398±1,304
t=		0,249	1,639	-2,901	0,741	1,575
p=		0,803	0,102	0,004	0,459	0,130
Çalışma Durumu		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Evet	327	12,639±4,506	3,003±1,573	2,676±1,654	3,462±1,396	3,499±1,329

Hayır	83	13,121±5,081	3,060±1,641	2,843±1,700	3,783±1,938	3,434±1,683
t=		-0,846	-0,293	-0,820	-1,719	0,374
p=		0,398	0,770	0,413	0,086	0,745

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc:Tukey, LSD

erkeklerin şiddete yönelik tutumlar puanları ($x=3,219$), kadınların şiddete yönelik tutumlar puanlarından ($x=2,843$) yüksek bulunmuştur ($t=2,407$; $p=0.017<0.05$; $d=0,239$; $\eta^2=0,014$). erkeklerin haklılık düşüncesi puanları ($x=3,642$), kadınların haklılık düşüncesi puanlarından ($x=3,354$) yüksek bulunmuştur ($t=2,070$; $p=0.039<0.05$; $d=0,205$; $\eta^2=0,010$). Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam, ilişkilere yönelik tutumlar, anti sosyal niyet puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin şiddete yönelik tutumlar puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,675$; $p=0.003<0.05$; $\eta^2=0,033$). Farkın nedeni 31-40 yaş olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarının 30 yaş ve altı olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 50 yaş üzeri olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarının 30 yaş ve altı olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin ilişkilere yönelik tutumlar puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5,112$; $p=0.002<0.05$; $\eta^2=0,036$). Farkın nedeni 50 yaş üzeri olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarının 30 yaş ve altı olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 50 yaş üzeri olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarının 31-40 yaş olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 50 yaş üzeri olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarının 41-50 yaş olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin anti sosyal niyet puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,332$; $p=0.02<0.05$; $\eta^2=0,024$). Farkın nedeni 30 yaş ve altı olanların anti sosyal niyet puanlarının 31-40 yaş olanların anti sosyal niyet puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin haklılık düşüncesi puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,746$; $p=0.003<0.05$; $\eta^2=0,034$). Farkın nedeni 31-40 yaş olanların haklılık düşüncesi puanlarının 30 yaş ve altı olanların haklılık düşüncesi puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 31-40 yaş olanların haklılık düşüncesi puanlarının 41-50 yaş olanların haklılık düşüncesi puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). 31-40 yaş olanların haklılık düşüncesi puanlarının 50 yaş üzeri olanların haklılık düşüncesi puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,946$; $p=0.009<0.05$; $\eta^2=0,028$). Farkın nedeni ön lisans mezunlarının suça yönelik tutumlar toplam puanlarının üniversite mezunlarının suça yönelik tutumlar toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının suça yönelik tutumlar toplam puanlarının lisansüstü mezunlarının suça yönelik tutumlar toplam puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin şiddete yönelik tutumlar puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,949$; $p=0<0.05$; $\eta^2=0,055$). Farkın nedeni lise ve altı olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarının üniversite mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarının üniversite mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Lise ve altı olanların şiddete yönelik tutumlar puanlarının lisansüstü mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarının lisansüstü mezunlarının şiddete yönelik tutumlar puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin anti sosyal niyet puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,174$; $p=0.024<0.05$; $\eta^2=0,023$). Farkın nedeni ön lisans mezunlarının anti sosyal niyet puanlarının üniversite mezunlarının anti sosyal niyet puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Ön lisans mezunlarının anti sosyal niyet puanlarının lisansüstü mezunlarının anti sosyal niyet puanlarından yüksek olmasıdır ($p<0.05$). Yetişkinlerin ilişkilere yönelik tutumlar, haklılık düşüncesi puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Evlilerin şiddete yönelik tutumlar puanları ($x=3,189$), bekârların şiddete yönelik tutumlar puanlarından ($x=2,745$) yüksek bulunmuştur ($t=2,789$; $p=0.006<0.05$; $d=0,282$; $\eta^2=0,019$). Evlilerin haklılık düşüncesi puanları ($x=3,719$), bekârların haklılık düşüncesi puanlarından ($x=3,124$) yüksek bulunmuştur ($t=4,270$; $p=0<0.05$; $d=0,432$; $\eta^2=0,043$). Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam, ilişkilere yönelik tutumlar, anti sosyal niyet puanları medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Çocuk sahibi olanların ilişkilere yönelik tutumlar puanları ($x=2,416$), çocuk sahibi olmayanların ilişkilere yönelik tutumlar puanlarından ($x=2,900$) düşük bulunmuştur ($t=-2,901$; $p=0.004<0.05$; $d=0,293$; $\eta^2=0,020$). Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam, şiddete yönelik tutumlar, anti sosyal niyet, haklılık düşüncesi puanları çocuk sahipliğine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Yetişkinlerin suça yönelik tutumlar toplam, şiddete yönelik tutumlar, ilişkilere yönelik tutumlar, anti sosyal niyet, haklılık düşüncesi puanları çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yetişkinlerde çocukluk çağı travmaları ile suç eğilimleri arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide yalnızlığın aracılık etkisini bulgulamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmaya; İstanbul ilinde yaşayan 187'si erkek, 223'ü kadın olmak üzere toplam 410 yetişkin gönüllü katılmışlardır.

Öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda; çocukluk çağı travmasını belirleyen boyutlardan sadece cinsel istismar ile yalnızlık arasında ilişki bulunmamıştır. Onun dışında fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel ve duygusal istismar ile yalnızlık arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifade ile cinsel istismar dışında çocukluk çağı travması arttıkça veya azaldıkça yalnızlık da aynı doğrultuda artmakta ya da azalmaktadır. Benzer şekilde suça yönelik tutumların tüm boyutlarıyla yalnızlık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Suça yönelik tutumlar arttıkça veya azaldıkça aynı doğrultuda yalnızlık da artmakta veya azalmaktadır.

Çocukluk çağı travmaları ile suça yönelik tutumlar arasındaki ilişkilere bakıldığında ise fiziksel ihmal dışındaki tüm çocukluk çağı travmaları ile suça yönelik tutumlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Buna göre fiziksel ihmal dışında çocukluk çağı travmaları arttıkça ya da azaldıkça suça yönelik tutumlarda artmakta ya da azalmaktadır.

Araştırmada çocukluk çağı travmaları ve suça yönelik tutumlar arasındaki ilişkide yalnızlığın aracı rolü regresyon analizi ile incelenmiştir. Çocukluk çağı travmaları ile suça yönelik tutum arasında yalnızlığın kısmı aracılık rolü üstlendiği saptanmıştır.

Araştırmaya katılanların tanımlayıcı özelliklerine göre çocukluk çağı travması puanlarının farklılaşma durumu da incelenmiştir. Bu doğrultuda ele alınan ilk değişken olan katılımcıların duygusal istismar dışında cinsiyetlerine göre çocukluk çağı travma puanları farklılık göstermemektedir. Kadınların duygusal istismar puanları erkeklerden yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların yaşlarına göre duygusal ihmal ve duygusal istismar boyutlarında farklılıkların olduğu görülmüştür. 41-50 yaş aralığındakilerin duygusal ihmal, 50 ve üzeri yaştakilerin duygusal istismar puanları daha yüksektir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal ve fiziksel istismar düzeylerinde farklılıkların olduğu saptanmıştır. Eğitim durumu arttıkça çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal ve fiziksel istismar azalmaktadır.

Katılımcıların medeni durumlarına göre fiziksel istismar ve cinsel istismar dışındaki tüm çocukluk çağı travmaları puanlarında farklılık olduğu belirlenmiştir. Bekâr katılımcıların çocukluk çağı travması toplam, fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve duygusal istismar düzeyleri evli katılımcılardan yüksektir.

Araştırmaya katılanların çocuk sahipliğine göre fiziksel ihmal ve duygusal istismar boyutlarında farklılık olduğu görülmüştür. Çocuk sahibi olanların fiziksel ihmal düzeyleri düşük, duygusal istismar düzeyleri yüksektir.

Araştırmaya katılanların çalışma durumlarına göre çocukluk çağı travmaları toplam, duygusal istismar ve cinsel istismar durumlarında farklılıkların olduğu saptanmıştır. Çalışmayanların çalışanlara göre çocukluk çağı travmaları toplam, duygusal istismar ve cinsel istismar puanları daha yüksektir.

Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre yalnızlık düzeylerine bakıldığında ise cinsiyetlerine ve çocuk sahipliğine göre yalnızlık düzeylerinde farklılık olmadığı görülmüştür. Başka bir ifade ile kadın veya erkek, çocuk sahibi olan veya olmayan katılımcıların yalnızlık düzeyleri birbirlerine benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların yaşlarına göre yalnızlık düzeylerinde farklılıkların olduğu saptanmıştır. Eğitim durumu yükseldikçe yalnızlık azalmaktadır.

Araştırmada evli katılımcıların yalnızlık düzeylerinin bekârlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde çalışmayanların çalışanlara göre yalnızlık düzeyleri daha yüksektir.

Araştırmada katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre suça yönelik tutumlarında farklılaşma olup olmadığına da bakılmıştır. Bu kapsamda ele alınan ilk değişken olarak katılımcıların cinsiyetlerine göre haklılık düşüncesi dışındaki suça yönelik tutumlarında farklılık saptanmamıştır. Erkeklerin haklılık düşüncelerini kadınlardan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada katılımcıların yaşlarına göre şiddete yönelik tutumlar, ilişkilere yönelik tutumlar, anti sosyal niyet ve haklılık düşüncelerinde farklılıkların olduğu saptanmıştır. 50 ve üzeri yaş grubunda şiddete yönelik tutumlar, ilişkilere yönelik tutumlar, anti sosyal niyet diğer yaş gruplarına göre yüksek haklılık düşüncesi ise düşüktür.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre suça yönelik tutumlar toplam, şiddete yönelik tutumlar ve anti sosyal niyet düzeylerinde farklılıkların olduğu saptanmıştır. Lisansüstü eğitim düzeyindekilerin bu boyutlara yönelik tutumları, daha düşük eğitim düzeyesindekilerden düşüktür. Genel olarak eğitim durumu yükseldikçe suça yönelik tutumlar azalmaktadır.

Araştırmada katılımcıların medeni durumlarına göre şiddete yönelik tutumlar ve haklılık düşüncesi boyutlarında farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Evli katılımcıların bekâr olanlara göre şiddete yönelik tutumlar ve haklılık düşüncesi düzeyleri daha yüksektir.

Katılımcıların çocuk sahipliklerine göre sadece ilişkilere yönelik tutumlar boyutunda farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre çocuk sahibi olanların olmayanlara göre ilişkilere yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Ackerman, D., ve Tellis, G. (2001). Can culture affect prices? A cross-cultural study of shopping and retail prices. *Journal of Retailing*, 77(1), 57-82.
- Akbaş, E., Taşdemir Yiğitoğlu, G. ve Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4540-4562. <https://doi.org/10.26466/opus.648658>.
- Akgül, H. (2016). Yalnızlığı Azaltma Psiko-Eğitim Programının Yaşlıların Yalnızlık Düzeyine Etkisi. Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akgül, H. ve Yeşilyaprak, B. (2018). Yalnızlığı azaltma psiko-eğitim programının yaşlıların yalnızlık düzeyine etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 11-52. <https://doi.org/10.26466/opus.401331>.
- Akhter, A. (2013). Relationship between substance use and self-esteem. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 4(2).
- Akpınar, İ. (2018). Suç Olgusu, Suç Teorileri ve Kadın Suçluluğu: Kayseri Örneği. Yüksek Tez.
- Aksoy, A. ve Ögel, K. (2003). Kendine zarar verme davranışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(4), 226–236.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184.
- Akyüz, G., Kuğu, N., Şar, V. ve Doğan, O. (2007). Trauma and dissociation among prisoners. *Nord J Psychiatry*, 61, 167-172.
- Alpaslan, A. H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194–201.
- Alpay, E. H., Aydın, A. ve Bellur, Z. (2017). Çocukluk çağı travmalarının depresyon ve travma sonrası stres belirtileri ile ilişkisinde duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 218–226. doi: 10.5505/kpd.2017.98852
- Amerikan Psikiyatri Birliği: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, 5. Baskı, yeniden gözden geçirilmiş tam metin (DSM-5-TR) Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC, 2013, Köroğlu E (Çeviri Editörü) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

- Amone-P'Olak, K., Garnefski, N. ve Kraaij, V. (2007). Adolescents caught between fires: Cognitive emotion regulation in response to war experiences in Northern Uganda. *Journal of Adolescence*, 30(4), 655–669. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2006.05.004>
- Aral G. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151: 36-39.
- Arriola, K. R., Louden, T., Doldren, M. A. ve Fortenberry, R. M. (2005). A Meta-Analysis Of The Relationship Of Child Sexual Abuse To HIV Risk Behavior Among Women. *Child abuse & neglect*, 29(6), 725-746.
- Ayhan, İ., & Çubukcu, K. M. (2007). Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 30-55.
- Aytaç, M., Aytaç, S., & Bayram, N. (2007). Suç türlerini etkileyen faktörlerin istatistiksel analizi. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya*, 24-25.
- Baron, R. M., ve Kenny, D.A. (1986). “The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Başbüyük, O. ve Karakuş, Ö. (2010). Sosyal Düzensizlik ve Toplum Destekli Güvenlik Politikaları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research- 2010/2*
- Bat-Zion, N. ve Levy-Shiff, R. (1993). Children İn War: Stress And Coping Reactions Under The Threat Of Scud Missile Attacks And The Effect Of Proximity.
- Bedirhanbeyoğlu H. (2018). Çocukluk çağı travmaları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve riskli davranışlar arasındaki ilişkiler. *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25(3), 1-3.
- Beirne Piers, Messerschmidt James W., *Criminology*, Roxbury, 4. Baskı, LosAngeles, California, 2006
- Benda B. B., Corwyn R. F. , (2002). The Effect of Abuse in Childhood and in Adolescence on Violence among Adolescents. *Youth Society*. 33: 339-65
- Benda, B. B., & Corwyn, R. F. (2002). The effect of abuse in childhood and in adolescence on violence among adolescents. *Youth & Society*, 33(3), 339–365. <https://doi.org/10.1177/0044118X02033003001>

- Berzoff, J., Flanagan, L. M. ve Hertz, P. (2021). Inside Out And Outside İn: Psychodynamic Clinical Theory And Psychopathology İn Contemporary Multicultural Contexts. Rowman & Littlefield.
- Bloom, S.L. (1999). Trauma Theory Abbreviated, Community Works, Philadelphia, PA
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. New/Yeni Symposium Journal, Ekim, Cilt 44, Sayı 4, 189-195.
- Breuer, J. ve Freud, S. (1893). Studies on hysteria, 1893.
- Briere, J. N., & Scott, C. (2016). Travma Terapisinin İlkeleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve ve Suç. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, (2), 4.
- Calitz, F. J. W., Jongh, N. J. De, Horn, A., Nel, M. L. ve Joubert, G. (2014). Children and adolescents treated for post-traumatic stress disorder at the Free State Psychiatric Complex. South African Journal of Psychiatry, 20(1), 15–20. doi: 10.7196/sajp.441
- Carrizales, I.D. (2007). Loneliness, violence, and suicidality in incarcerated youth. Unpublished doctoral dissertation. Oklahoma: Oklahoma State University.
- Caruth, C. (2010). Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History, Johns Hopkins University Press
- Caspi, A., Moffitt, T. E., Silva, P. A., Stouthamer-Loeber, M., Krueger, R. F., Schmutte, P. S. (1994). Are Some People Crime-Prone? Replications of the Personality Crime Relationship across Countries, Genders, Races, and Methods. Criminology. Vol. (32), Number 2, (pp.163-195).
- Child Welfare Information Gateway. (2013). What is child abuse and neglect? Recognizing the signs and symptoms. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.
- Cicchetti, D. (2010). Resilience under conditions of extreme stress: A multilevel perspective. World Psychiatry, 9(3), 145–154. doi: 10.1002%2Fj.2051-5545.2010.tb00297.x
- Cima, M., Tonnaer, F., and Hauser, M. D. (2010). "Psychopaths Know Right From Wrong But Don't Care." Social Cognitive Affect Neuroscience, Vol.5, No.1, (pp.59-67)

- Clément, M.-È., Bérubé, A. ve Chamberland, C. (2016). Prevalence and risk factors of child neglect in the general population. *Public Health*, 138, 86–92. doi:10.1016/j.puhe.2016.03.018
- COŞAN, D. (2014) "An Evaluation of Loneliness" *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 103-110.
- Cuadra, L.E., Jaffe, A.E., Thomas, R. ve Dilillo, D. (2014). Child maltreatment and adult criminal behavior: does criminal think explain the association?. *Faculty Publications, Department of Psychology*. 38(8), 1398-1408.
- Currice J., and Tekin, E. (2006). Does child abuse cause crime. *National Bureau of Economic Research, Nber Working Paper Series*. No: 12171, Jel No: I1, K4
- Çakmak, C. (2015). Suçu Açıklayan Sosyo-Ekonomik Temelli Yaklaşımlar. *International Journal of Political Science Researches*, 1(2), 1-49.
- Çam, C., Atay, E. ve Işıklı, B. (2018). Yaşlılarda Yalnızlık ve Yaşam Kalitesi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(2), 50-67.
- Çelikel H. (2007). Klinik Olmayan Örneklerde Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları, Dissosiyasyon ve Obsesif-Kompulsif belirtiler. Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çevik Akyıl, R., Adıbelli, D., Erdem, N., Kırağ, N., Aktaş, B. ve Karadakovan, A. (2018). Huzurevinde ve Evde Kalan Yaşlılarda Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Destek ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(1), 33-41.
- Çiftçi, A. (2008). Ailedeki Yaşlı Bireyler. 5.Aile Şûrası: Aile Destek Hizmetleri Bildirileri Kitapçığı, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://docplayer.biz.tr/1438175-T-c-basbakanlik-aile-ve-sosyal-arastirmalar-genel-mudurlugu-v-aile-surasi-aile-destek-hizmetleri-bildirileri.html>
- Danış, M. Z., Yıldız, R., Tekin, E. H. ve Alkan, P. (2017). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bunu Etkileyen Faktörler: Sakarya Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 9-22.
- Demirbaş, Timur, (2001). *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dokgöz, H., Şam, B., Ersoy, G., & Müsellim, N.T. (2002). Ölümle sonuçlanan çocuk ihmali: Bir olgu sunumu. *Adli Tıp Bülteni*, 7(3), 105-108.
- Dolu, O. (2011). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji (3 b.)*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Dolu, O., Geleri, A., & Bahar , H. İ. (2013). Suç Sosyolojisi (1 b.). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dolu, O., Sözer, M.A., Başbüyük, O., Karakuş, Ö., Geleri, A. ve Uludağ, Ş. (2012). Kriminoloji. (1. Baskı), Eskişehir:T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2736
- Dong, M., Anda, R. F., Felitti, V. J., Dube, S. R., Williamson, D. F., Thompson, T. J.,... Giles, W. H. (2004). The interrelatedness of multiple forms of childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse and Neglect*, 28(7), 771–784. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.01.008
- Dönmezer S. (1994) Kriminoloji, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları
- Dubowitz, H. (2002). Preventing Child Neglect and Physical Abuse: A Role for Pediatricians. *Pediatrics in Review*, 23: 191-196.
- Dunn, E. C., Mclaughlin, K. A., Slopen, N., Rosand, J. ve Smoller, J. W. (2013). Developmental timing of child maltreatment and symptoms of depression and suicidal ideation in young adulthood: Results from the national longitudinal study of adolescent health. *Depression and Anxiety*, 30(4), 955–964. doi:10.1002/da.22102
- Durkheim, E., (1985), *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*, Çev. C.B.Akal, İstanbul, BFS Yayınları
- Durmuşoğlu, N. ve Yıldırım-Doğru, S.S. (2006) Çocukluk Örselleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 237-246.
- Ernst, J. M. Ve Cacioppo, J. T. (1999). Lonely hearts: psychological perspectives on loneliness. *Applied and Preventive Psychology*, 8(1), 1–22.
- Evcim, H. (2011). *Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar İlinde Suç ve Suçluluk: Yaralama ve Cinayet Suçları*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.
- Evren, C. ve Ögel, K. (2003). Alkol/Madde Bağımlılarında Dissosiyatif Belirtiler Ve Çocukluk Çağı Travması, Depresyon, Anksiyete Ve Alkol/Madde Kullanımı İle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(1), 30-37.
- Feiring, C., Taska, L. ve Lewis, M. (1998). The Role Of Shame And Attributional Style İn Children's And Adolescents' Adaptation To Sexual Abuse. *Child Maltreatment*, 3(2), 129-142.
- Fink, L. A., Bernstein, D., Handelsman, L., Foote, J. ve Lovejoy, M. (1995). Initial reliability and validity of the childhood trauma interview: a new multidimensional measure of childhood interpersonal trauma. *The American*

Journal Of Psychiatry.

- Fonseka, R. W., Minnis, A. M. ve Gomez, A. M. (2015). Impact Of Adverse Childhood Experiences On İntimate Partner Violence Perpetration Among Sri Lankan Men. PLoS one, 10(8), e0136321.
- Frankl, V. (1978). The unheard cry for meaning: Psychotherapy and humanism. New York: Washington Square
- Fromm, E. (1956). The art of loving. New York: Harper & Row.
- GEÇTAN E.; (1995) İnsan Olmak, İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Geçtan, E. (2003). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar., İstanbul: Metis Yayınları.
- George, C., Kaplan, N. ve Main, M. (1985). Adult Attachment Interview. Unpublished manuscript, Department of Psychology, University of California, Berkeley (third edition).
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. Psychological Bulletin, 128(4), 539–579.
- Gibbs, A., Dunkle. K., Washington. L., Willan. S., Shai. N. ve Jewkes, R. (2018) Childhood traumas as a risk factor for HIV-risk behaviours amongst young women and men living in urban informal settlements in South Africa: A cross-sectional study. PLoS ONE 13(4): e0195369.
- Gould, F., Clarke, J., Heim, C., Harvey, P. D., Majer, M. ve Nemeroff, C. B. (2012). The effects of child abuse and neglect on cognitive functioning in adulthood.
- Göver, İ. Hakan ve Şenol, Dolunay (2017), “Crime As a Social Fact: A Sogiological Analysis”, Journal of Current Researches On Social Sciences, 7(2), 191-208.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1), 112-137.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 24(3), 128–134.
- Güllü, İ. (2014). Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014(3), 104-107.

- Gündoğan, A. O. (2017). Yalnızlık ve Dayanışma, <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Yalnizlik-ve-Dayanisma.pdf?i=1>
- Gündüz-Mutluer, F., (2000), Toplumsal Sapma: Fonksiyonalist ve Sembolik Etkileşimci Yaklaşımlar, Ankara, Zirve Yayınları
- Günşen İçli, Tülin, (1993), Türkiye'de Suçlular, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 3. Baskı, Ankara.
- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 20(2), 153-166.
- Hayes, A. F. (2013). Introduction to mediation, moderation, and conditional process: A regression-based approach, 2nd ed.; The Guilford Press: New York, USA.
- Helvacı Çelik, F. G. ve Hocaoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme. Sakarya Tıp Dergisi, 8(4), 695-711.
- Herman, J. (2015). Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre. (Çev: T. Tosun), 3. Basım, Literatür Kitapevi. (Orijinal basım çalışma tarihi 1997).
- Herman, J.L. (2016). Travma Ve İyileşme. Literatür Yayınları 4. Baskı. İstanbul.
- Hillis, S., Mercy, J., Amobi, A. ve Kress, H. (2016). Global prevalence of past-year violence against children: A systematic review and minimum estimates. Pediatrics, 137(3). doi:10.1542/peds.2015-4079
- İçli, T. G. (2009), "Çocuk Suç Ve Sokak- Sokakta Yaşayan Suç İşleyen Ve Suça Maruz Kalan Çocuklar" T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- İçli, T.G (2016). Kriminoloji. Ankara: Seçkin.
- Johnson T.C., (2000). Sexualized Children and Children Who Molest. SIECUS Rep, 29:35-39.
- Jones, E. (2007). A Paradigm shift in the conceptualization of psychological trauma in the 20th century. Journal of Anxiety Disorders, 21, 164-175.
- Jones, E. Ve Wessely, S. (2007). A Paradigm Shift İn The Conceptualization Of Psychological Trauma İn The 20th Century. Journal Of Anxiety Disorders, 21(2), 164-175.

- Jones, S., Lynam, D. R., & Piquero, A. R. (2015). Substance Use, Personality, and Inhibitors: Testing Hirschi's Predictions About the Reconceptualization of Self-Control. *Crime & Delinquency*, 61(4), 538–558. <https://doi.org/10.1177/0011128711420109>
- Jones, W. H.; J. Freemon, R. A. Goswick (1981) "The Persistence of Loneliness: Self and other Determinants", *Journal of Personality*, Cilt 49, Sayı 1, ss. 27-48.
- Kamer, V.K. (2013), "Mükerrer Suçluluğa Sosyolojik Bakış", *Adalet Dergisi*, 45:1-16. -Karaman Kenekçi, Y. & Yücedağ Özcan, A. (2001), "Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi", *I. Ulusal Çocuk Ve Suç: Nedenler Ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*.
- Kaner, S. (1992). Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25 (2)
- Kapıkıran, Ş. (2016). Yaşlılarda yalnızlık ile yaşam doyumu arasındaki ilişki: Sosyal desteğin aracılık rolünün sınanması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(1), 13-25.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D. ve Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214–1222. doi: 10.1097/00004583-199910000-00009
- Kaplan, S., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-22.
- Kardiner, A (1959) Traumatic Neuroses Of War. In: Arieti, S. (Ed.). *American Handbook Of Psychiatry*. New York: Basic Books. Vol. 1:Pp.245–257.
- Karğın, V. (2016), "Anomi Ve Gerilim Teorileri" (Editör. Muş, E. "Kriminoloji 'Suç Teorileri Ve Uygulamalar') *Karınca Ajans*, Ankara, 59-97.
- Kartal, E. (2021). Çocukluk Çağı Travmalarının Depresyon Ve Anksiyete İle İlişkisinin İncelenmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kazdin, A. E. Ve Marciano, P. L. (1998). *Childhood And Adolescent Depression*.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.

- Killeen, C. (1998). Loneliness: An Epidemic in Modern Society. *Journal of Advanced Nursing*, 28(4), 762-770. <https://doi.org/10.1046/J.1365-2648.1998.00703.X>.
- Kluft, R.P. (1985). Childhood multiple personality disorder: Predictors, clinical findings, and treatment results. In R.P.Kluft (Ed.), *Childhood antecedents of multiple personality* (pp. 167-195). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Koç, F., Halıcıoğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Hangi Bulgular Fiziksel İstismarı Düşündürür? *The Journal of Pediatric Research*, 1(1), 1–5. doi: 10.4274/jpr.57966
- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.
- Kong, S. ve Bernstein, K. (2009). Childhood trauma as a predictor of eating psychopathology and its mediating variables in patients with eating disorders.
- Lewis D. O, Yeager, C. A, Cobham-Portorreal C. S, Klein N., Showalter C., Anthony A. (1991). A Follow-up of Female Delinquents: Maternal Contributions to the Perpetuation of Deviance. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 30:197-201.
- Lewis T, Leeb R, Kotch J, Smith J, Thompson R, Black MM, Pelaez-Merrick M, Briggs E, Coyne-Beasley T. (2007), Maltreatment history and weapon carrying among early adolescents. *Child Maltreat*, 12 (3):259-68.
- Lewis, D. O. (1992). From abuse to violence: Psychophysiological consequences of maltreatment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31(3), 383–391. doi: 10.1097/00004583-199205000-00001
- Loftus, E. F. (1993). The Reality Of Repressed Memories. *American Psychologist*, 48(5), 518.
- Meinck, F., Cluver, L. D., Boyes, M. E. Ve Loening-Voysey, H. (2016). Physical, Emotional And Sexual Adolescent Abuse Victimization In South Africa:
- Monteleone, A. M., Monteleone, P., Serino, I., Scognamiglio, P., Genio, M. Di. ve Maj, M. (2014). Childhood trauma and cortisol awakening response in symptomatic patients with anorexia nervosa and bulimia nervosa. *International Journal of Eating Disorder*, 48(6), 615–621. doi: 10.1002/eat.22375
- Moore, E., Gaskin, C. ve Indig, D. (2013). Childhood maltreatment and post-traumatic stress disorder among incarcerated young offenders. *Child Abuse and Neglect*, 37(10), 861–870. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.07.012
- Neria, Y., Bromet, E. J., Sievers, S., Lavelle, J. ve Fochtmann, L. J. (2002). Trauma exposure and posttraumatic stress disorder in psychosis: Findings from a first-

admission cohort. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 246–251. doi: 10.1037/0022-006X.70.1.246

Neumann D, Houskamp B, Pollock V, Briere J. The long-term sequelae of childhood sexual abuse in women: a meta-analytic review. *Child Maltreat* 1996; 1:6 –16.

Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Özel Dergisi*, 1(2), 46–51.

Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlan Kahiloğulları, A. ve Akgün Aktaç, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12, 130-136.

Öter, A. (2005), “Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.

Özdemir, Fatih ve Özkan, Ö. Bengi, (2017). The Nature of Crime: Different Approaches toward the Causes of the Criminal Act, *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 5(11).

Özen, Y. (2017). Psikolojik Travmanın İnsanlık Kadar Eski Tarihi, *TJSS The Journal Of Social Science*, Yıl 1, Sayı 2, 104-117

Özkalp, E., Turan, F., Odabaşı, Z. Y., & Sungur, Z. (2012). *Davranış Bilimleri-I. (3. Baskı) (s.187)*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013.

Parkinson GW, Adams RC, Emerling FG. Maternal domestic violence screening in an office-based pediatric practice. *Pediatrics* 2001, 108: E43.

Peplau, L. A. ve Perlman, D., (1982). Perspectives on loneliness. In: L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A source book of current theory, research and therapy* (pp. 1-18). New York: John Wiley and Sons.

Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. ve Gómez-Benito, J. (2009). The international epidemiology of child sexual abuse: A continuation of Finkelhor (1994). *Child Abuse and Neglect*, 33(6), 331–342. doi: 10.1016/j.chiabu.2008.07.007

Perlman, D.; L. A. Peplau (1984) "Loneliness Research: A Survey of Empirical Findings", *Preventing The Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 13-47.

Polat, F. ve Karasu, F. G. (2020). Yaşlı Bireylerin Algıladığı Yalnızlık Düzeyi ile Depresyon Arasındaki İlişki. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1), 72-82. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.704241>.

- Polat, O. (2007). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı – Tanımlar 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2017). Kriminoloji ve kriminalistik üzerine notlar. Seçkin Yayıncılık.
- Punamaki, R. L. (1987). Childhood Under Conflict. The Attitudes And Emotional Life Of Israeli And Palestinian Children, 32.
- Roberts, A. R. (2006) Foundations Of Evidence-Based Social Work Practice, Oxford University Press, USA, 7 Oca 2006
- Rokach, A. (2004) "Loneliness Then and Now: Reflections on Social and Emotional Alienation in Everyday Life", Current Psychology, Cilt 23, Sayı 1, ss. 24-40.
- Royse, D. (2016). Emotional abuse of children. Essential information. Routledge
- Saariaho TH, Saariaho AS, Karila IA, Joukamaa MI. Early maladaptive schemas in Finnish adult chronic pain patients and a control sample. Scandinavian Journal of Psychology. 2011; 52:146–153.
- Saigh, P. A., Yasik, A. E., Sack & W. H., Koplewicz, H. S. (1999). "Child-Adolescent Posttraumatic Stress Disorder: Prevalence, Risk Factors, and Comorbidity". P. A. Saigh and J.
- Santos, J. C., Neves, A., Rodrigues, M. ve Ferrão, P. (2006). Victims of sexual offences: Medicolegal examinations in emergency settings. Journal of Clinical Forensic Medicine, 13, 300–303. doi: 10.1016/j.jcfm.2006.06.003
- Scully, D (2013). Understanding sexual violence. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Serter, G. (2014), "Şikago Pkulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram" TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Anabilim Dalı, Ankara.
- Shaffer, A., Yates, T. M. ve Egeland, B. R. (2009). The relation of emotional maltreatment to early adolescent competence: Developmental processes in a prospective study. Child Abuse and Neglect, 33(1), 36–44. doi: 10.1016/j.chiabu.2008.12.005
- Shay, J. (2014). Moral Injury. Psychoanalytic Psychology, 31(2), 182.
- Siegel, J.L. (1989). Criminology. St.Paul: West Pub. Company.
- Singer, D.; Golinkoff, R. M. Ve Hirsh-Pasek, K. (2006). Play = Learning:How Play Motivates And Enhances Children's Cognitive And Social-Emotional Growth, Oxford University Press, 288 Sayfa

- Slack, K. S., Berger, L. M., DuMont, K., Yang, M. Y., Kim, B., Ehrhard-Dietzel, S., ve Holl, J. L. (2011). Risk and protective factors for child neglect during early childhood: A cross-study comparison. *Children and Youth Services Review*, 33(8), 1354–1363. doi: 10.1016/j.chilyouth.2011.04.024
- Sokullu-Akıncı, F. (1999). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Sokullu-Akıncı, F. (2002). *Kriminoloji*, 7.Basım, İstanbul.
- Solak, A. ve Solak, Ö (2015). *Gündelik hayat sosyolojisi açısından suç ve suç korkusu*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Soyaslan, Doğan, (1988), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Sullivan, H. S. (1953). *Interpersonal Theory of Personality*, New York: Norton Company Inc.
- Şar, V, Akyüz G, Kuğu N, Öztürk E Ve Ertem-Vehid H. (2006). Axis I Dissociative Disorder Comorbidity İn Borderline Personality Disorder And Reports Of Childhood Trauma. *J Clin Psychiatry*, 67(10): 1583-90.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihlali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Teicher MH, Samson JA, Anderson CM, Ohashi K. The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. *Nat Rev Neurosci*. 2016 Sep 19;17(10):652-66.
- Terr, L. (1990). *Too Scared To Cry: Psychic Trauma İn Childhood*. New York: Harper & Row.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4),76-80.
- Türkgil, B. (2021) *Çocukluk Çağı Travmaları Olan Yetişkinlerde Çocukluk Çağı Travmaları, Ruminatif Düşünce Biçimi Ve Umutsuzluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kent Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Uluğtekin, Sevda, (1991), *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Urhal, Ö. (2009). *Küreselleşen Dünyada Güvenlik (Milli Güvenlik, Kamu Güvenliği, Örgütlü Suçlar ve Suç İstihbaratı)*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Van Winkel, R., van Nierop, M., Myin-Germeys, I. ve van Os, J. (2013). Childhood trauma as a cause of psychosis: Linking genes, psychology and Biology. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 58(1), 44–51. doi: 10.1177/070674371305800109
- Veenema, T., Goodwin, T., Thornton, C., & Corley, A. (2014). Review: The public health crisis of child sexual abuse in low and middle income countries: An integrative review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 1262-1281
- Webb, J. C. J., Munshi, P., Saifuddin, A. Ve Birch, R. (2002). The Prevalence Of Spinal Trauma Associated With Brachial Plexus İnjuries. *Injury*, 33(7), 587-590.
- WHO (2015). World Report on Ageing and Health. World Health Organization Publications. Erişim: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/186463/1/9789240694811_eng.pdf
- WHO. (2006). Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik Bir Kılavuz. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43499/21/9241594365_tur.pdf adresinden erişildi.
- Wittenberg, M. T.; H. T. Reis (1986) "Loneliness, Social Skills, and Social Perception", *Personality and Social Psychology Bulletin*, Cilt 12, Sayı 1, ss. 121-130.
- Widom, C. S. (1989). Does Violence Beget Violence? A Critical Examination Of The Literature. *Psychological Bulletin*, 106 (1), 3-28.
- Wilson, J. P. (1994). The Historical Evolution Of PTSD Diagnostic Criteria: From Freud To DSMIV. *Journal Of Traumatic Stress*, 7(4), 681-698
- Wingo, A. P., Wrenn, G., Pelletier, T., Gutman, A. R., Bradley, B. ve Ressler, K. J. (2010). Moderating effects of resilience on depression in individuals with a history of childhood abuse or trauma exposure. *Journal of Affective Disorders*, 126(3), 411–414. doi: 10.1016/j.jad.2010.04.009
- Worrell, J. (2001). *Encyclopedia Of Women And Gender, Two-Volume Set: Sex Similarities And Differences And The Impact Of Society On Gender*, Academic Press, London.
- Yalom, I. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Yarar, F. ve Yarış, F. (2011). Birinci basamakta çocuk istismarı ve ihmeline yaklaşım. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 15(4), 178–183. doi: 10.2399/tahd.11.178

- Yargıç İ, Ersoy E Ve Batmaz-Oflaz S. (2012) Çocukluk Çağı Travmalarının İntihar Girişimi Ve Kendine Zarar Verme Davranışı İle İlişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 13: 277-284.
- Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 237-260.
- Yavuzer, H. (1985), “Çocuk Ve Suç”, Remzi Kitapevi, 17. Basım, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2011). Anne-Baba ve Çocuk. 22. Basım. ss. 57-58.
- Yenibaş, R., & Şirin, A. (2007). Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. (2014). Sosyo-kültürel yapı ve suç olgusu arasındaki ilişki: Malatya ili örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014(3), 1-7.
- Yılmaz, E. ve Altınok, V. (2009). Okul Yöneticilerinin Yalnızlık ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 15(59), 451-469.
- Yılmaz, G., İştien, N., Ertan, Ü. ve Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 46(4), 295–298.
- Yüksel, M. ve Çifci, E.G. (2017). Yetişkin Hükümlülerin Çocukluk Çağı travma düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. 30, 57-86.
- Zurbriggen, E. L., Gobin, R., & Freyd, J. J. (2010). Childhood Emotional Abuse Predicts Late Adolescent Sexual Aggression Perpetration and Victimization. Journal of Aggression, Maltreatment, and Trauma, 19, 204-223.

EKLER

Ek-1. Çocukluk Çağı Taravmaları Ölçeği

Bu sorular çocukluğunuzda ve ilk gençliğinizde (20 yaşından önce) başınıza gelmiş olabilecek bazı olaylar hakkındadır. Her bir soru için sizin durumunuza uyan rakamı daire içerisine alarak işaretleyiniz. Sorulardan bazıları özel yaşamınızla ilgilidir; lütfen elinizden geldiğince gerçeğe uygun yanıt veriniz.

Yanıtlarınız gizli tutulacaktır.

1. Hiç Bir Zaman
2. Nadiren
3. Kimi zaman
4. Sık olarak
5. Çok sık

Çocukluğumda ya da ilk gençliğimde...

1. Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
2. Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen birinin olduğunu biliyordum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
3. Ailedekiler bana “salak”, “beceriksiz” ya da “tipsiz” gibi sıfatlarla seslenirlerdi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
4. Anne ve babam ailelerine bakamayacak kadar sıklıkla sarhoş olur ya da uyuşturucu alırlardı.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
5. Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardı.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
6. Yırtık, sökülük ya da kirli giysiler içerisinde dolaşmak zorunda kalırdım.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
7. Sevdiğimi hissediyordum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
8. Anne ve babamın benim doğmuş olmamı istemediklerini düşünüyordum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
9. Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora ya da hastaneye gitmem gerekmişti.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
10. Ailemde başka türlü olmasını istediğim bir şey yoktu.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
11. Ailedekiler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı ya da sıyrıklar oluyordu.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
12. Kayış, sopa, kordon ya da başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
13. Ailedekiler birbirlerine ilgi gösterirlerdi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
14. Ailedekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
15. Vücutta kötüye kullanılmış olduğuma (dövülme, itilip kakılma vb.) inanıyorum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
16. Çocukluğum mükemmeldi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
17. Bana o kadar kötü vuruluyor ya da dövülüyordum ki öğretmen, komşu ya da bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
18. Ailemde birisi benden nefret ederdi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
19. Ailemdekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederlerdi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
20. Birisi bana cinsel amaçla dokundu ya da kendisine dokunmamı istedi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
21. Kendisi ile cinsel temas kurmadığım takdirde beni yaralamakla ya da benim hakkımda yalanlar söylemekle tehdit eden birisi vardı.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
22. Benim ailem dünyanın en iyisiydi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
23. Birisi beni cinsel şeyler yapmaya ya da cinsel şeylere bakmaya zorladı.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
24. Birisi bana cinsel tacizde bulundu.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
25. Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret, aşağılama vb.) inanıyorum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
26. İhtiyacım olduğunda beni doktora götüreceği birisi vardı.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
27. Cinsel bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma inanıyorum.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık
28. Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.
1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Kimi zaman 4. Sık olarak 5. Çok sık

Ek-2 Suça Yönelik Tutumlar ve İlişkiler Ölçeği

Lütfen tüm soruları yanıtlayın.

Katılıyorum
Katılmıyorum

1. Size hakaret eden birine vurmak kabul edilebilir bir durumdur.
2. Hayatta kalmak için çalmak kabul edilebilir bir durumdur.
3. Gelecekte muhtemelen suç işlemem.
4. Yasalara karşı gelen insanlarla çok ortak yanım var.
5. Bir çocuk tacizcisini dövmenin hiçbir yanlış tarafı yoktur.
6. Kişi bunun adı çalmak olsa bile kendisine ödünç verilene geri vermeme hakkına sahiptir.
7. Miktarı ne olursa olsun bulduğum para benimdir.
8. Arkadaşımdan hiçbiri suç işlemedi.
9. Bazen onurunuzu korumak için kavga etmek zorundasınızdır.
10. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna ben karar vermeliyim.
11. Polise yalan söyleyebilirim.
12. Suç işlemiş pek çok insan tanıyorum.
13. Sizi çok kızdıran biri dayağı hak eder.
14. Neyi hak ettiğime sadece ben karar vermeliyim.
15. Bazı durumlarda polisten kaçmayı denerim.
16. Çalmam ve çalana da hoş bakmam.
17. Dayak yiyen insanlar genelde bunu hak etmiştir.
18. Ne yaparsam yapayım bana herkes gibi davranılmalı.
19. Bazı kişileri aldatabilirim.
20. Suç işleyen arkadaşlarımda her zaman kabul görürüm.
21. Sizden bir şey çalmışsa birisiyle kavga etmek doğrudur.
22. Parasızlıktan dolayı bir şeylere sahip olamamak yanlıştır.
23. Kolaylıkla inandırıcı bir yalan söyleyebilirim.
24. Arkadaşımda çoğunun sabıka kaydı yok.
25. Sizi aşığılayan birine vurmak yanlış bir davranış değildir.
26. Aç birinin çalmaya hakkı vardır.
27. Kurallar istediğimi yapmamı engellemez.
28. Cezaevine girmiş arkadaşlarım var.
29. Size ödünç verilen bir şeyi almak tam olarak çalmak sayılmaz.
30. Arkadaşımda hiçbiri şimdiye kadar suç işlemek istemedi.
31. Onur için kavga etmek yanlış değildir.
32. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna sadece ben karar verebilirim.
33. Paçayı kurtarabilecek olsam birilerini dolandırırım.
34. Arkadaşımla birlikte suç işledim.
35. Sizi kızdırdığı için dayak yiyen biri bundan şikâyet etmemelidir.
36. Hayatta neyi hak ettiğine kişinin kendisi karar vermelidir.
37. İyi bir sebep için suç işlerim.
38. Polisin/Jandarmanın yakından bildiği arkadaşlarım var.
39. Kavga isteyen birini dövmenin hiçbir yanlış tarafı yoktur.
40. Ne yaparsam yapayım, herkes gibi davranılmaya hakkım var.
41. Bir daha yasalara karşı gelmeyeceğim.
42. Sizi aldatan biriyle kavga etmek doğrudur.
43. Parasızlık, istediklerinize sahip olmaktan sizi alıkoymamalı.
44. Polisi aldatmak hoşuma gider.

Ek-3 Ucla Yalnızlık Ölçeği

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenilen, her ifadeye tanımlanan duygu ve düşünceyi, ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü her biri için tek bir rakamı daire içine alarak belirtmenizdir.

HİÇ Yaşamadım
NADİREN Yaşarım
BAZEN Yaşarım
SIK SIK Yaşarım

1. Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.
2. Arkadaşım yok.
3. Başvurabileceğim hiç kimse yok.
4. Kendimi tek başıyım gibi hissetmiyorum.
5. Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası olarak hissediyorum.
6. Çevremdeki insanlarla bir ortak yönüm var.
7. Artık hiç kimseyle samimi değilim.
8. İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılıyor.
9. Dışa dönük bir insanım.
10. Kendime yakın hissettiğim insanlar var.
11. Kendimi grubun dışına itilmiş hissediyorum.
12. Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.
13. Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor.
14. Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.
15. İstedğim zaman arkadaş bulabilirim.
16. Beni gerçekten anlayan insanlar var.
17. Bu derece içime kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum.
18. Çevremde insanlar var ama benimle değiller.
19. Konuşabileceğim insanlar var.
20. Derdimi anlatabileceğim insanlar var.

